REVISTA DE CATALUNYA

REVISTA DE CATALUNYA

VOLUM I

Juliol - desembre

1924

BARCELONA

R. 399. 229

REVISTA DE CATALUNYA

Director: Antoni Rovira i Virgili

Volum I	*Barcelona, juliol 1924*	Any I - N.º 1

L'esperit bel·licós

Amb motiu de la guerra i de la post-guerra s'ha parlat molt de pobles d'esperit bel·licós i d'esperit pacífic, de pobles fàcils a la revolta i de pobles arrapats a la submissió. S'han fet comparacions entre els soldats dels exèrcits bel·ligerants de la gran guerra, quant a frugalitat, resistència i ardidesa; i la comparació ha estat portada fins als diversos components dels Estats en lluita. Hi hagué sorpreses i rectificacions de criteri. Els alemanys, que consideraven els francesos com a afeblits i inadequats per a les fatigues guerreres, proclamaven en plena guerra, públicament, en llurs diaris, que els francesos havien retrobat l'esperit bel·licós dels antics gals. Dins l'exèrcit francès l'experiència va demostrar, al cap de poc temps d'haver començat la lluita, que no era possible que cada regiment fos format per soldats d'una sola contrada, quan aquesta contrada era del Migdia. Gascons, llenguadocians i provençals hagueren d'ésser enquadrats de bretons, de normands o de savoians, els quals van resultar els millors soldats de la França, sense comptar-hi els senegalesos.

En els pobles neutrals també s'ha sospesat i mesurat l'empenta bel·licosa. A casa nostra, sense anar més lluny, en els darrers temps ha estat debatuda aquesta qüestió, i havem pogut veure algunes firmes il·lustres al peu d'articles on es parlava despectivament de la blanesa del caràcter català. Ha relluït el nostre passat guerrer, la nostra anomenada de gents terribles, conquerida per l'esperit bel·licós i l'esperit mercantívol en col·laboració, i hom l'ha volguda contraposar a l'amor als passeigs ciutadans, als tortells i a les fontades, considerada aquesta amor com a representació la més fidel del caràcter català actual.

Certament: tinguérem una anomenada de gents terribles. Les lluites d'Itàlia i Grècia, principalment, ens la proporcionaren. A Grècia, sobretot, vàrem deixar un record esfereïdor. El nom de català hi és encara un insult. Els almogàvers foren els més eficaços conqueridors d'una semblant anomenada. Eren homes que no vivien sinó de la guerra i per a la guerra. La duresa dels costums de l'època era augmentada en ells per l'exclusivitat de la professió. No es tractava de l'exclusivitat professional dels militars del nostre temps, amb llargues temporades de pau, i fins amb la possibilitat de no batre's mai. Eren guerrers efectius, cercant la lluita allí on la lluita fos. «Nos no som usats d'estar en viles ne en ciutats — aquestes paraules posa Desclot en boca d'un almogàver —, que no som sabaters ne teixidors, ne hòmens que sapiam res fer, sinó de fet d'armes entre nostres enemics.» [1]

La fama conquerida en els segles medievals va perdurar en els segles XVI i XVII. No era morta la memòria de les antigues gestes, i les lluites de bandositats, en època de pau, i les lluites contra l'enemic comú, en època de guerra, la nodrien encara a bastament. És conegut el passatge de Mel·lo on descriu el natural dels catalans: «*Son los catalanes* — diu — *por la mayor parte, hombres de durísimo natural; sus palabras pocas, a que parece les inclina también su propio lenguaje cuyas cláusulas y dicciones son brevíssimas: en las injurias muestran gran sentimtento, y por eso son inclinados a la venganza: estiman mucho su honor y su palabra; no menos su exención, por lo que entre las más naciones de España son amantes de su libertad. La tierra, abundante de asperezas, ayuda y dispone su ánimo vengativo a terribles efectos con pequeña ocasión: el quejoso o agraviado deja los pueblos y se entra a vivir en los bosques, donde en continuos asaltos fatigan los caminos; otros, sin más ocasióu que su propia insolencia, siguen a esotros; estos y aquellos se mantienen por la industria de sus insultos. Llaman comúnmente andar en trabajo aquel espacio de tiempo que gastan en este modo de vivir, como en señal que le conocen por desconcierto: no es acción entre ellos reputada por afrentosa, antes al ofendido ayudan siempre sus deudos y amigos. Algunos han tenido por cosa política fomentar parcialidades por hallarse poderosos en los acontecimientos civiles: con este motivo han conservado siempre entre sí los dos famosos bandos de Narros y Cadells, no menos celebrados y dañosos a su patria que los Güelfos y Gibelinos de Milán, los Pafos y Médicis de Florencia, los Beamonteses y Agramonteses de Navarra, y los Gamboínos y Oñasinos de la antigua Vizcaya.*» [2]

1) DESCLOT, Bernat: *Crònica*. Barcelona, 1885. Pàg. 187.
2) MEL·LO, Francisco Manuel: *Historia de los movimientos, separación y guerra de Cataluña*. Madrid, 1912. Pàg. 34.

Un judici semblant mereix el caràcter català a un altre escriptor peninsular del segle XVII: el dramaturg Tirso de Molina. Com a mercedari que era havia passat força temps a Barcelona. En les seves obres dramàtiques es troben algunes al·lusions als catalans. El drama «El amor i el amistad» es desenrotlla a Catalunya, en l'època comtal. La senyora Blanca de los Ríos, en una conferència donada a l'Ateneu Barcelonès, va retreure algun paràgraf de Tirso on descriu els catalans. Parlava, com Mel·lo, de la duresa de llur caràcter, i tan venjatius els feia, que arribava a dir que a Catalunya va néixer la venjança.

Naturalment, comparats amb els almogàvers que aterrien àdhuc els ferotges turcs, i amb els bandolers que dibuixa la ploma abundosa de l'historiador lusità, els catalans noucentistes apareixem disminuïts. No cal ni tan sols extremar la comparació: no cal comparar el senyor Esteve amb Berenguer de Rocafort perquè el contrast esclati. Segurament si poguéssim pendre un representant, tipus mitjà, de cada estament, el contrast subsistiria. És indubtable que la noblesa catalana — ni tan sols aquella que per ésser de creació recent podria tenir l'entusiasme del neòfit — no posseeix l'esperit bel·licós dels barons que seguiren Jaume I en les seves conquestes, ni el dels que acudiren com un sol home a la crida de Martí el Jove per sotmetre Sardenya, ni el dels cavallers que en l'any 1640, davant dels murs de Barcelona, feren proeses contra la cavalleria espanyola. És també indubtable que la burgesia actual no té, malgrat les vel·leïtats sometenistes d'alguns dels seus components, l'adaptabilitat guerrera dels nostres burgesos medievals: se'ns fa difícil de concebre un Ramon Marquet o un Berenguer Mallol actual. I ¿què direm dels nostres pacífics camperols, comparats amb els pagesos de remença o amb els segadors del Corpus de Sang?

El lector pensarà (i tindrà raó de pensar-ho) que la comparació és banal, perquè és molt diferent l'estat de civilització, i perquè allò que era una exigència de la vida en aquells temps, no ho és en l'actualitat. Això és cert i palès, i això i altres coses obliden aquells que, prenent per base comparacions retrospectives, blasmen, amb sarcasme i acrimònia, el caràcter dels catalans d'ara, com si ells estiguessin quitis de llurs febleses.

Alguns segles no s'escolen en va. La civilització (baldament de vegades no ho sembli) va fent el seu camí ascendent, i sota la influència de la civilització ha caigut la vocació bel·licosa de pobles indiscutiblement guerrers. Ha estat recordat, en aquest sentit, el cas del poble suís. Cèsar, en els seus *Comentaris* [1], mostra els suïssos com els més valents entre els gals (*«reliquos Gallos virtute*

1) Lib. I, cap. I.

praecedunt»), i més d'una vegada en pondera el coratge bel·licós. Fins la més vaga imatge que un hom pugui tenir dels suïssos medievals és la d'homes independents i guerrejadors: el llegendari Guillem Tell plasma fortament aquestes qualitats. Francesc I venç els suïssos a Marignan i la victòria sobre aquell poble apareix tan portentosa, que la batalla és anomenada la «Batalla dels gegants». En l'edat moderna els suïssos fan de la guerra una professió exportable i no-dreixen exèrcits d'altres països. Malgrat la condició de mercenaris, llur fortitud, llur fidelitat i llur honorabilitat són proverbials. És coneguda aquella anècdota d'un francès i un suís, soldats ambdós del rei de França. «Vosaltres combateu pels diners — diu despectivament el francès — : nosaltres combatem per l'honor». «Cadascú combat per allò que no té» — respon el suís —. Una ordre de Lluís XVI és suficient perquè cessin de contenir el poble a les portes de les Tulleries i es lliurin, com a víctimes indefenses, a la fúria i al carnatge revolucionari.

Aquell poble guerrer és avui el més pacífic d'Europa. Una civilització democràtica ha deixatat el seu esperit bel·licós. La neutralitat és per a ell el do col·lectiu més preat que posseeix. Ella és la terra lliure d'amenaçadores invasions, és el treball honest i remunerador, és la cultura estesa a tothom. Quan el plebiscit hagué de decidir l'entrada de Suïssa en la Societat de les Nacions, l'argument més enlluernant i prosselitista, esgrimit pels que la rebutjaven, fou que la neutralitat hi perillava. Hom recordarà que la majoria en favor de l'adhesió suïssa al novell organisme internacional fou relativament feble, i segurament hauria estat nul·la si la major part dels suïssos haguessin cregut que certament la neutralitat de llur país en podia patir.

La civilització és, doncs, el primer i preciós element afeblidor de l'esperit bel·licós dels pobles, fins al punt que un dels seus suprems ideals és el de la pau desarmada i perpètua.

¿Podríem invocar, doncs, la civilització com un dels elements afeblidors de la nostra bel·licositat? Sens dubte. Però, puix que veiem altres pobles civilitzats empunyar vigorosament les armes, i puix que estem segurs que el propi poble suís, que acabem de posar com a espill de pobles pacífics, les empunyaria també si calgués, la raó ens diu que hi deu haver altres motius anti-guerrers pesant damunt del nostre poble.

* * *

Les condicions en què la vida de Catalunya s'ha desenrotllat, del començament del segle XVIII ençà, han contribuït, tal vegada en primer terme, a afre-

volir allò que en aquest article, per donar-li una denominació genèrica, venim anomenant esperit bel·licós. És una cosa sabuda que el Decret de Nova Planta va modificar essencialment i formalment les condicions de vida del nostre poble. Des del punt de vista guerrer les modificacions foren radicals, amb el radicalisme que caracteritza aquell decret, perfecte des del punt de vista borbònic i nacional espanyol.

Catalunya va deixar de tenir exèrcit propi. Fins el sometent, que ara veiem tan exalçat i festejat, fou suprimit. Les escoles militars de Barcelona, on tants homes d'armes catalans s'havien format, foren tancades. És un fet que des d'aleshores no s'han tornat a obrir.

No solament Catalunya va deixar de tenir exèrcit propi, sinó que, de moment, no li fou exigida, per part de l'Estat espanyol, una gran contribució al seu exèrcit. Catalunya havia de fornir les companyies d'infanteria lleugera, anomenada *fusellers de muntanya,* aquells famosos fusellers que, tenint llur guarnició a la Seu d'Urgell i a Cardona, i vestint el gambeto català, comparteixen amb els mossos d'esquadra, els parrots i els contrabandistes la predilecció de les cançons populars de l'època.

La mancança d'un estament que es dediqui d'una manera permanent, de generació en generació, a l'exercici de les armes, desentrena un poble per a la guerra i acaba per desviar-lo d'aquell exercici. El cas dels pobles qui es troben en aquesta situació és el contrari del cas de Prússia, preparant durant anys i regnats l'exèrcit fort i disciplinat que dugué a la victòria Frederic el Gran, i que els seus successors, fins al darrer kaiser, van voler convertir en l'instrument perfet i providencial que havia de donar a Germània la supremacia mundial.

En els casos com el d'Alemanya, l'òrgan fa la funció i, perquè existeix l'estament bel·licós, el poble que l'aguanta acaba infiltrant-se del seu esperit, i la guerra acaba esdevenint una necessitat nacional.

Les dues primeres causes que acabem de donar com a afeblidores de l'esperit bel·licós de determinats pobles — la civilització i la mancança d'estament i organització militars — , compenetrant-se, n'originen una altra: la dificultat de revolta.

Les grans conquestes científiques, aplicades a la destrucció bèl·lica, han vingut a fer la guerra infinitament més cara i més difícil que no fou alguns segles ha. Abans, un exèrcit i una revolta eren fàcilment improvisables: ho eren des dels cabdills suprems fins al darrer soldat, passant pels armaments i pels transports. La gran dificultat de comunicacions era per als revoltats un aven-

tatge considerable. A mica allunyats que estiguessin del centre de l'Estat, des que la revolta esclatava fins que la repressió arribava, tenien temps de sublevar tot el país i de preparar la resistència. Així pogueren, per exemple, els sicilians, sacudir, en un tres i no res, la dominació angevina, disposar l'illa a la defensa, i deturar Carles I de Nàpols a l'entorn de Messina fins a l'arribada de Pere el Gran de Catalunya. És també el cas de la revolta de la nostra terra contra el rei Joan II d'Aragó, i el cas d'algunes revoltes sardes contra la dominació catalana.

És indiscutible que amb els mateixos motius de revolta, un mateix poble es revoltarà més o menys ràpidament, segons les facilitats que tingui per revoltar-se. Si posseeix ja una organització militar, i té a mà canons i pólvora i altres estres guerrers, la sublevació esclatarà més fàcilment que si no posseeix ni l'una cosa ni l'altra. Pesarà també molt damunt de la decisió de rebel·lia la probabilitat d'èxit, la qual apareix per a nosaltres com a una altra de les causes que influeixen més poderosament en l'abrandament o en l'apaivagament de l'esperit bel·licós d'un poble. En els casos que havem aduït com a exemple, per no citar-ne d'altres, tots els moviments d'alliberació tenien probabilitats de reeixir. En tenia la sublevació de les Vespres sicilianes per la unanimitat de l'odi als dominadors, per la feblesa relativa de l'exèrcit d'ocupació, per l'allunyament de Carles d'Anjou (distret amb la preparació del gran passatge a Romania), i per la confiança que podien tenir en l'ajut estranger. Tenien probabilitats d'èxit els sards, i la prova és que més d'una vegada la dominació catalana va restar reduïda gairebé a la sola possessió d'Alguer. Les tenia, en fi, Catalunya en la lluita contra Joan II, com les tenia en la lluita contra Felip IV i contra Felip V; com no les tenia, i per això probablement no es va sublevar, en les seves topades amb Ferran el Catòlic.

* * *

¿L'esperit bel·licós, posat que hagi decaigut en un poble, pot refer-s'hi?

Ens sembla que la resposta afirmativa convé perfectament a aquesta pregunta. Però, ens sembla també que, en general, no s'hi refarà totalment per propi impuls, sinó perquè les circumstàncies l'hi obliguin; més d'un cop, perquè el poble dominador no deixi al poble caigut cap altre camí de subsistència sinó la revolta. Molts pobles caiguts no sentirien la necessitat de redreçar-se, si el poble vencedor no abusés de llur caiguda. Amb un tracte despòtic i soberg els exaspera i els esperona a la rebel·lió. D'aquesta forma aquells que tenen més

interès a endormiscar l'esperit bel·licós dels sotmesos són precisament els autors del seu reviscolament. Si el poble hegemònic s'hagués mostrat tolerant, el poble sotmès hauria acceptat la seva submissió. La història ens parla de moltes revoltes que tenen per principal origen la insensatesa provocativa dels opressors. El cas precitat de les Vespres sicilianes contra els Anjou, el de Suïssa contra els alemanys, el dels Països Baixos contra Espanya i tants i tants altres, en poden ésser exemples. Quant a Catalunya, és també el cas de la guerra contra Felip IV. Si el comte d'Olivares no hagués exasperat deliberadament els catalans, els catalans no s'haurien alçat en armes. I aquesta idea del desvetllament de l'esperit bel·licós o, més exactament, en aquell cas, de l'endegament de l'esperit bel·licós per camins de solidaritat i de defensa pàtries, és molt ben expressada per Mel·lo en el discurs que posa en llavis del comte d'Onyate, llavors que es debatia a Madrid la política a seguir davant l'estat sediciós de Catalunya. Diu així:

«*Si de otros tiempos advertimos en los progresos de esta gente, todo nos informa de su valor y dureza; calidades que piden las armas. En los tiempos modernos amaron la paz como la deben amar todos los hombres a quien gobierna la razón: saboreáronse de la serenidad, y olvidados de las primeras glorias, empleaban todo su orgullo en las pendencias civiles, divididos en bandos y facciones. no habían perdido el valor, aunque lo habían estragado en efectos inútiles. Herido el pedernal vomita fuego, y no herido lo disimula; empero en las mismas entrañas le deposita: la ocasion suele ser siempre instrumento de la naturaleza. Juzgad ahora, señores, si conviene volver a despertar esta dura nación, y amaestrarla en el uso de la guerra en que fué excelente. Carlos, nuestro invicto señor, juzgándolo así con los holandeses, puso tan grande estudio en hacerles olvidar de las armas como en inclinar los españoles a su ejercicio; dándoles gran enseñanza a los príncipes de que hay gentes que sirven más a su señor con lo que ignoran que con lo que ejercitan.*» [1]

En el cas que comentem, de la revolta d'un poble sotmès davant els afronts del poble dominador, s'esdevé sovint un fenòmen curiós. Havent perdut la llibertat i havent-se acostumat més o menys a la tirania, certs pobles poden semblar pacients i fins avilits. Aquest semblant de feblesa i d'ajupiment enganya l'opressor, el qual els creu aptes per rebre tota mena d'atacs. Veu que callen i s'inclinen, i dóna cada vegada un pas més en el camí de l'agressió; fins arribar així als afronts màxims a la vida, a l'honor i al patrimoni, a aquells que, ferint

1) MEL·LO: Op. cit., pàg. 89.

la carn i els ossos del poble caigut (*«os ejus et carnem»*), i exigint també la màxima i més immediata vindicta, li lleven tota forma de temor o de respecte, i el redrecen desesperadament. Hi ha pobles que sense això no es revoltarien. I observem que, quan la llegenda s'empara del procés de les revoltes, és sovint un afront fet a la carn de la nostra carn el que abranda el clam i la lluita contra els tirans. És Lucrècia, violada pel fill de Tarquí el Soberg; és el fill de Guillem Tell, exposat al cop de ballesta llançat pel seu pare; és una dona palermitana injuriada per un ribald francès. Un ultratge resum, en la llegenda, tots els ultratges que trobem espargits en la història. En els preliminars de la guerra de Separació trobem també els esmentats atacs a la vida, a l'honor i a la propietat. La llegenda no els ha elevat a la categoria de símbols, però han romàs, acusadors, en els documents dels nostres arxius. [1]

Una altra reflexió posa Mel·lo en llavis del comte d'Onyate, on és palesat un altre element exterior contribuint d'una manera poderosa al desvetllament de l'esperit bel·licós d'un poble. Parlant de la possibilitat que els catalans, desesperats, si s'intenta castigar-los, no girin els ulls envers França, diu:

«Véolos vecinos y deudos de nuestros mayores enemigos, y sin perturbarme del temor o el odio, voy a temer un gran suceso, harto más lamentable a la experiencia que al discurso. ¡Oh! No hagamos de suerte que nuestro enojo les descubra algún camino que su osadía no ha pensado. Costumbre es de los afligidos abrazar cualquier medio que los excusa de la calamidad presente, aunque los lleve a otros nuevos daños: el esclavo oprimido del látigo se despeña por la ventana; no mira que es mayor riesgo el precipicio que el azote; solo atiende a escaparse de las coléricas manos del señor. ¿Que seguridad tenemos, pregunto, de que estos hombres, amenazados de su Rey no se arrojen en rebeldía hasta caerse a los pies de su mayor émulo?» [2]

És a dir: l'esperança i la possibilitat de l'auxili estranger (i no cal dir la seguretat) atien el poble oprimit a sacudir el seu jou, i li donen una força i una confiança que, altrament, no tindria. És rar, en els temps moderns, el cas d'un poble subjugat que es revolti, sense que en la seva revolta intervingui alguna potència estrangera, enemiga del poble opressor; i és més rar encara el cas d'un poble subjugat que, sense l'ajut estranger, triomfi completament en la seva lluita per la llibertat. Per això una de les pitjors coses que poden esde-

1) Vegeu, per exemple: SAGARRA, Ferran de: *Assassinat de Don Antoni de Fluvià i de Torrelles, i homicidis, robatoris i saqueig del castell i terme de Palautordera.* «Miscel·lània Prat de la Riba», vol. I, pàg. 307.

2) MEL·LO, op. cit., pàg. 88.

venir a una nació caiguda que vol redreçar-se, és que, per una causa o per una altra, l'Estat dominador no tingui enemics.

Ja podem girar i regirar els fulls de la Història, que trobarem ben poques excepcions a les afirmacions precedents. Els txecs, rebel·lant-se contra Àustria, ofereixen la corona a l'elector palatí Frederic V, sostingut per França i Anglaterra. Aquestes mateixes nacions encoratgen i ajuden els Països Baixos i Portugal en llurs sublevacions contra Espanya. Nàpols rep també l'ajut francès quan s'insurrecciona contra el jou espanyol en temps de Felip IV. Ucrània, en els seus intents per plantar cara a Rússia, és estimulada per Carles XII de Suècia. França i Espanya afavoreixen la independència dels Estats Units. Rússia protegeix els pobles balcànics en llurs moviments nacionalistes contra Turquia. L'Amèrica espanyola és secundada en la guerra de la Independència per França, Anglaterra, els Estats Units i el Brasil. Itàlia pot assolir la seva unitat i la seva llibertat mercès a la protecció de França. Cuba, Puerto Rico i les Filipines són sostingudes contra Espanya pels Estats Units. La darrera guerra general europea, en fi, deslliura una sèrie de pobles oprimits, la llibertat dels quals entrava dins l'òrbita dels interessos aliats. I pobles heroics com Polònia, que havien fracassat sempre en les revoltes quan cap potència estrangera els sostenia, van poder triomfar d'enemics formidables, per la simple raó que llurs opressors eren també els enemics d'altres formidables potències.

Quant a Catalunya, si esguardem la història de les seves revoltes, veurem també que hi intervenen, ajudant-la, pobles estrangers. En la revolta contra Joan II és, a la primeria, Castella, i, més endavant, França. Llavors de la revolta contra Felip IV, la confiança en l'ajut francès encoratja Claris en les seves decisions, i Catalunya és sostinguda per França durant els dotze anys de lluita. En la guerra contra Felip V, el pacte de Gènova era per als catalans una garantia de protecció per part d'Anglaterra, i el reconeixement de l'arxiduc Carles com a sobirà una fermança de sosteniment per part d'Àustria i dels seus aliats.

* * *

Una darrera observació per finir aquests comentaris, forçosament incomplets.

De la mateixa manera que hi ha pobles que, donant la impressió de pobles pacients i soferts, sorprenen llurs tirans amb una inesperada revolució, hi ha pobles que desorienten en sentit contrari. Hi ha pobles formats per individus cerca-raons i bravatejadors que semblen incapaços d'acceptar submisament cap

greuge, i que, en realitat, són incapaços de cap acció defensiva de caràcter col·lectiu. Cal no confondre l'esperit bel·licós amb l'esperit renyinós o qüestioner. Molt sovint els pobles dotats d'aquest esperit no són sinó pobles poc aptes per a la guerra. Les gents del Migdia de França, a les quals al·ludíem en començar aquest article, pertanyen més aviat al segon grup de pobles que al primer. Individualment un pescador bretó és molt més pacífic que un pescador marsellès, posem per cas. Amb tot, en la guerra, aquell és superior a aquest. A Espanya no són pas els murcians, homes del cop de coltell sempre a punt, els soldats més braus en la guerra, ni ciutadans els més independents en la pau: la forma de subjecció col·lectiva que és el caciquisme ha assolit maneres perfectes en les terres de Múrcia.

A quin d'aquells dos grups pertany el poble català? O és que no en pertany a cap? En quin concepte ens tenen els altres pobles? L'anomenada de bel·licosos i independents que tinguérem en els temps medievals i en els segles XVI i XVII, s'ha esborrat en els segles posteriors?

En un altre article intentarem parlar d'aquestes qüestions.

FERRAN SOLDEVILA

La crisi de l'Autoritat a Catalunya i l'hora de l'"Action Française"

(Notes de crítica política)

Les especialíssimes condicions polítiques en què s'ha trobat el nostre país han originat una situació general complexa: el poble català, per un cantó, està situat dins d'un ordre jurídic establert; aquesta circumstància fa, d'altra banda, que davant d'aquest ordre no es pugui adoptar sinó una posició neguitosa. La nostra situació hamlètica fa que hàgim estat, de fet, un poble sense govern, que la crisi de l'Autoritat a Catalunya no es tanqui mai, sigui sempre oberta. Aquesta situació, que han conegut tots els pobles que han resolt ja o estan en curs de resoldre llur problema polític, és dolorosíssima. És antibiològic el creure que una de les voluptuositats de l'home és la de sentir-se ingovernat. Gobineau ha escrit, és cert, que el privilegi dels pobles de la raça ària és l'individualisme. L'individualisme, no és pas, però, l'anarquia. L'anarquia és un estat que només poden resistir, còmodament, certs malalts. L'observació demostra que l'home corrent, l'home de la pasta del món, troba, en sentir-se intel·ligentment governat i respectat, mil plaers en l'Autoritat. És per aquesta raó que el poble català, que de l'Autoritat només n'ha conegut un burocratisme sovint dissolvent, viu enmig d'una anguniosa incomoditat, sense confort polític.

La política té, certament, per a un home d'acció o per a un diletant electoral, tants petits sectors interessants, tantes recolzades personals i anecdòtiques, i la nostra experiència pública, tan curta, es satisfà tan fàcilment amb tot el que són aproximacions i vagues semblances, que no té res d'estrany que entre nosaltres no s'acostumi a posar les qüestions en profunditat. Però és fàcilment visible que fins que no tinguem una crítica política coherent i si és possible aguda, no ens podrem donar compte de la gran majoria de fenòmens que es descabdellen davant nostre i, sobretot, no sabrem donar raó dels moviments

dels homes del nostre temps. Sense el fet que constatàvem de la crisi latent de l'Autoritat a Catalunya, seria humanament impossible donar una explicació de la política que ha fet la Lliga Regionalista en aquests últims anys. Sense la constatació del mateix fet, la influència que l'*Action Française* ha tingut en certs sectors intel·lectuals catalans, seria un fenòmen rar i absurd.

El fet que hi hagi dins de cada català, naturalment, un subversiu més o menys irònic, fa que la fam d'Autoritat sigui a Catalunya latent, constant. En els moments de més abandó, en el fort del lerrouxisme, en temps del desencadenament del terror de classes, no és estrany que aquesta fam s'hagi deixat sentir d'una manera aguda en les persones de sensibilitat o en les que tenen simplement necessitat de concretar, i hagi provocat manifestacions malaltisses. En el moment de l'impudor groller i foraster del lerrouxisme, feia fàstic el passejar per Barcelona. Catalunya produïa la sensació d'una dona violada. En temps dels assassinats, la vida de Catalunya era una esgarrifança continuada; feia l'efecte que us martiritzaven la mare. El dolor es convertia en paroxisme pur en meditar un instant sobre els fets i en veure que eren creats a posta, que no tenien ni consistència ideal ni estat polític, que eren, en un mot, dues manifestacions més de la crisi latent, insoluble, de l'Autoritat a Catalunya. Potser no eren res més sinó una qüestió de passaports.

En realitat, el problema de l'Autoritat s'ha traduït concretament a Catalunya en una sèrie de crisis individuals, crisis totes diverses, les unes dominades per la qüestió ambiental, altres pel color del temperament individual, altres per les necessitats dels sentits. Si no s'ha sofert i no s'ha cruixit del problema de l'Autoritat, no es pot compendre el nostre moviment. Només cal observar l'origen de les defeccions en el nostre camp. Reduït a paraules coherents, un tànsfuga, a casa nostra, és l'home que no ha pogut superar els termes contradictoris de la nostra situació hamlètica. Un nostre tànsfuga ens deixa, o per caure en adoració davant els símbols humans de la força, o per ofegar-se en el mar del tartamudeig cosmopolita. Els nostres tànsfugues moren dins de la noblesa i d'un cop de sang blava, o en el llit d'un hospital fred i sinistre de qualsevol raval del món.

El nostre moviment és moralment satisfactori i a més a més és l'únic esdevenidor que té Catalunya, però abans d'entrar-hi hem escollit un mal camí. Havent-nos tancat les portes de l'Autoritat constituïda, hem dimitit l'exercici de les dorades passions oficials. Davant nostre només hi ha un camí de sacrificis, d'obscuritat i de neguit. És indiscutible que si els que avui vivim en cos i

ànima per Catalunya haguéssim nascut en un país políticament organitzat, tindríem feines a fer molt diverses de les que fem ara i una altra situació, pitjor o millor, però en tot cas més agradable. Si us tempta el món oficial, la diplomàcia, l'honorable cos de la cavalleria, la burocràcia ben peixada, la llista electoral oficial, la vida acadèmica o universitària, la literatura productiva, les medalles de Saló, no feu cap compliment. Si us decidiu per l'altre camí, deixeu les esperances a la porta, a despit de saber que a tot el món els homes es mouen per aquestes medalles, per aquestes llistes, per aquests esperons i, de vegades, molt de tard en tard, per la justícia. Si no teniu la passió de servir, ens trobareu insuportables. Dic això per assenyalar-vos la vitalitat densíssima de la crisi de l'Autoritat, i per prevenir-vos sobre la insignificància que tenen, a casa nostra, les defeccions. Aquesta crisi és un trencacolls que actua de depuratiu, i aquest és el seu punt bo. Els partits, els moviments, moren del mal de la unanimitat i viuen de l'escissió. La crisi de l'Autoritat és l'estisoreig providencial, la poda de la vinya de Catalunya.

Les multituds resolen aquest problema inconscientment, buscant una interpretació de llur obscur desig de subversivitat en les anades i vingudes de la política general. Amb pocs mesos de diferència, aquestes multituds acceptaven embadalides la provatura de col·laboració ministerial de la Lliga Regionalista i aplaudien el maximalisme verbal de l'Acció Catalana. Avui potser somnien coses més pràctiques del que pot semblar a primera vista. Facin el que facin, no poden fer altra cosa. A llur costat hi ha, però, les crisis individuals, les reaccions de les minories intel·lectuals que tenen, ultra un interès psicològic de primer ordre, un interès general en quant poden accentuar o rebaixar el color d'una situació política determinada. És innecessari d'assenyalar, com a una de les més interessants, la reacció que, produïda per la crisi de l'Autoritat, obrí les portes al que podríem anomenar l'hora de l'*Action Française*.

* * *

L'hora de l'*Action Française* ha estat una segona joventut del nostres intel·lectuals anarquistes. Els anarquistes d'ahir, avui neòfits de tota mena de disciplines, enamorats de totes les afirmacions dogmàtiques, havien per força de caure dins el sectarisme invers, dins la cràpula de l'ordre. Podrien dir com Gide: els extrems em toquen. I la caiguda havia d'ésser total, perquè aquests intel·lectuals provenen gairebé tots del camp estètic, és a dir, de l'anarquia per

partida doble. Per defensar l'ordre, havien fatalment de posar-se a ésser més papistes que el Papa, perquè ni el cristianisme radical de Chesterton, ni el conservadorisme vital del bisbe Torras, per exemple, els podia engrescar. Tot això era suspecte de desordre, i aquesta suspicàcia entra perfectament dintre de la mecànica psicològica del neòfit.

En l'obra del senyor Prat de la Riba hi ha un intent de resoldre, en un sector, el problema de l'Autoritat. El senyor Prat de la Riba, amb el seu projecte d'estatització de la cultura catalana, volgué, donant feina als intel·lectuals, resoldre, en aquest camp, el problema de l'Autoritat. Aquest projecte d'estatització anà acompanyat al carrer del moviment d'idees dit Noucentisme, que no fou sinó una acumulació d'esforços per donar vida a la cultura catalana oficial. El senyor Prat de la Riba, que era un polític, temia tant la dispersió anàrquica com l'encarcarament oficial. Creà, avançant-se de vint-i-cinc anys al moviment polític, una Acadèmia i unes escoles, és a dir, una Autoritat. Però això era primparat de si mateix. La situació política general feia que aquesta Acadèmia i aquestes escoles fossin, davant l'ordre jurídic establert, una Acadèmia i unes escoles, naturalment, subversives. La solució del senyor Prat de la Riba era una solució manual. No podia pas ésser una solució completa, perquè aquesta depèn exclusivament del problema polític.

Si es té present que l'hora de l'*Action Française* coincidí amb el martiri de Catalunya per obra del terror de classes, encara es fa més comprensible el seu èxit. Fa pena de recordar aquells moments. Llavors es donava, per una banda, la jeremiada cristiano-social, tipus Rucabado; hi havia, per una altra banda, l'home assabentat de les coses del subsol, paper que representava brillantment el senyor Montaner; del cantó de les classes, l'espectacle era horripilant. Del cantó blanc hom ensenyava unes dents de llop; del cantó vermell, aquest afinament dental es barrejava amb el lamentable espectacle de la infelicitat política d'homes com En Layret. El Govern civil feia, en el millor dels casos, de paper de vidre per a les dents, paper que es passaven per torn els blancs i els vermells, segons era la situació política espanyola. Les mans criminals eren conegudes. Jo era aleshores periodista a Barcelona. És l'època de la meva vida que he conegut de vista més criminals. La solució que es donà a tota aquella salvatgeria i que consistí a posar darrera de cada porta la boca d'un fusell, fou la solució típicament anàrquica. El Sometent és el que demostra d'una manera infinitament suggestiva que a Catalunya no hi ha hagut mai Autoritat. La persistència d'aquesta institució medieval, que està basada en l'insolidarisme

total, demostra — repetim-ho — l'amplada i la profunditat de la crisi de l'Autoritat a Catalunya.

D'aquells mesos de guerra de classes ens interessa tot, perquè posaren sota d'una llum vivíssima tots els nostres problemes. Una de les coses que demostraren aquells mesos, fou que, a Catalunya, com a Autoritat espiritual, l'Església no existeix. Si ningú no alçà la veu ni aturà el braç, si ni un recó de pastoral fou dedicat al martiri de Catalunya, és que aquesta veu no traspua dels ambients de la burocràcia clerical.

Davant de tanta misèria, hi havia una solució política, que consistia a tirar al dret. No passà res. Però un nucli d'intel·lectuals trobà un refugi, com hem dit, en el sistema de l'*Action Française*. En realitat, aquest moment fou una mena d'intervenció estrangera. No vingué una esquadra a estalviar-nos la salvació, però el diari de la *Rue de Rome* aparegué abundant a la Rambla.

* * *

Entre els mètodes de treball dels nacionalistes francesos i els dels alemanys no hi ha pas solament una diferència de bon gust; hi ha sobretot una diferència substancial donada pel grau divers amb què es plantegen en els dos pobles les necessitats polítiques. Alemanya és un país dinàmic, amb una natalitat que el fa ésser fatalment ofensiu i, per tant, subversiu. Per força Alemanya ha de treballar per rompre l'ordre internacional que s'oposa a l'exercici de les seves necessitats. El nacionalisme alemany — com l'italià — és la segregació natural d'un poble d'esclaus, és un nacionalisme revolucionari. No es podria pas dir el mateix del nacionalisme francès, essencialment conservador, sobretot ara que França és, de fet, a les seves fronteres naturals. El nacionalisme francès ha de tenir per força a la base aquella famosa frase de Josep de Maistre: «l'ordre és la veritat», i això perquè és una doctrina de senyors i alhora la política d'un poble que, sobretot avui, es troba, com Anglaterra, en condicions polítiques privilegiades.

Hi ha, doncs, aquest fet essencial: una sèrie de raons mecàniques, la geografia, l'estadística, l'expansió francesa, desproporcionada evidentment a l'ambició de França, fan que el nacionalisme francès sigui, primer de tot, una crítica. Per això l'*Action Française* és un partit i un diari literari, intel·lectual, negatiu. Les condicions d'inferioritat d'Alemanya i d'Itàlia — inferioritat desproporcionada a les necessitats d'aquests dos països — han de produir, en canvi,

l'immoralisme històric de Von Bernhardi i les canonades desesperades de Corfú. El manteniment de l'*statu quo*, el respecte dels Tractats, és l'argument etern dels pobles privilegiats. La política de subversió, en canvi, és l'amarga necessitat dels pobles insatisfets. Els mètodes de treball francesos poden, d'aquesta feta, ésser més morals, més nets, més elegants.

En aquestes planes seria innecessari de descriure el que és el moviment de l'*Action Française*. Diré només que el moviment nacionalista francès és un moviment modèlic de nacionalisme conservador, així com l'alemany és un model de nacionalisme revolucionari. El que s'esdevé, però, és que les mateixes raons donen els nacionalistes francesos per imposar la posició privilegiada de França, que els alemanys per fer sortir llur país de la seva posició inferior. Les raons es resumeixen en una sola: la del lleó de la faula. (És evident que el nacionalisme dels Jacobins o el nacionalisme implícit d'Anglaterra és molt més diplomàtic que els dos nacionalismes dits, per la raó que avui és gairebé impossible l'exercir la força sense barrejar-hi la justícia). La doctrina, com dèiem, és la mateixa. Tots dos moviments es reporten als pessimistes antics, i En Joan Crexells ens assenyalava no fa gaire aquella plana del «Leviathan» de Hobbes que «conté tot Maurras», la qual és el precedent penúltim. El conegut «un dia l'esperit alemany renovarà el món», del pseudo-poèta alemany Geibel, que fou, segons Maximilià Harden, la cantarella de les lliçons de Treitschke a Bonn, és el «Gesta Dei per Francos...» de Josep de Maistre. Aquest autor de paradoxes sinistres està fatalment destinat a servir d'home de capçalera de tots els pobles o monarques que es creuen predestinats. Pel demés, la divinització de l'Estat és una idea típicament alemanya, i la negació del sentimentalisme humanitari fou un dels somnis anticristians de Nietszche; la destrucció dels Drets de l'Home i l'exaltació de l'idea de classe és una manera de lluitar tendencial i amb les armes que dóna l'encís dels temps medievals contra el marxisme. Però malgrat d'ésser les idees les mateixes, el fet que sigui el nacionalisme francès primer de tot una crítica, el fa infinitament més suggestiu que l'alemany. Seria, en efecte, una mica exagerat el suposar que els nostres excel·lents reaccionaris senten un bri d'admiració pel déu Wottan, malgrat l'entendriment que puguin sentir per la mitologia alemanya vista a través de l'aquàrium de Wagner. Hi ha raons per creure que els nostres excel·lents reaccionaris pensen, amb el senyor Santiago Rossinyol, que el vi del Rin és un vi per a les walkíries.

Fa encara molt més divertida l'aventura el fet que havent-se encarat l'*Ac-*

tion Française amb la Revolució (que és una reducció concentrada, en un espai determinat, de tots els elements més vitals de la història) i amb un segle de democràcia, és a dir, de revolució burocratitzada, n'ha resultat un *organum* crític complet. Un adepte de l'*Action Française*, en efecte, ho té tot resolt. La qüestió religiosa, la qüestió social, la qüestió filosòfica, la qüestió política, el problema de l'art, el més ínfim dubte gramatical està en l'*Action Française* resolt matemàticament. «Només hi ha una persona — deia no fa gaire temps Maurras al meu amic J. E. — que us pot entendre a vosaltres, catalans: Alfons XIII.» Un excel·lent adepte de l'*Action Française* arrisca una cosa quan entra al cafè per passar l'estona: no trobar un conversador prou intel·ligent. Imagineu, al contrari, que aquest excel·lent adepte es resigna a no sortir de la seva torre de vori: llavors tots els seus afers quedaran tan profundament solucionats, que la seva vida serà un nirvana resolt. I resolt — diguem-ho una vegada més — d'una manera suggestiva i apassionada. Recolzat el moviment sobre unes bones reserves clàssiques conegudes de primera mà; amb l'encís secular de la monarquia al darrera — el mot és de Jaurès — ; flanquejat d'homes de primer ordre com August Comte, de Maistre — les paradoxes del qual seran sempre un refugi per a una certa classe de *snobs* — i de Bonnald; servit per una legió d'intel·lectuals de valor, s'ha de confessar que el reaccionari francès d'avui té més reserves dialèctiques que l'home de l'altre cantó de la barricada. Les idees republicanes, pel fet d'ésser les oficials, es mutilen sistemàticament en la part de frescor que tenen, i el que resta és el clixè, la retòrica, el *chiqué* de les gasetilles oficials. La vivacitat, les reserves, les bones intencions i la flama hom acostuma a trobar-les a l'oposició i sobretot a l'oposició irreparable. Totes aquestes qualitats han estat una invitació engrescadora a acostar-se a un moviment molt confortable des del punt de vista intel·lectual.

* * *

Això és el que pot veure un ciutadà francès o foraster en acostar-se al sistema de la *Rue de Rome*. Un català hi pot veure això i mil coses més, donada la seva provinença hamlètica. Deixar enrera l'angúnia de Catalunya, la terra sense Autoritat, i entrar en aquest palau on tot és resolt, on els plaers de l'Autoritat són assaborits amb una delicadesa sensual, deu ésser com viure una història oriental venint de l'erm. Però si el protagonista català d'aquesta història és una persona honrada, la meravella dura poc. La crisi es presenta fulminant i l'hamletisme pren un aire tràgic. En acostar-se, en efecte, un home de

temperament reaccionari i burgès — posem un italià o un espanyol — a l'*Action Française*, queda tan impregnat de miraculisme, que el seu primer moviment consisteix a veure d'aplicar al seu país totes aquelles fórmules màgiques. Aquest és l'origen del nacionalisme italià i, al capdavall, del feixisme. Aquesta és la provinença, per altra part, dels dos o tres grams de pensament — cars al senyor Cambó — que hi ha en el maurisme espanyol. Però un català honrat s'adona en començar a tastar la doctrina que s'ha de triar, que no hi ha altre remei sinó decantar-se o amb l'*Action Française* o amb Catalunya. Són dues coses que no es poden barrejar per la raó que no es pot traçar una ratlla divisòria entre els elements humans i genèrics i els elements catalans i específics que hi ha en un ciutadà de Catalunya. Haurem de repetir que l'únic camí obert que té un català per arribar a ésser un home, és l'accentuació del seu jo col·lectiu. És psicològicament absurd, en efecte, que un català, en tant que home, digui: «L'ordre és la veritat» i en tant que català hagi de dir: «La veritat és la justícia».

La impossibilitat d'aquest desdoblament es fa visible ja al començament de l'aventura, quan hom s'atura un moment a meditar sobre els noms. Els nacionalistes francesos usen la paraula «nacionalisme» en un sentit absolutament invers del que li donem nosaltres. Nacionalisme, per l'*Action Française*, és exaltació de la política estatal francesa, i la seva bandera de combat és la ja citada frase de Josep de Maistre: «L'ordre és la veritat». És un nacionalisme, doncs, d'Estat. Per nosaltres nacionalisme vol dir lluita contra l'ordre jurídic dins del qual estem situats. El nostre lema és, per tant, «la veritat és la justícia». El nacionalisme francès es reporta a l'*statu quo* (*L'Action Française* ha escrit, mantes vegades, que val més un antic règim podrit que una revolució excel·lent i reeixida) i en el millor dels casos a la reacció pura i simple. Els nostres interessos coincideixen, per contra, amb el dinamisme i amb la Revolució. Ara bé: com que la paraula nacionalisme, en els ambients antireaccionaris, que són els nostres, és una paraula suspecta de xovinisme i de particularisme intolerant, nosaltres fórem els primers de proposar, temps enrera, que del moviment polític català no en diguéssim nacionalisme, sinó pura i simplement catalanisme, paraula més comprensiva i diplomàtica. Una de les conseqüències de la situació hamlètica de Catalunya és el conceptisme de la vida intel·lectual catalana. Hem vist a la gazeta *Monitor* mantes defenses del nacionalisme català entès com a xovinisme abans del naixement d'una vida política catalana completa i autòctona. Però els socialistes catalans saben, per exemple, el perill que té l'ús de la paraula nacionalisme.

Si els nostres interessos, per necessitat natural, són del cantó del dinamisme i de la Revolució, ni socialment, ni políticament, ni individualment ens convé el contacte amb l'*Action Française*. No ens pot interessar aquest contacte, ni com a experiència subjectiva, perquè per força ha d'ésser negatiu. El nacionalisme francès ha condemnat històricament i filosòficament, no sols la doctrina de les nacionalitats, sinó que ha rebutjat, en principi gairebé, la política de les nacionalitats com a mètode de treball. El llibre de René Johannet, reiterades i abundants observacions de Bainville, dèmostren el que diem. A França, doncs, el nostre interès està al cantó oposat a l'*Action Française*. No ens interessen els nacionalistes francesos estàtics, sinó els dinàmics, és a dir — encara que la paraula no sigui ben bé justa —, els Jacobins. Pel demés, un monàrquic francès ha de tenir, per sentit de conservació, un actiu respecte per als residus monàrquics que queden a Europa i especialment per a la branca borbònica de Madrid. El que vol dir que els nostres amics són, a França, al camp republicà. És la pura evidència. Això no vol pas dir, però, que regionalistes com són, particularistes per esperit de gustar totes les belles i fresques coses, els homes de l'*Action Française* no deixin de compendre'ns en tot allò que el nostre moviment té de Jocs Florals, d'amor a la terra i d'admiració per Mistral. Si passem d'aquí, però, els trobarem a l'altre cantó de la barricada. La lògica ho exigeix. Si Maurras no cregués sincerament que l'únic home que ens pot entendre a nosaltres, catalans, és Alfons XIII, tota la seva teoria del providencialisme universal de la monarquia cauria com un castell de cartes.

No ens pot interessar, diem, a més a més, aquest contacte ni com una experiència subjectiva. Per mantenir el no-conformisme polític del moviment català es requereix cultivar un jo no-conformista. Aquesta qualitat és la nostra gran riquesa moral, i des del punt de vista individual pot ésser un mètode de treball emocionant, fort, dens. Desviar-se d'aquest camí, és el pur confusionisme o, si voleu, el viatge al no-res. A l'*Action Française*, certament, s'hi pot tenir una crisi religiosa plena de delícies, s'hi pot sentir el fàstic de la política, s'hi pot aprendre d'escriure un llibre perfecte, fins s'hi aprèn que Racine és un gran poeta. El que dic, però, és que això, tot i tenint un enorme interès humà, des del punt de vista polític és secundari, infinitament secundari, i voler-ho col·locar al primer pla potser no fa altra cosa sinó posar-nos bastons a les rodes. Seria molt llarg d'entrar en el nu de la polèmica religiosa, literària, filosòfica i artística de l'*Action Française*. Si fos possible arbitrar aquesta cosa imponderable que és una crisi religiosa, ens interessaria més qualsevol manifestació religiosa

que tendís al cristianisme elemental que no pas una crisi que es resolgui en un catolicisme anticristià o en l'ateísme catòlico-anticristià d'un dels més il·lustres teòrics del nacionalisme francès, i això per raons òbvies de mecànica política. Més encara: si haguéssim deliberadament de prendre partit per una escola literària determinada, potser ens convindria més qualsevol cosa — un primitivisme integral, per exemple — que no pas adherir-nos a aquest corrent situat entre el neoclassicisme super-reflex i erudit de Maurras i l'escola literària anomenada de la vida que Léon Daudet aprengué jugant entre les cames dels grans escriptors francesos del segle passat al saló d'Alfons Daudet.

L'aplicació dels mètodes de l'*Action Française* a Catalunya seria un desastre. Seria, pura i simplement, la guerra civil. Trobem perfectes el culte que l'*Action Française* té de la violència i la seva organització militar. Hi podem aprendre. Però aquest culte i aquesta organització han de servir entre nosaltres d'elements d'unió sagrada. El nostre activisme pateix de tot, menys de la falta de fi concret i determinat. L'activisme dels nacionalistes francesos és el braç dret de l'ordre; el nostre activisme ha de servir de braç de la nostra justícia. Barrejar una cosa amb l'altra és absurd, i els nostres intel·lectuals reaccionaris són encarnacions d'aquest contrasentit. Si es fa una política, s'ha d'arriscar el tot pel tot i arribar fins al final. Una política de reserves mentals, no és res. Agenollar-se davant del tricorni en els moments que l'ordre tremola, sense deixar de flirtejar amb la subversió, és una política que en el cas que es pugui dir que existeix, és la més dolenta, perquè és el camí més llarg. El nostre hamletisme és certament una cosa lamentable; però voler-lo eternitzar en el centre de la nostra història, és un gest que no es pot admetre. Aquesta política pot ésser, si voleu, l'expressió d'un particularisme folklòric, però no és res més que això.

Es tracta, doncs, de triar entre una cosa i l'altra. No vull pas dir que si us decidiu per l'*Action Française* no tingueu dret a dir-vos regionalistes, a imaginar que sou un «paisatge» i a usar davant d'un públic de cofois de Jocs Florals quatre frases brillants. És clar. A altra cosa, però, no hi tindreu dret. Una política nacional exigeix avui persistir en profunditat dintre del nostre hamletisme per mirar de superar-lo en el camp de l'Autoritat. Amb poques ganes de fer una frase direm que mentre no es produeixi una Joana d'Arc — cara a Bernand Shaw per les mateixes raons que ens agrada a nosaltres, és a dir, pel voluntarisme — no tindrem més remei sinó mantenir en el nostre interior un pàl·lid i insuportable Hamlet.

I la veritat és aquesta: els últims esdeveniments de la Història d'Espanya han il·luminat moltes coses, i la gent té avui més idees clares que un any enrera. L'hora de l'*Action Française* ha passat. Ha produït unes quantes decepcions i uns quants tànsfugues. Bon vent i barca nova. La majoria de la gent sap ara, per experiència, la sinistra paradoxa que hi ha darrera de l'aforisme «l'ordre és la veritat», del patrici Josep de Maistre.

JOSEP PLA

N. B. — Fa deu mesos que la censura militar ens obliga, als escriptors independents, a prescindir de la vida real. Aquest article s'hauria pogut documentar amb exemples trets de la política. No hem pas intentat fer una cosa semblant, i és per tal raó que aquestes notes, que haurien pogut regalimar de vida, s'han hagut de mantenir en un to excessivament formulístic, fred i ideològic. — J. P.

Estudis sobre la invasió francesa del 1823

Encara de vegades trobem gent a la nostra terra que no pot sentir parlar dels francesos perquè l'any 1808 varen envair traïdorament Catalunya; encara, anant d'ací d'allà per les nostres contrades, trobem algú que ens parla del «gabaig» amb aquell mateix to amb què seria pronunciat aquest mot arran de la guerra napoleònica. Els records punyents d'aquella lluita han estat transmesos, en algun lloc, de generació en generació, durant un segle. Hom no sap o no recorda que aquells mateixos soldats que havien vingut a lluitar amb nosaltres en moments en què tota l'Europa estava trasbalsada, tornaren pocs anys després a envair-nos, d'acord amb els que més aferrissadament els havien combatut abans. Davant aquest fet, bé podem preguntar on era aquell esperit d'independència del qual tant s'ha parlat. No seria pas, en tot cas, la independència espiritual, que és sens dubte la que val més de totes, la que tan heroicament havia estat defensada.

Aquesta segona invasió francesa del segle passat ens sembla que ha estat massa negligida pels historiadors, als quals no els havia d'ésser molt difícil de posar de relleu la seva importància per a l'estudi de la psicologia col·lectiva del nostre poble i deduir-ne les ensenyances que se'n desprenen comparant-la amb la primera invasió. La guerra napoleònica, amb l'esperit de defensa que va desvetllar arreu, apar haver exhaurit tot l'interès històric.

Nosaltres, tot recercant dades, a Girona i en altres poblacions, per a l'estudi de la dominació imperial a l'Empordà, sobretot des del punt de vista civil, havem tingut l'avinentesa de trobar-ne que es refereixen especialment a la invasió del 1823 en terres del Gironès i que donarem a conèixer en aquest article, esperant que un altre dia podrem completar la nostra investigació amb altres documents dels quals tenim notícia, però que, avui per avui, no havem pogut consultar.

Les peripècies de la lluita contra aquests nous invasors, menada pels «constitucionals» — entre els quals varen sobressortir ací les figures de Mina, Manso, Milans del Bosch, Llobera, etc. — no tenen pas, per a nosaltres, un gran valor

històric, car ni el poble hi va tenir un paper preponderant, ni la resistència va ésser obstinada.

Deixant, doncs, de banda, com a secundaris, els fets purament militars, que el lector podrà veure detallats en històries generals, tractarem d'aquells que donen idea de l'esperit d'una ciutat, com Girona, la qual, amb la seva conducta, va demostrar no recordar-se gaire dels sacrificis sobrehumans que havia acomplit catorze anys abans per tal de barrar el pas als francesos. La paradoxa no ens sorpendrà pas, si tenim en compte que els francesos aquesta vegada no havien vingut amb fins de llibertat, sinó per restaurar l'absolutisme, complint el manament imposat per la Santa Aliança al Congrés de Verona.

El nostre treball compendrà solament la solemnial entrada del vell napoleònida mariscal Moncey, duc de Conegliano, a Girona, la festa reialista de Sant Lluís, la rebuda triomfal del baró de Damas, vencedor de l'anomenada batalla de Llers, i la sortida de les tropes franceses, després d'haver realitzat els cent mil fills de Sant Lluís la trista missió que els va portar a Espanya, alliberant Ferran VII.

L'entrada del mariscal Moncey

El dia 18 d'abril del 1823 passava el coll del Pertús — tan ple de records i de suggestions històriques — el quart cos d'exèrcit dels Pireneus, comandat pel mariscal Moncey, del qual formaven part tropes reialistes espanyoles, sota el comandament del baró d'Eroles, que havia excel·lit en l'anterior guerra contra els francesos. El dia 20, el mateix Eroles, des de La Junquera, adreçava una proclama als catalans, dient-los que els francesos venien a restablir la felicitat del país i que els havien de tractar com a germans, procedint amb ells de faisó que, en tornar a França, no n'hi hagués un sol que tingués motiu per queixar-se d'un «espanyol reialista». Els invasors aquesta vegada no portaven altra idea sinó la d'ajudar a alliberar l'amat rei Ferran VII i fer d'Espanya una nació feliç i pròspera.

A l'endemà va ésser presa la plaça de Roses i a la nit del 24 al 25 el general Maringonné s'apoderava de Figueres. Els «constitucionals», malgrat els preparatius que havien fet, no varen oposar resistència. Els tres mil homes que componien la guarnició del castell foren conduïts presoners a França. Les tropes d'invasió anaren avançant per l'Empordà, prenent posicions, sense trobar grans obstacles. Els aiguats, però, varen dificultar la marxa, i fins al 2 de maig —

data memorable — no arribava el duc de Conegliano a Banyoles, per dirigir-se a la capital.

Les noves de l'arribada del mariscal Moncey eren rebudes amb gran alegria a Girona, car aquesta vegada els francesos, suara tan odiats, venien, com amics i aliats, amb una missió salvadora. En saber que el mariscal era a Banyoles, l'Ajuntament va enviar-li una delegació, pregant-li que apressés l'entrada de les seves tropes a la ciutat, la qual venia sofrint per la imposició d'excessives contribucions i estava amenaçada per una partida de 3 a 400 milicians. El duc de Conegliano va atendre el prec, i el mateix dia sortia de Banyoles amb dos regiments, un d'infanteria i un altre de cavalleria. Gent de tots els pobles de la comarca va anar al camí reial a veure passar els guerrers amics. Tot era entusiasme, admiració i joia entre aquells pagesos senzills. El mariscal, amb la seva setantena d'anys, fort encara i arrogant dalt del cavall, somriuria benèvolament, potser amb certa bona ironia, recordant les dures jornades de Saragossa i de València, feia tot just catorze anys. Les coses havien ben canviat. Dos pobles enemics a ultrança, havien esdevingut cordialment amics. Els clergues i els guerrillers ardits i ferrenys que no donaven un moment de repòs als napoleònides, ara aportaven un ajut lleial i decisiu.

El mariscal Moncey s'acostava a Girona, sense sofrir el més petit contratemps. L'espectació creixia per moments. Una delegació va anar-lo a esperar al Pont Major, des d'on, després de saludar-lo amb tota reverència i oferir-li el seu respectuós homenatge, va acompanyar-lo fins a les portes de la ciutat. Ja l'esperaven amb impaciència el bisbe amb tota la clerecia, els regidors i quasi tota la població. Hom va lliurar-li les claus de la ciutat: el mariscal va tornar-les tot seguit, en nom de S. M. el rei Ferran VII. La recepció fou cordial i entusiasta. Vells soldats de la República i de l'Imperi, servents ara de Lluís XVIII, evocaven, en desfilar sota els murs destrossats per les granades napoleòniques, la passada guerra.

Aquest esdeveniment va ésser celebrat a la nit amb grans il·luminacions. Els bons gironins i els soldats alliberadors varen ballar i cantar fins a la matinada. Hom va improvisar cançons al·lusives a la festa. Els francesos, sobre tot els qui havien fet la darrera guerra i recordaven el sacrifici de Girona, estaven profundament impressionats davant les proves d'afecte que constantment rebien. No hi podia haver una compenetració més forta entre dos pobles abans enemistats i units ara en l'altíssima representació dels seus reis borbònics...

Un periòdic d'aquella època — *Diario de Gerona* — remarcava amb raó que,

ensems que era molt important, sota el punt de vista militar, d'ocupar la plaça, políticament la bona acollida de què fou objecte l'exèrcit francès anunciava el més venturós esdevenidor.

A l'endemà — el 3 de maig — el duc de Conegliano, des del seu quarter general de Girona, publicava una proclama en la qual, després de recordar la del duc d'Angulema, del 2 d'abril anterior, declarant *que els francesos només volien treure els espanyols de llur esclavatge,* excitava aquests a abandonar les files de l'exèrcit constitucional, a restituir-se amb confiança a les llars i a deposar llurs armes en mans de les autoritats reials, «prestant jurament de no servir més contra llur legítim sobirà S. M. Ferran VII»; en canvi els garantia, en nom de S. A. R., «llurs propietats, la seguretat de llurs persones i la protecció de les autoritats civils i militars.» El mariscal Moncey, fill de la Revolució, acabava la seva proclama amb un visca a l'«August Rei Ferran VII!» [1]

Aquesta cordialitat de relacions entre l'heroica Girona i les tropes franceses no va ésser estroncada pel més petit incident ni enterbolida pel més insignificant malentès. La compenetració entre les autoritats del país i els representants de Lluís XVIII era perfecta. En les diades assenyalades, sobretot, era quan se posava de relleu la unitat de sentiments que regnava. Així va celebrar-se amb tota solemnitat la festa de Sant Lluís, el 25 d'agost d'aquell any, donant-li un caire simbòlic.

La festa de Sant Lluís

Aquesta festa va ésser anunciada el dia abans a la tarda i a l'endemà, en sortir el sol, amb salves d'artilleria. Al matí va haver-hi «besamans» a casa el general baró de Damas, comandant de la novena divisió del cos d'exèrcit del mariscal Moncey, prenent-hi part totes les autoritats i corporacions i «altres persones distingides». Després el baró va assistir a la missa de la catedral, amb tot el seu seguici. Però l'acte més esplèndid va ésser el dinar, en el qual va brindar-se per la felicitat dels reis de França i d'Espanya, de S. A. R. el duc d'Angulema, cabdill suprem dels *cent mil fills de Sant Lluis* — entre els

1) L'arxiver municipal de Girona senyor Almeda va facilitar-nos còpia de la proclama del mariscal Moncey, la qual també hem vist publicada, com altres documents que esmentarem, al *Diario de Gerona*, que havem pogut consultar gràcies a la gentilesa del senyor Joan Nicolazzi, de la mateixa ciutat, qui posseeix un dels rars exemplars de la col·lecció. — Aquest diari, fulla de combat d'aquell temps, veié la llum del 25 de maig al 30 de novembre del 1823. S'ha dit que el dirigia o n'era el principal redactor un pare franciscà de gran anomenada a la ciutat. Cal confessar que el periòdic no es remarcava pas pel seu *franciscanisme*, pel seu esperit cristià, ni per la seva correcció envers l'adversari. — El mateix any es publicà *El Centinela de los Pirineos Orientales*, amb els lemes de *Libertad constitucional* i *Unión o Muerte*. Sembla que el primer número va sortir el primer de febrer. No n'hem vist cap exemplar. Vegeu GIRBAL: *El Periodismo en Gerona*. «Revista de Gerona», 1894.

quals no hem d'oblidar que n'hi havia molts que ho eren de la Revolució, — per la unió i concòrdia de les dues nacions aliades i pel bon èxit de les «nostres armes», cantant-se uns «couplets» francesos al·lusius a la festa, dels quals creiem que val la pena de donar idea.

En aquests «couplets» hom començava dient que cadascú es preparava, *de bon cœur, de bonne foi,* a celebrar la festa del bon rei Lluís. Així, tothom repetia, d'una manera obsessionant, aquest fervorós estirabot:

Nous jurons, nous jurons,
De bien aimer les Bourbons.

Després eren lloades les incomparables virtuts de Lluís, pare dels seus súbdits, bon rei que per la clemència, la justícia i la bondat que l'ornaven, havia calmat els partits a França, tornant-li la pau i la felicitat. Agraïts, els francesos deien de tot cor:

Pour défendre sa couronne,
Nos bras sont prêts à l'instant,
Et pour soutenir son Thrône
Nous verserions notre sang;
Nous jurons, nous jurons,
De mourir pour les Bourbons.

Hom recordava acabat que, trobant-se Espanya oprimida per gent facciosa i perversa, Lluís enviava un exèrcit a Ferran empresonat — a *Ferdinand dans les fers* — , amb Angulema al davant, que, amb la seva ràpida conquesta, feia dir als enemics:

Nous jurons, nous jurons,
D'être soumis aux Bourbons.

Els francesos s'adreçaven després als espanyols fidels a l'altar i a llur sobirà — terror dels rebels, soldats valents de la Fe — dient-los que eren germans amb ells, que llurs reis eren de la mateixa sang i que tots dos els eren pares. Així, repetien:

Nous jurons, nous jurons,
De bien servir les Bourbons.

Era evocat, per fi, el «just Enric», que creixia prop de sa mare, la duquessa de Berry, proclamant que aquest infantó seria penyora de l'eternal amor dels

francesos i els espanyols. Per tant, hom diria, per sempre més, *d'âge en âge*, com en aquell dia:

Nous jurons, nous jurons,
De bien aimer les Bourbons.

Com si amb aquesta cançó no n'hi hagués prou per palesar els sentiments borbònics dels aliats, varen cantar-ne una altra, amb l'aire de Frederic a «La Sonàmbula», recordant que la França, dòcil i fidel, fornia els seus guerrers generosos, i acabant amb aquest brindis:

A nos Bourbons, buvons un verre,
Buvons en deux !... Vive le Roi.

A la nit va haver-hi il·luminació general, remarcant-se la Casa de la Vila, el palau on s'hostatjava el baró de Damas i el de la Junta, on se llegia un enfilall de *sonetos*, plens de ridícols ditirambes a Lluís de França i al duc d'Angulema:

Príncipe escelso, que ceñís la frente
De verde oliva con laurel mezclada,
Y de guerrero Marte unís la espada
Del español océano al tridente.

La festa memorable va acabar amb un magnífic ball a casa el baró de Damas, al qual van concórrer — no cal dir-ho — «totes les persones de distinció de la ciutat».

La victòria reialista de Llers

Un nou motiu que va donar lloc a aquestes expansions de cordialitat va ésser la desfeta dels «constitucionals» a Llers, el 16 de setembre. El general Mina havia enviat una columna per socórrer la guarnició de Figueres. Aquesta força va sortir de Barcelona el dia 10 del mateix mes, desembarcant a Montgat, i el dia 15 arribava a Besalú, derrotant l'avantguarda de la divisió francesa comandada pel vescomte de Maringonné. Els francesos varen aconseguir atrinxerar-se prop de Lladó, a l'altra banda d'un pregon torrent. A l'endemà va entaular-se prop de Llers una batalla amb la mateixa divisió, reforçada, registrant-se fets molt heroics, sobretot per part de la «legió lliberal estrangera» — uns 250 homes, — que de cap manera volien capitular, declarant que abans que

retre's es farien matar tots. Llavors arribà el baró de Damas amb nous reforços, i prometé la vida als estrangers, molts dels quals, però, varen preferir donar-se la mort, tement els càstigs que sofririen a França. Els «constitucionals» varen capitular amb tots els honors de guerra, conservant els oficials llurs espases i bagatges. Segons el comunicat oficial del baró de Damas, l'«enemic» havia tingut 400 baixes; els presoners varen ésser uns 2,000. Dels de la «legió lliberal estrangera», 86, «tànsfugues francesos», varen ésser condemnats a mort; però el general va prometre d'interessar-se per l'indult. Entre aquells romàntics exaltats, que varen venir a defensar la llibertat, portant banderes que tenien per lemes «Napoleon II, Emperador» i «El poble sobirà», es trobava Armand Carrel, que havia d'esdevenir cèlebre, exercint importants missions en el partit republicà, sota Lluís Felip, i que, si salvà la vida a Llers, va ésser mort en duel, l'any 1836, pel periodista Emile de Girardin, arran d'una violenta polèmica.

La nova de la victòria reialista de Llers va saber-se a Girona el 18, de bon matí. La joia va ésser immensa. Després de migdia la victòria va ésser anunciada oficialment a la ciutat a so de trompetes, amb un repicament general de campanes, amb salves de fuselleria i artilleria. A la nit va haver-hi la il·luminació general de consuetud. El cap d'Estat Major de la novena divisió, marquès de Monpezat, declarava en el comunicat oficial que les tropes de Ferran VII «havien rivalitzat en zel i en valor amb les franceses», havent adquirit en aquesta avinentesa «nous títols a la nostra estimació i a la de llurs conciutadans». *Diario de Gerona,* per la seva banda, en un suplement del mateix dia, deia, en llengua espanyola: «Per més elogis que fem del valor i serenitat de l'excel·lentíssim senyor general baró de Damas, jamai arribaran al que es mereix. Aquest digne general, no reparant en la manca de salut que experimenta fa temps, va volar infatigable cap als llocs amenaçats pels rebels, i al seu actiu zel i ardor es deu la total desfeta dels més exaltats assassins del Principat, reunits en aquesta divisió que ja no existeix.» El qualificatiu d'«assassins» i altres de semblants o de pitjors eren aplicats constantment pels periòdics reialistes als defensors de la Constitució.

L'entrada del baró de Damas

La rebuda de la ciutat al baró de Damas va ésser ben bé digna d'un heroi. Però abans de parlar-ne havem de dir uns mots sobre el vencedor de

Llers, per tractar-se d'una personalitat d'extraordinari relleu en la reialesa de França.

Àngel Jacint Magenci de Damas, fill d'una noble família francesa, nat a París el 1785, sols tenia quatre anys quan va sortir-ne, en plena revolució. Després de breus sojorns a Suïssa, als Països Baixos, a Lieja, a Colònia, a Munster, a Hamburg i Altona, la família Damas va anar a Rússia, on hi havia un bon contingent d'emigrats francesos que eren molt ben tractats. Magenci només tenia deu anys que ja era admès a l'Escola d'Artilleria de Sant Petersburg, i als dotze anys era el segon de l'Escola, «per rang de ciència i de capacitat». Estava a punt d'ésser oficial; però el seu cosí, el duc de Richelieu, el va convèncer que era massa petit i que havia de romandre dos anys més a l'Escola. El 1800 va ésser nomenat subtinent i fou presentat a l'emperador Pau I, del qual va conservar sempre molt bon record. La nit que aquest dèspota va ésser assassinat, el baró de Damas feia servei al palau Michailow, formant part d'un dels batallons Semenowski.

A l'adveniment de Napoleon, la família de Damas va ésser esborrada de les llistes d'emigrats; però Magenci no va voler reconèixer l'«Usurpador», combatent-lo amb tota la puixança del seu esperit i del seu cor, segons escrivia ell mateix en les seves Memòries, quaranta anys després. De retorn a França, on no havia estat feia vint anys, encara no havia arribat a la trentena que ja era general. Gentilhome del duc d'Angulema, el baró de Damas, quan el retorn de Bonaparte de l'illa d'Elba, va pendre part en la resistència, essent l'encarregat de negociar una capitulació honorable, la qual cosa aconseguí molt hàbilment. Després de Waterloo, hom va confiar-li missions molt delicades. Comandà la divisió militar de Marsella, on pel maig del 1816 va rebre a la princesa Maria Carolina de Nàpols, promesa del duc de Berry. Malgrat que aquest matrimoni no li semblés massa oportú, ell se'n va alegrar, amb l'esperança de veure aviat «un hereu de la raça de Sant Lluís». L'any 1818 el baró de Damas s'unia amb Carlota d'Hautefort, de la qual va tenir deu infants, en quinze anys. El saló de la família Damas va esdevenir el centre d'atracció dels ultrareialistes de Marsella.

Hom veu, per aquestes dades biogràfiques, que no era pas un personatge insignificant el que Girona es disposava a rebre, el 19 de setembre del 1823 — que era precisament l'aniversari de l'atac general dels francesos contra la ciutat, el 1809 — amb els més grans honors. És una digna figura que cal afegir a la dels mariscals, intendents i homes de lletres que sojornaren o passaren per

Girona durant la dominació dels napoleònides, segons hem tingut ocasió de posar de manifest en un altre treball. Quan aquests homes són verament notables, la ciutat n'esdevé tota prestigiosa. Si Napoleon l'hagués visitada, com s'havia anunciat, a principis del 1808, en què ja tenia preparat allotjament en un noble casal, ella hauria assolit un nou prestigi històric. Però, a manca de l'emperador en persona, hom ha d'acontentar-se amb mariscals que evoquen gestes de la Revolució i de l'Imperi...

A migdia varen sortir en cotxe quatre comissionats de les corporacions de la ciutat, que anaven a esperar el general al Pont Major. Totes les campanes ajuntaren llurs sons anunciant la seva arribada. Al portal de França, obert entre trossos de muralles en les quals es veien encara els esvorancs de les granades imperials, hom havia aixecat un arc de triomf, ornat amb flors i llorers, en el qual se llegien poesies commemoratives. Sobre l'arc hi havia un pabelló, dintre del qual hom veia dues matrones donant-se la mà i sostenint els respectius escuts d'armes, simbolitzant l'aliança entre les monarquies de Lluís XVIII i de Ferran VII. En arribar el baró de Damas, fou rebut per l'Ajuntament, presidit pel governador de la plaça, el qual va felicitar-lo efusivament «per la victòria amb la qual va adquirir un nom immortal en els camps de Llers.» També li varen retre homenatge les altres corporacions de la ciutat allí reunides, la companyia d'artillers reialistes i una multitud immensa que esclatà «amb les més vives aclamacions».

Hom tenia preparat un «carro triomfal», cobert amb un pabelló de damasc carmesí, guarnit amb galons i franges dorades i rematat amb una corona de llorer. En el seient i al peu hi havia coixins de vellut carmesí, i a davant dues banderetes, una vermella i l'altra blanca, representaven les dues nacions amigues. El baró de Damas, modestament, se resistia a entrar d'aquesta faisó a la gloriosa ciutat que havia plantat cara a Napoleon el Gran; però, davant la insistència del poble, es va decidir, després de molts compliments, a entrar en el carro, fent, diu el *Diario de Gerona*, «un sacrifici que la seva delicadesa i la seva modèstia refusaven i que va haver d'acceptar a l'últim per satisfer els ardents desitjos d'un poble que l'adora.»

Estiraven el carro triomfal quatre mules cobertes amb mantes de damasc carmesí guarnides d'or, ostentant brodades les armes de la ciutat, guiades per quatre arrogants minyons «vestits a la catalana», amb barrets rodons i plomatges blancs. Precedien la comitiva quatre ajudants del baró de Damas, al qual acompanyaven l'Ajuntament i representacions del Capítol Catedral, de la

Col·legiata de Sant Feliu i altres corporacions, i seguien altres quatre ajudants — un dels quals portava una bandera presa a la «legió lliberal estrangera», en la qual se llegia el nom del malaurat fill de Napoleon — una companyia d'artillers, a la qual se va afegir, en arribar a la plaça de Sant Feliu, el batalló anomenat de «companyies urbanes sedentàries», «amb la seva bandera ricament brodada i la seva excel·lent música militar.» Tots els carrers estaven guarnits amb domassos de damasc i per tot arreu ressonaven, «amb un entusiasme difícil d'expressar, els repetits visques i aplaudiments a l'il·lustre guerrer al qual Catalunya deurà en gran part la seva tranquil·litat i el seu repòs.»

Quan el baró de Damas va arribar al seu allotjament, es veié obligat a sortir al balcó «per satisfer els desitjos del poble que anhelava repetir les demostracions del seu reconeixement i alegria davant tan digne general.» Magenci va pronunciar breus mots d'agraïment per «tantes proves d'amor i d'afecte que acabava de rebre d'aquest fidel veïnat.» Acabat, li varen ésser presentats els caps i oficials de la plaça per felicitar-lo i la Junta provisional dels corregiments de Girona i Figueres, presidida pel senyor governador, el qual li va retre «els més respectuosos homenatges del seu reconeixement i gratitud», afegint que el país acabava de rebre una segona llibertat i que tots els seus habitants el reconeixien com a llur «àngel tutelar». El bisbe de la diòcesi també va felicitar-lo amb efusió.

El baró de Damas va contestar, com és natural, amb termes molt expressius, «que restava sumament satisfet de tots els pobles dels dos corregiments pels quals va passar, tant per l'entusiasme amb què es varen declarar per la justa causa, com perquè li varen facilitar tots els auxilis que els foren demanats per a les tropes del seu comandament.»

Aquesta jornada memorable va acabar a la nit amb grans lluminàries, repicament de campanes i concert per una orquestra en els balcons de Casa la Ciutat.

El diumenge, dia 21 del mateix mes, va celebrar-se un *Te Deum* a la catedral en acció de gràcies per la victòria de Llers. A les onze del matí es reuniren a Casa la Ciutat el governador, els regidors, els representants de les corporacions i «altres personalitats distingides», passant a casa el baró de Damas, on ja els esperaven els oficials francesos i espanyols. La comitiva, precedida per una música militar, va dirigir-se a la catedral. El batalló de «voluntaris urbans sedentaris» s'havia format en dues files a la plaça i graonada del temple: el general va passar pel mig, «rebent els més afectuosos visques i aplaudiments».

Una comissió del Capítol va sortir a rebre'l, acompanyant-lo fins al presbiteri, on ja se li havia destinat una cadira «de respecte». Acabada la missa, el bisbe, de pontifical, amb els seus assistents, capellans i patges, va cantar el *Te Deum laudamus*, que va continuar la música de l'església, mentre les campanes brandaven solemnialment. Potser algú, sense forçar gaire la memòria, per associació d'imatges, va recordar al baró de Damas que, pocs anys abans, en aquella mateixa nau, dominant els francesos, havien estat commemorats de la mateixa faisó esdeveniments com la victòria d'Austerlitz i el sant de l'emperador...

Acabada la religiosa cerimònia, la comitiva va sortir pel mateix ordre i, en arribar a la plaça de les Cols, els voluntaris reialistes «varen merèixer l'honor» d'ésser revistats pel baró de Damas, qui va expressar la satisfacció que sentia de veure'ls tan ben organitzats.

El dia 22 va ésser piadosament dedicat als que havien mort als camps de Llers, essent acompanyat el baró de Damas a la catedral en la mateixa forma que el dia abans. L'altar estava endolat i al mig del temple hi havia «un magnífic túmul», en el qual se llegien les inevitables poesies que feien referència a aquell fet. La missa de difunts va resultar solemníssima, assistint-hi el Capítol, presidit pel bisbe, i prenent-hi part la música de l'església. L'oració fúnebre va anar a càrrec del pare Magí Ferrer, mercedari. L'acte va acabar amb un respons general.

Per fi, el diumenge, dia 28, foren obsequiats amb un àpat públic, «a expenses de la ciutat», tots els militars que havien excel·lit a la batalla de Llers. No cal dir que varen regnar-hi la més gran alegria i entusiasme, lliurant-se a espontànies manifestacions de germanor els francesos i els espanyols, que uns anys abans s'havien odiat a mort per culpa de la Revolució, definitivament vençuda, i de Napoleon, colgat i oblidat per sempre entre els ombrívols penyals de Santa Elena.

La victòria de Llers, que va ésser un cop mortal per als «constitucionals», augmentà a França el prestigi del baró de Damas, el qual el 9 d'octubre del 1823 era nomenat «par» de la monarquia i poc després ministre de la Guerra—el primer, des del 1814, que no havia pertangut a l'exèrcit napoleònic. La seva carrera no va pas acabar aquí, car més tard va ésser també ministre d'Afers estrangers i preceptor del duc de Bordeus, romanent sempre fidel a la dinastia de Sant Lluís, segons pot veure's en les seves *Mémoires*, publicades darrerament pel seu nét, addicte, segons creiem, a l'*Action Française*.

L'alliberament de Ferran VII

Pocs dies després dels esdeveniments que hem ressenyat, el dia primer d'octubre, era alliberat Ferran VII, gràcies a l'ajut de la França monàrquica, a la qual, diguem-ho de passada, va correspondre aquell rei amb noves traïcions i ingratituds, confirmant una vegada més el seu caràcter, que la Història ja ha judicat amb fall inapel·lable.

Aquesta trista nova va ésser comunicada al poble de Girona pel governador senyor Josep Torres i Pellisser, en una proclama del dia 12 del mateix mes, en la qual, després de convidar-lo a celebrar la dita alliberació, feia constar que «els nostres amics i aliats els francesos han admirat en el nostre obrar i en el nostre tracte el dolç, pacífic i amorós geni d'aquests naturals», i acabava recomanant que «*sin cesar pongamos al cielo el grito de viva Fernando Séptimo el más estimado de los Reyes*».

El mateix dia a la tarda varen sortir els gegants i va haver-hi ball a la plaça del Rei, davant del retrat de Ferran VII, lluminàries pertot i ball al teatre a la nit, a l'endemà altres festes per l'estil, i al tercer dia *Te Deum* a la catedral, balls públics, il·luminació i sortida d'un carro triomfal. La *poesia* va contribuir també a la festa amb un enfilall de *sonetos*, en els quals no faltava cap dels llocs comuns d'una retòrica estantissa. Un d'ells, *en català*, per cert, acabava així:

Fernando de Lluís entre los brassos
De España y Fransa estreny los eterns llassos.

* * *

Aquell funest període es clou a Girona amb una proclama del mateix governador militar i polític dels corregiments de Girona i Figueres, senyor Torres i Pellisser, datada l'onze de novembre, en la qual, després de posar de manifest que l'exèrcit aliat «ha romput les cadenes amb què estàvem empresonats», recorda que aquells «valents i generosos guerrers són dignes de tot el nostre apreci», i espera, per tant, que la novena divisió que començarà a passar el mateix dia per la ciutat, de retorn a França, després d'haver complert la seva missió salvadora, serà ben rebuda, i que els veïns rebran «en llurs cases, amb el plaer i amor que els és característic, els individus dels dits cossos que els corresponguin i destinin per allotjament, procurant tractar-los de manera que

per tot arreu puguin fer públic que els espanyols són llurs veritables germans.» Indubtablement la conducta de la ciutat va correspondre a aquests desitjos.

El mariscal Moncey, malgrat la missió que el va portar ací, no va oblidar que era un antic napoleònida: en passar per Figueres, féu destruir una làpida col·locada en el castell de Sant Ferran, en la qual es rememorava la mort del general Àlvarez de Castro, per creure que era injuriosa per França la llegenda del martiri, que també ha estat negada o explicada molt diferentment pel baró de Damas en les seves *Mémoires*. Els catalans, per llur banda, també varen tornar a recordar-se de la guerra del francès, transmetent-ne el record, com hem dit al principi, de generació en generació, sense tenir en compte, però, l'alliçonadora invasió del 1823 contra la independència espiritual d'un poble — la més sagrada de totes.

CARLES RAHOLA

La tradició de la nostra cultura

I

Arabistes, geògrafs i iberistes

PROPENSIÓ freqüent dels principals arabistes espanyols és la d'exalçar tan extraordinàriament la civilització islàmica i atribuir una valor tan excessiva a les fonts històriques musulmanes, que els donen inadequada preferència sobre la cultura llatina i sobre les fonts històriques cristianes. Professors tan eminents com els senyors Codera i Asín en són exemples flagrants; i d'altres podríem encara esmentar-ne. El menyspreu que tenia el primer per les cròniques franques, posposant sistemàticament llurs dades a les tradicions i notícies recollides per historiadors musulmans bastant posteriors, i les exageracions del segon en voler determinar multitud de fonts aràbigues respecte de certes produccions cabdals d'algunes literatures romàniques, són mostres d'un sentit unilateral que portaria a descentrar els problemes de la història de la civilització de l'Europa cristiana occidental; dit sigui això sense voler desconèixer la valor dels treballs dels dits autors, no sols pel meritíssim esforç que representen, sinó també en quant han contribuït a evitar l'estancament dels coneixements en aquestes matèries.

Predisposició que es manifesta també en alguns devots de la geografia que s'ocupen alhora de qüestions històriques, és la de creure tan exageradament en la influència que caldria donar a la situació i condicions geogràfiques d'un país sobre el desenrotllameut de la seva vida que, reduïnt amb excés la importància dels factors humans i de les grans forces ideals, assenyalen com a única orientació encertada en l'actuació nacional la que ve motivada per algunes raons topogràfiques seleccionades a llur albir, mentre consideren com equivocacions pernicioses tots aquells moviments que en l'evolució d'un poble representen la introducció d'elements d'altra provinença, sense fer estimació dels que contribueixen a completar, a matisar o a perfeccionar la seva estructuració espiritual.

Desviacions en aquest sentit podrien ésser remarcades, per exemple, en alguns estudis de l'il·lustre professor aragonès senyor Gimènez Soler.

I una altra tendència perillosa, al nostre entendre, és la d'aquells iberistes que, a través de comparacions filològiques més o menys enginyoses, arriben a creure en una filiació essencialment directa dels idiomes hispànics respecte dels llenguatges preromans peninsulars i pensen haver trobat en aquesta mena d'autoctonia idiomàtica el senyal de les veritables característiques nacionals. Per a no deixar d'esmentar també entre aquests algun nom conegut, posem ací el del senyor Carreras i Candi.

De vegades, aquestes tres inclinacions es troben reunides en un mateix escriptor; alguns dels noms abans esmentats podria ésser aduït també com a exemple. Però un cas especialment típic en aquest punt és el d'un redactor del *Diario de Barcelona* que sol signar actualment els seus articles amb el pseudònim «Gervasio del Cerro» i que no és altre que el senyor Gonzalo de Reparaz, africanista remarcable, devot de la cultura musulmana, geògraf itinerant i iberista entusiasta.

Amb ocasió d'una polèmica amb el P. Gil, qui des de les pàgines de la revista *Razón y Fe*, de Madrid, (març i maig del 1924) havia combatut el criteri d'alguns articles apareguts al *Diario de Barcelona*, el senyor Reparaz ha anat exposant d'una manera explícita i argumentada les seves opinions respecte al que ell anomena la veritable història d'Espanya, i encara en els últims articles que ha publicat les ha precisades més clarament. El dia que aquest senyor publiqui el llibre que ha promès sobre història d'Espanya, podrem apreciar tot el sistema de les seves idees en aquesta matèria; però creiem que no estarà de més recollir ja avui algunes de les que ha exposat en els dits articles, objectant-hi des del nostre punt de vista, bo i confessant, d'altra part, el nostre assentiment a algunes altres afirmacions fetes per l'esmentat escriptor.

II

Opinions històriques del senyor Reparaz

Un dels més recents articles del senyor «Gervasio del Cerro», era encapçalat amb aquest títol: «*Naciones espontáneas y naciones artificiales. (Breves reflexiones sobre la formación y deformación de la nación española)*». L'autor considera com a nació espontània Espanya, donant sovint a aquest nom un sentit comprensiu de tota la península; i no cal dir quina deu ésser per a ell una nació

artificial de l'Europa sud-occidental. Perquè el senyor Reparaz és, en el sentit pejoratiu del mot, un nacionalista espanyol; i els sentiments imperialistes i antidemocràtics es manifesten sovint en els seus escrits.

Pensaments fonamentals d'aquest escriptor respecte a la història peninsular en general, són els següents: Trobant-se la nostra península interposada entre Europa i Àfrica, però amb molt més d'africana que d'europea, i depenent tot en ella (territori, clima, flora, fauna i homes) més d'Àfrica que d'Europa, el conflicte entre la geografia i la història peninsulars, l'oposició entre la naturalesa i els propòsits humans, la incompatibilitat entre ço instituït i cregut i el temperament ètnic, que són una malaltia crònica, constitueixen la tragèdia nacional. El subsol de la civilització peninsular el forma una raça africana, amb caràcter i institucions pròpies i en alguns indrets de la regió pirenenca barrejada d'elements septentrionals europeus. En successives onades havia vingut, estenent-se de sud a nord per tota la península, un corrent poderós de gent primitiva provinent de l'Àfrica (cultura capsiana i ibers, entre altres). Aquest és el punt de partida d'una tradició pròpia; i tot el que després s'adigui amb això respondrà a una orientació nacional i encertada [1], mentre que tot el que representi una tendència política o cultural divergent, significarà una perillosa orientació. Amb aquest criteri, naturalment, la qüestió resulta ja molt senzilla; el senyor Reparaz passa revista a diversos pobles que prengueren major o menor contacte amb la península: tenien algun parentiu o afinitat ètnica amb aquelles races africanes que hi estaven ja establertes, venien directament de l'Àfrica? En aquest cas (conquesta cartaginesa i invasions musulmanes, venint amb una i altres importants contingents de berebers) no hi ha dificultat, perquè no alteren substancialment el fons ètnic primitiu [2]. Però són de provinença distinta, pertanyen a alguna raça que no sigui semítica? Llavors, si són massa escassos no compten (com els colonitzadors grecs, per exemple); però si són elements més

1) «*Todas las invasiones humanas que han aportado elementos a la formación de la nacionalidad española son de ésta misma tierra* (Àfrica), *esto es, propiamente nuestras, menos tres: la pequeña corriente de pintores de cavernas que se nos entró por el Pirineo, la romana y la germánica. Las tres juntas representan una insignificante minoría en comparación de la maza étnica hispano-africana. Pero de éstos elementos exóticos, mucho más distantes por la sangre de nosotros que el remoto árabe yemenita, va a ser el triunfo en la formación de la nacionalidad, de donde ha de resultar una enfermedad crónica que nos viene acompañando a través de los siglos: la incompatibilidad entre lo aprendido, instituido y creído y el temperamento étnico*». (*Diario de Barcelona* del 22 de maig).

2) Si Espanya hagués estat cartaginesa «*entonces en vez de haber descendido los españoles al nivel de apéndice de la civilización latina, obra de razas muy diferentes de la nuestra, habríamos servido de cabeza europea a la civilización púnico-oriental, que desde los tiempos cuaternarios se nos iba entrando por el Sur y que era cosa propia. Cuando la corriente africana se desquitó de la victoria latina triunfando en el Guadalete, España volvió a imperar en el Mediterráneo. La España musulmana se entiende, porque esta no era menos España que la cristiana, puesto que su civilización y poderío fué obra de los españoles mismos*». (*Diario de Barcelona* del 24 d'abril). — Les forces naturals constituïren «*la España musulmana, esto es, el Imperio Cordobés, cabeza de la civilización europea por espacio de siglos. Representaba el triunfo de los factores étnicos meridionales sobre los septentrionales*». (*Diario de Barcelona* del 26 de juny).

importants, no pas perquè siguin excessivament nombrosos, sinó per la transcendència de llur dominació (romans, pobles germànics) aquests sí que són uns estrangers que representen una desviació de la veritable tradició. D'ací es deriva l'aversió al llatinisme i a la influència francesa, i en canvi un exaltat entusiasme per la civilització i la política musulmanes. Segons el senyor Reparaz, Espanya no ha tingut vera política internacional d'ençà que desaparegué el califat cordovès, la màxima fonamental del qual fou que la nació no podia viure sense el ple domini de les dues ribes de l'Estret; un cop extingida la dinastia ommíada, Espanya, durant prop de mil anys, ha viscut en completa desorientació nacional.

Podríem objectar al senyor Reparaz des del punt de vista general de la història peninsular primitiva, l'omissió que fa, per exemple, de les onades cèltiques i de llur influència (relacionada una d'aquestes invasions amb la propagació de la primera civilització del ferro); podríem oposar a les seves opinions, conceptes que creiem més encertats, d'autors que mereixen general estimació i que li són particularment simpàtics. Però no és aquest el nostre propòsit; volem, independentment del fet que fossin o no més o menys exactes respecte d'altres indrets de la península, en qualsevol època, les seves afirmacions, fer veure com per al nostre país no són admissibles ni hi podrien tenir aplicació. I per a donar autoritat a les nostres opinions, que no són noves ni originals, però sí reflexivament professades, emprarem sovint paraules de diverses personalitats eminents de la nostra cultura.

III

La formació de la nostra espiritualitat

Catalunya és terra de frontera, lloc on han repercutit des dels temps primitius diverses civilitzacions. Els darrers treballs d'En Bosch i Gimpera mostren els moviments dels pobles prehistòrics que entraren a Catalunya, les zones ocupades en els diversos períodes pels elements fonamentals de la nostra etnologia. En algunes d'aquelles èpoques reculades es presenten, en aquest aspecte, fenòmens semblants als que més endavant, quan es donessin circumstàncies anàlogues, havien de produir-se. Senyal evident de la influència que la situació i les condicions geogràfiques d'un país tenen sobre la seva història; influència que no neguem, però que tampoc no exagerem, perquè a l'element material sobreposem el valor espiritual.

«Les circumstàncies materials — diu en *La Tradició catalana* el bisbe Torras i Bages, de santa memòria — influeixen sobre l'esperit humà... D'aquí prové la importància que tenen en la formació del pensament d'un poble la raça a què pertany, les condicions geogràfiques i topogràfiques del país que habita, la manera com esmerça sa activitat, la forma política amb què es governa i, més que tot, la predestinació divina». Però — afegeix el nostre gran doctor — «el material està sempre subordinat a l'espiritual... La raça, la posició geogràfica, totes les altres condicions materials tenen valor molt relatiu en l'esperit d'un poble». I el nostre gran patrici Prat de la Riba, en determinar la valoració dels diversos elements nacionals, s'expressava així: «El primer d'aquests elements és el territori. En la joventut dels pobles la terra obra sobre els homes i els pasta a semblança seva; representa una acció contínua exercida per les impressions que entren pels ulls, pels productes que restauren les forces físiques, pels flagells que congria, pels esforços que gasta, per les necessitats que engendra, pel tremp que dóna al cos i a l'esperit, pels portells naturals que obre a les civilitzacions i races forasteres o els obstacles amb què entrebanca la introducció de la seva influència. Però no és prou per a fer els pobles..... L'habitar en el pla o en les muntanyes no esborra les ratlles fonamentals de la fesomia nacional. El mar no fa sempre marítims els pobles que viuen a les costes. Sota l'acció de les mateixes planúries i del mateix clima varen formar-se pobles tan diferents com el polonès i el prussià... I és que l'home neix membre d'una raça, rep per l'herència els caràcters que un treball de segles ha acumulat. No és cera flonja que espera el motllo, sinó metall ja forjat que resisteix la pressió dels agents naturals... Mes la raça no és la nacionalitat, per més que en sigui factor importantíssim. L'estatuària grega demostra fins a l'evidència que en el poble grec hi havia gents de tota mena: dolicocèfals i braquicèfals... En les obres d'Homer i de Píndar, el mateix que en les dels historiadors, se transparenta també l'existència d'una raça d'ulls blaus i cabells rossos i una raça de cabells negres i pell bruna». «El poble és — segons el gran president tan enyorat — un principi espiritual, una unitat fonamental dels esperits... La nacionalitat és una unitat de cultura o de civilització... un ésser col·lectiu informat per un mateix esperit».

Com va arribar-se a formar el nostre poble? En Nicolau d'Olwer remarca que els pobles són creacions de la Història. «Un poble — diu — es constitueix lentament per una espècie de desenrotllo psicològic que introdueix en una massa d'homes un caràcter propi i una comunitat de sentiments afirmats per l'herència. Per crear un poble és precís el treball lent de generacions, ja que

no existeix definitivament sinó quan el seu caràcter específic arriba a ésser hereditari per la perpetuació de famílies i la seva transmissió de pares a fills.» [1]

Després de llarga incubació apareix el nostre poble en les darreries de l'època carolíngia. El conjunt d'elements ètnics i morals i de precedents històrics acumulats des de les èpoques primitives fins al període de la reconquesta franca, combinats i barrejats en llur fermentació activa dintre de l'evolució incessant dels temps, en relació directa amb la situació i condicions geogràfiques del territori i sota la influència de diverses circumstàmcies històriques (unes generals, altres particulars), arriben a produir en aquell moment un resultat característic i especificat. Es forma llavors un poble que va tenint bentost personalitat política ben determinada, un poble amb fesomia pròpia, amb manifestacions diferencials respecte dels altres pobles peninsulars i europeus, amb una vida substantiva i orgànica que en tots els seus aspectes té una matisació peculiar i distintiva. El període de plasmació definitiva del nostre poble és l'època comtal; aquesta és, pròpiament, la dels seus orígens històrics.

Catalunya era llavors la *Marca hispànica* o frontera d'Espanya, reproduint-se així fenòmens anteriors de força interès. L'Ebre havia estat segles abans el límit de la conquesta cartaginesa consentida pels romans, segons el tractat de l'any 227 (a. C.); i aquesta mateixa ratlla fou la de defensa dels romans després de la retirada immediata a les desfetes i mort dels germans Escipions. Fou pel nostre país per on va començar la romanització de la Península i fou ell el que (salvant l'episodi efímer de l'entrada d'Ataulf) va restar formant part del domini romà fins a la caiguda de l'Imperi d'Occident. A la nostra terra, en alguns indrets de la qual existia la influència de la colonització grega, la romanització fou en general bastant ràpida i completa. I ací radica una de les diferències fonamentals del nostre poble amb el de la Celtibèria, que tan forta resistència oposà a la dominació i que restà tan fortament impermeable a la influència romana i a tota posterior influència, com ha remarcat Schulten. No fou la romanització de la nostra terra un vernís exterior, sinó una fonda transformació interna. La transcendència espiritual de la influència romana en el nostre poble, és sols comparable a la del Cristianisme, que arribà a penetrar també intensament. Romanisme i Cristianisme són les bases fonamentals de la nostra cultura. I encara cal tenir present que l'Església catòlica romana fou també vehicle natural de romanisme.

No ens sabem estar de retreure ací unes paraules d'Oliveira Martins: «Não queiramos porém vêr um infortunio na sorte que a historia preparou á Penin-

1) *Introducción al estudio de la Literatura catalana antigua* en la revista «Estudio» (Barcelona), anys 1914 i 1915.

sula, tornando-a romana, iniciando-a na civilisação dos indo-europeus. As populações do Atlas não poderam sair do estado de tribu, nem attingir um grau de cultura comparavel ao que a combinação d'esse genio com o latino produziu na Hespanha antiga e na moderna.»

Catalunya ha viscut durant la seva història de cara a la mar Mediterrània, que fou el camí per on vingueren les principals influències civilitzadores (colonització grega, romans, Cristianisme), que facilitava les relacions mercantils dels nostres mercaders amb el Migdia de França, Itàlia, l'Orient i el Nord d'Àfrica, i que havia d'ésser també la via de la nostra expansió política. D'altra banda, la barrera dels Pireneus ha servit algunes vegades de defensa contra invasions guerreres, encara que no sempre el seu pas ha estat tancat del tot; però no ha estat un obstacle per a l'entrada de les influències civilitzadores, ni ha dificultat les relacions polítiques i els freqüents llaços d'amistat amb les regions meridionals franceses. Aquesta comunitat d'idees, d'interessos i d'orientacions que sovint ha lligat estretament el nostre país amb el Migdia de França, aquesta afinitat de llenguatge que junta el nostre poble amb els dels altres territoris occitànics, té tradicions ben antigues: ja en l'època de l'expansió dels ibers i després durant el període romà, hi trobaríem antecedents. En temps de la monarquia visigoda, diversos moviments produïts en la Septimània i en la nostra terra conjuntament, contra el poder central toletà (la revolta de Paulus, el partit dels fills de Witiza contra Ruderic) en són altres tants símptomes. Però aquest lligam serà més fort encara amb ocasió de la reconquesta franca del nostre país i s'enfortirà encara durant la nostra època comtal i en temps dels primers reis de la dinastia de Barcelona.

La influència carolíngia fou un altre dels elements, el darrer cronològicament, que contribuïren a matisar la nostra espiritualitat, a la vigília mateix de la naixença de Catalunya. Fou també una influència positiva i fecunda. «Els francs de Carlemany — diu Nicolau d'Olwer — no eren ja ni les bàrbares paganes tribus de Sigfrid, ni les hordes indisciplinades que en el segle III havien devastat Tarragona, Barcelona i altres ciutats nostres, sinó el poble cristianíssim, el més equilibrat producte del maridatge entre l'element romà i el germànic, la primera nació que, conscient de si mateixa i amb vera unitat, sorgeix d'entre el caos medieval i lluitant amb idòlatres i sarraïns ambiciona reconstituir l'Imperi d'Occident.»

El record de l'Imperi! Poques coses demostren tan com aquesta la influència de les idees sobre la matèria, com han fet notar Lavisse i Rambaud.

El record de l'Imperi va obsessionar gairebé constantment l'edat mitjana. El prestigi de l'Imperi romà va infondre sovint respecte en els mateixos cabdills bàrbars que n'invadien les províncies. «I alhora que aquests es disputaven l'herència temporal del tron romà, hi havia en la ciutat de les set col·lines un ancià que transmetia a altres la seva herència espiritual.» La idea romana imperial i la idea romana papal: ve't ací dues grans forces espirituals d'Europa, davant per davant de la idea musulmana, adversària.

Dintre el magne imperi de Carlemany fou la nostra terra una de les marques o territoris de la frontera que constituïen els seus baluards de defensa contra el perill sarraí. La Marca hispànica era la frontera amb Espanya; frontera material i frontera espiritual també. És una altra cultura la de la nostra terra comparada amb la mossaràbica o amb la cantàbrica. Fèlix d'Urgell té un altre to més enlairat que no pas Elipand de Toledo; de la mateixa manera que Alcuí és ben superior a Beatus de Liébana en la discussió teològica, per no considerar altres aspectes.

Naturalment que la seva integració topogràfica dintre el territori ibèric planteja també al nostre país problemes de política peninsular. Per l'enllaç amb Aragó, en el segle XII, comença principalment Catalunya a haver de preocupar-se d'altres qüestions hispàniques que la de la lluita o la relació amb els musulmans, que fins llavors havia estat la principal.

El desenrotllament de la civilització catalana, durant la baixa edat mitjana, l'expansió mercantil del nostre país i la direcció de la política de la nostra dinastia reial, estigueren orientades mirant al mar i a l'altra banda dels Pireneus. La nostra cultura fou essencialment europea i mediterrània; la nostra espiritualitat conservà, per damunt de tot, el sentit de la tradició romana i cristiana.

FERRAN VALLS I TABERNER

Vers i Prosa

He escrit en un altre lloc que és la prosa i no el vers el que estructura les nacions i el que serveix de suport als Estats. Aprofito l'hospitalitat de la Revista de Catalunya per reprendre aquest tema i donar-li tota l'extensió i precisió que demana. Pot suscitar tantes objeccions i ferir tantes susceptibilitats!

No sé si és indispensable de començar protestant del meu afecte i del meu respecte envers la poesia versificada; seguidament no és superflu de declarar que he fet versos durant set anys, entre els 15 i els 22. Si després he abandonat el comerç amb les muses, no ha estat per desengany ni menyspreu. Ha estat perquè sóc un versificador lent i difícil, que només pot produir en la calma i en el desenfeinament. La vida activa, els neguits quotidians, la contaminació política que un home sencer no pot defugir del tot a Catalunya, han estat excellents motius per fer-me escriure en prosa; de retop, m'han tancat amb pany i clau la porta de la intimitat lírica. Creieu, però, que en el fons del meu cor roman l'enyorança del vers i que, per enllaminir-me més, s'associa a un seguit d'idees de benestar, de pau, de quasi felicitat.

Això vol dir — soc el primer a reconèixer-ho — que la meva aptitud poètica era extraordinàriament limitada; davant una passió massa violenta, d'una desesperació massa amarga, d'un neguit massa vil, s'ha evaporat i ha deixat pas a altres aptituds menys pures. En fi, no tracto d'escriure una confessió, sinó de justificar, com a garantia prèvia, els vincles que em lliguen amb la poesia.

No crec que la forma poètica sigui condemnada a desaparèixer — com deien alguns pobres escriptors del segle passat —, ni crec tant sols que la poesia representi un acte de *regressió personal*, com deia Remy de Gourmont. A l'home no li cal regressar, baldament sigui en teoria, a un estat primitiu per experimentar la màgica del vers: li basta ésser dotat d'intel·ligència i de sentits.

* * *

De manera que en proposar — o millor dit, en desitjar — l'enrobustiment de la prosa catalana, no vull fer cap tort al treball intensiu de les lires.

Hi ha molts poetes a Catalunya; no hi ha estadístiques que ens permetin de dir quants per quilòmetre quadrat. Tinc tanmateix la sensació que la densitat poètica de Catalunya és de les més fortes que hom pot enregistrar en l'hora actual.

Per bé que els nostres poetes verament essencials poden ésser comptats amb els dits d'una mà, comprenc que el delmar l'exèrcit poètic no ens portaria cap avantatge i, en canvi, duria alguns desavantatges. Els aficionats discrets contribueixen a formar una atmósfera literària; cadascun dins la seva esfera és un agent de propaganda poètica, el primer graó de l'escala de vegades indispensable per arribar al cim de la comprensió... Àdhuc els poetes dolents solen tenir utilitat; en certa manera, adoben la terra on creix la glòria dels bons.

Altrament, no és el meu propòsit de suggerir mesures dràstiques, ara que tantes coses en pateixen. No faig sinó comunicar observacions i deduir-ne conseqüències. He començat per dir que l'actual nombre de poetes catalans era extraordinari. Aquest fet, tot sol, no m'ha semblat un símptoma greu. El meu neguit esdevé tan bon punt m'adono que el nombre extraordinari de poetes no ve contrabalancejat per un nombre extraordinari de prosistes. La perpetuació d'aquest desequilibri (hipertròfia poètica o raquitisme prosístic) fora fatal per a la literatura catalana. Àdhuc si la qualitat de tota la nostra poesia fós excelsa, no podríem mirar amb indiferència la manca o l'escassetat de prosistes.

La poesia és una elaboració individual, mentre que la prosa és un producte social. Una poesia sublim és compatible amb un estat d'inconsciència o de letàrgia col·lectiva. Una prosa robusta només és possible dins una nació conscient i homogènia. La poesia no exigeix la preexistència d'un llenguatge literari, ni pròpiament arriba a crear-lo; cada poeta escriu o pot escriure en el seu dialecte.

No hi ha cas tan expressivament exemplar com el de Provença. Hi ha hagut al món un esplet de poesia comparable al de Provença en el segles XIII i XIV? Produïa trobadors per ella i per la meitat d'Europa; creava els Jocs Florals; era el model, la pauta. La falta d'una prosa forta afeblí sens dubte la resistència literària dels països occitans i els féu caure tan profundament en el deliciós abisme de la influència francesa.

No hem tret encara tot el suc que conté el cas de Provença. Ve, a remolc del romanticisme, el renaixement de les antigues pàtries. Provença dona al món la figura més alta: Mistral. Però Mistral, poeta, commou els seus compatriotes i els encomana un orgull legítim; no pot tanmateix realitzar la tasca

d'aglutinació nacional que haurien realitzat una dotzena de prosistes de segon rengle. Des d'un punt de vista, que probablement indignaria a Maragall, gosarem dir que per a l'esdevenidor nacional de Provença hauria estat més útil un Charles Maurras, provençalista, i un Alfons Daudet escrivint en llengua nadiua, que no pas *Mireia* i *Calendal*.

La multitud pot dejunar de versos, però no pot dejunar de prosa. Si en la llengua vernàcula només li serviu poemes, és inevitable: llegirà novel·les, contes, filosofia, comèdies en una altra llengua i, per tant, viurà espiritualment sota una influència estranya.

Dit d'una altra manera: la poesia, per alta que pugi, és compatible amb el regionalisme més ensopit; una regular producció de novel·les, assaigs, contes i comèdies només es concep on hi ha una personalitat feta o en franc procés de recobrament.

Aquesta idea, que he procurat exposar amb la màxima claredat, sembla existir d'una manera més o menys fosca en l'esperit de certs enemics de les nacions rejovenides. Notem amb quina curiosa insistència els assenyalen el camp de la poesia, de la dança i del *folk-lore* per a solaç de llurs sentiments autòctons.

Em direu que la mateixa llavor que ha donat vida a una literatura en vers, pot engendrar una literatura en prosa. Pot fer-ho; sovint ho fa. I precisament vinc a remarcar que quan aquest procés falla i el període exclusivament poètic es prolonga massa, cal témer que el germe no és de molt bona qualitat. El llenguatge primerenc de totes les civilitzacions és la poesia, conformes; però ai de les civilitzacions que no arriben a parlar abundantment en prosa! Moriran joves i la poesia mateixa, llur únic fruit, es podrirà de pressa.

Car fora injust de creure que faig l'apologia de la prosa amb mires estrictament polítiques o socials. No. L'equilibri entre els dos mitjans d'expressió literària (Anglaterra) o bé el desequilibri a favor de la prosa (França) és una garantia de salut per a la mateixa poesia, de semblant manera que el veïnatge del poble és una garantia de salut per a una vera aristocràcia. La recepta de Voltaire: «escriure amb dificultat versos fàcils», en un país sobresaturat de poetes, sol transformar-se insensiblement en aquestes dues: «escriure amb facilitat versos difícils» i «escriure amb facilitat versos fàcils».

Malfiem-nos de la facilitat, qualsevol que sigui la seva disfressa. Ens hem trobat, com per miracle, amb un idioma, nou, ric, plàstic, que mitjançant un petit esforç ens donava una tirallonga de versos deliciosos. N'hem abusat.

Penedim-nos-en; encara hi som a temps. Cal que els poetes deixin de tant

en tant la disciplina del vers, per venir a treballar sota la disciplina de la prosa, en la qual, si més no, és indispensable un mínimum de sentit comú per fer-se llegir una estona.

Inútil de dir que aquesta exhortació no va adreçada a cap dels poetes de primera magnitud. Tots conreen la prosa sense esperar el meu reclam; alguns, com En Josep Carner, en són mestres talment, que ens fóra difícil de triar entre la tasca del poeta i la del prosista. Al capdavall aquesta duplicitat d'aptituds és quasi constantment dins la millor tradició literària. A Catalunya mateix, Verdaguer feia prosa, als ulls d'algun crític [1] més estimable que els seus versos. Maragall descabdella sovint els mateixos temes en la seva poesia i en els seus articles i no sempre són aquests els que contenen menys emoció.

Hi ha, sens dubte, alguns esperits que essent molt sensibles a l'estímul del ritme i del rim, esdevenen apàtics davant els encisos de la prosa. Ens embrancaríem en una llarga disquisició si volíem esbrinar quina categoria és més alta, la dels poetes-prosistes, tipus Baudelaire, tipus Goethe o Vigny, o la dels poetes quasi exclusivament versificadors, tipus Verlaine o Shelley. Acontentem-nos de constatar que en la immortalitat n'hi ha tants almenys de la primera mena com de la segona i que en l'època contemporània l'aversió del poeta davant un mitjà d'expressió diferent del vers és cada cop més rara i més sospitosa.

CARLES SOLDEVILA

1) Joaquim Folguera.

LES GRANS FIGURES DEL RENAIXEMENT DE CATALUNYA

Àngel Guimerà

En obrir aquesta sèrie de treballs biogràfics a la Revista de Catalunya no ens proposem de fer una revisió de l'obra dels grans homes del nostre renaixement; el nostre propòsit és més modest. Dedicar una monografia crítico-biogràfica a cada una de les figures més representatives dels últims setanta anys equivaldria a escriure la història completa de Catalunya durant aquest període, i l'empresa, massa vasta i feixuga per a nosaltres, no s'avindria del tot amb el pla de la present publicació.

Les nostres aportacions, doncs, es limitaran a recollir i ordenar totes aquelles dades biogràfiques i anecdòtiques que ens hem procurat nosaltres i les que han aparegut disperses en diferents publicacions i treballs referents especialment a les persones, per tal de situar-les en el panorama històric de llur temps, no amb esperit crític, sinó simplement amb el desig de satisfer la legítima curiositat de les joves generacions i proporcionar documents biogràfics que puguin facilitar la tasca dels que anys a venir vulguin empendre la història crítica d'aquest període.

Obrim aquesta galeria amb la biografia d'En Guimerà, primer per retre homenatge a l'actual patriarca de les lletres catalanes, el poeta més popular i més universal de Catalunya, i també perquè amb ell es clou una etapa de la nostra literatura i se'n comença una altra en la qual, si bé no ha influït, hi ha assistit voltat de tot el seu prestigi, de tota la seva glòria.

La infància i la primera joventut del poeta

En Guimerà nasqué als 6 de maig del 1849 a Santa Creu de Tenerife, de pare català i de mare netament canària, filla d'una família establerta a l'illa de més d'un segle endarrera. El pare d'En Guimerà, N'Agustí, era fill d'una antiga família del Vendrell. Feia uns quants anys que un oncle seu, en combinació

amb la casa pairal del Vendrell, havia anat a establir un negoci de vins a Santa Creu amb tan bona fortuna, que l'home reclamà que li enviessin el seu nebot Agustí per ajudar-lo, donant-li una participació en les operacions de la casa. Així ho decidí la família, i el jove Agustí Guimerà emprengué el viatge a Canàries, instal·lant-se al costat del seu oncle a la capital, on al cap d'uns quants anys contragué matrimoni amb Na Margarida Jorge, filla, com hem dit, d'una antiga família canarienca, arrelada a Santa Creu. Mort l'oncle, el pare d'En Guimerà, que sentia l'enyorança de la terra pàtria, liquidà el negoci i decidí venir a Barcelona amb la seva muller i el seu fill Àngel, que aleshores tenia escassament set anys. A Santa Creu hi deixà un germà que va viure fins a noranta anys i que ha estat la soca de totes les famílies Guimerà que avui hi ha a les illes.

En aquest primer viatge, un atzar venturós salvà la vida d'En Guimerà i dels seus pares. La família havia d'embarcar-se en un veler que l'havia de deixar a Càdiç, on calia transbordar al vapor *Rianzares*, que venia al port de Barcelona. Sigui pel mal temps, o perquè hi hagué calma, o per la causa que es vulgui, el cas és que quan el veler arribà a Càdiç el *Rianzares* ja havia marxat. Bon goig en varen tenir, perquè al cap de pocs dies el *Rianzares* naufragava, perdent-se tot el passatge i la tripulació, sense que mai més se'n sabés ni una paraula. La família Guimerà esperà a Càdiç un altre vapor, desembarcant a Barcelona l'any cinquanta-cinc, instal·lant-se a casa d'un oncle d'En Guimerà que vivia al carrer de les Freixures.

Totjust havia passat un any de l'arribada a Barcelona, que esclatà la famosa epidèmia de còlera que tantes víctimes causà durant l'estiu del 1856. Barcelona es despoblava; la gent fugia cercant refugi fora de la ciutat. Els que tenien propietats rústiques s'hi traslladaven abandonant-ho tot. El pare d'En Guimerà decidí traslladar la família a la casa pairal del Vendrell. Disposat, doncs, a marxar amb la muller i el fill, es dirigí a la central d'on sortien les diligències; però era tal la gentada que fugia de la pesta, que la família Guimerà hagué de quedar-se en terra. Altra vegada la sort protegí el poeta i els seus; aquest contratemps els salvà d'una mort desesperada, perquè un dels passatgers que havia pogut obtenir una plaça a la diligència, que anava plena fins dalt, se sentí atacat del mal a mig camí i els seus companys de viatge, refiats de trobar auxili, es dirigiren a uns pagesos demanant-los assistència per a l'atacat. Però la gent de fora estava talment esfereïda per les escasses notícies que es rebien de la capital, que a trets i a cops de roc tragueren del poble els infeliços que els havien

anat a demanar assistència. Els barcelonins fugitius, morts de gana i de set, anaren a acampar a la vora d'un rierol, però els pagesos, tement que els infectessin l'aigua, amb amenaces de mort els obligaren a sortir del terme. I la trista caravana empaitada de per tot arreu pel sometent que s'alçava en saber que una colla de gent de Barcelona s'acostava al poble, anà esclarissant-se, tot deixant pels camps i pels camins un rastre de cadàvers de persones i de bèsties mortes de la pesta, de fam, de cansament i de desesperació.

El pare del poeta, vista la impossibilitat d'empendre el viatge en aquella fatal diligència, llogà a mitges amb una família de Rocafort de Queralt, una gran tartana que els aconduí al Vendrell, on s'intal·laren a l'antiga casa dels Guimerà, convençuts que cap perill trasbalsaria la tranquil·litat d'aquell quiet sojorn. Però al cap de poc temps arribà al Vendrell una companyia de tropa i complint la llei se li hagué de donar allotjament. A la mateixa nit de l'arribada caigueren malalts de la pesta dos soldats de l'escamot, i com que a l'endemà resultaren atacats dos paisans de la vila, els veïns emprengueren la fugida amb el mateix esfereïment i amb la mateixa pressa que la gent de Barcelona abandonava la ciutat. La família Guimerà seguí l'èxode i anà a raure a un mas del poble de Vallflor.

Passat el còlera i restablerta la normalitat ciutadana, la família Guimerà, que havia conservat el pis que tenia a Barcelona, tan aviat passava llargues temporades a la casa pairal del Vendrell com a ciutat. El pare, sigui per l'atracció del lloc de naixença, sigui per exigència del negoci, preferia l'estada vendrellenca; a la mare, en canvi, el cor se n'hi anava a Barcelona. Així, doncs, per satisfer les preferències de cadascú, passaven quatre mesos d'hivern a ciutat i quatre d'estiu al Vendrell, i durant els quatre restants la família anava i venia de la vila a la ciutat.

Aquesta estada a les terres del Vendrell emmotllà l'esperit i la sensibilitat del futur poeta. L'espectacle dels camps tarragonins, el contacte amb aquella terra que essent tan nostra, serva un noble deix de romanisme, foren els elements racials que imposant-se en la personalitat encara indecisa del poeta, el lligaren d'una manera total i indissoluble amb els destins de Catalunya.

Aquests anys d'adolescència del poeta han gravitat constantment en la seva obra. En Lluís Via, en un petit estudi publicat anys endarrera en "El Baix Penedés", parlant d'aquesta època de la vida d'En Guimerà, deia: «Les línies harmònicament severes de l'Arc de Barà escauen bé amb les seves primeres tragèdies; la dolcesa trista de les platges de Sant Salvador apar que li hagi inspirat

la infinita bellesa de la seva poesia bíblica, i les roentors del vostre sol (es dirigia a la gent del Vendrell), i les coloracions dels vostres camps, i l'amor als vostres costums, i l'ingenu sentir dels vostres cors, semblen ésser principi vibrant de vida en totes les seves obres.» I el comentarista, fill de la comarca, segueix dient que si pogués, explicaria a tota la mainada del Vendrell «que aquest senyor tan alt, tan savi i tan amable, que amb la seva barba i amb les seves ulleres fa tan de respecte i sembla tan bo, feia entremaliadures com ells cada matí abans d'entrar a estudi, i es rentava a l'abeurador de les Quatre Fonts amb altres xicots que, més d'un cop, queien dintre. Els diria que ell també era dels que anavan amb el combregar, i que encara es recorda d'un dia que duia el calderó per ajudar a bé morir a un pobre home del barri del Malecón, en nit desolada d'hivern. Els faria esment de sos esplais en diades de cercavila, quan satisfet dels propis serveis i del paper que feia, aguantava les solfes dels músics. Els explicaria ses corredisses a entrada de fosc pels volts de la placeta de les Garrofes, i l'entaforar-se en un portal i altre portal, i l'emoció terrible que un vespre va sentir tot d'un cop, en endinsar-se amb altres companys en una casa fosca, i topar-se amb el *primer mort* que ha vist en sa vida, entre ciris funeraris...» En aquesta animada enumeració, hi ha tanmateix tot el panorama sentimental de les obres poètiques d'En Guimerà. Sabut això — això i aquella història d'amor, senzilla i emocionant, que perfuma tota la vida del gran poeta i que potser és el secret de la seva solteria — un hom sent el fons humaníssim que palpita en les seves poesies líriques, i s'explica com aquell home eixut i d'aparença esquerpa ha sabut trobar els accents de tendra ingenuïtat i de candorosa emoció que embelleixen les seves produccions més desbordades i salvatges.

Les primeres poesies. — Els Jocs Florals. — L'home públic

Als catorze anys, el seu pare, per completar l'educació literària del noi, el portà al pensionat dels Escolapis de Barcelona, on passà tres anys, deixant un bon record de la seva aplicació i de la seva intel·ligència. Passat aquest temps, el seu pare, delicat de salut, el tragué del col·legi per posar-se'l al seu costat perquè l'ajudés en el negoci. Aleshores començà d'escriure els primers versos, aprofitant les estones que les obligacions de la casa li ho permetien. Les primeres composicions les escriví en castellà; però ben aviat, el que després fou historiador, el notari vendrellenc En Jaume Ramon i Vidales, amb el qual l'uní una

cordial i profunda amistat, li donà entenent d'escriure en català i d'aleshores ençà mai més no ha escrit en altre idioma. Ell, que quan arribà a Barcelona escoltava una mica esporuguit les converses plenes d'afectuosa expansió del seu pare i el seu oncle, prenent per disputa el que era càlida conversa fraternal, trobà en el robust idioma patern la més pura i genuïna expressió dels seus sentiments.

A la seva primera poesia "El rei i el Conceller", que es publicà en el periòdic literari "La Gramalla", en seguiren d'altres, de manera que quan a l'any 1872, després de la mort del seu pare, vingué a establir-se definitivament a Barcelona, el seu nom era ben conegut en els centres literaris ciutadans. L'estada a Barcelona li proporcionà l'ocasió de fer coneixença i amistat amb els literats i els artistes que en aquell temps formaven les famoses penyes del Cafè Suís, del de Les Delícies i d'altres centres particulars. Més tard aquestes penyes es traslladaren successivament al Cafè del Sigle, a la cantonada del carrer Nou, al Pelayo, al Continental. Avui la penya del Continental s'ha refugiat en una de les saletes dels baixos de l'Ateneu. En Guimerà fa temps que n'ha desertat, però entre els assidus encara hi ha alguna venerable figura que ha viscut tota aquesta època.

Quan En Guimerà s'establí a Barcelona feia dos anys que sortia "La Renaixença", en la qual entrà, passant-ne a ésser director fins a l'any 1886, quan la seva personalitat de dramaturg gairebé s'havia fet incompatible amb les tasques periodístiques.

En els Jocs Florals del 1875, el Consistori li adjudicà un accèssit a un premi extraordinari guanyat per En Frederic Soler. La composició d'En Guimerà, premiada amb l'accèssit, era "Indibil i Mandoni". L'Ixart, recordant aquest moment de la història del poeta, escriu: «Àngel Guimerà sortí de les fileres dels espectadors en el Jocs Florals del 75. Emperò aquell dia, la poesia, com accèssit que era, no fou llegida. Els seus companys sabien, no obstant, que era un poeta. Aleshores era costum de celebrar l'endemà dels Jocs, en un local més reduït i de més modestes proporcions, una vetllada literària per llegir *els premis*, i subjectar-los a una mena de revisió entre les *gens du métier*. En la vetllada d'aquell any, "Indibil i Mandoni" sorprenguè i admirà a tothom. Als pocs versos, un dels rivals de l'autor, un dels primers poetes nostres, no pogué contenir el seu entusiasme i llançà un crit de sorpresa; el públic aplaudí i amb ell els literats. "Indibil i Mandoni" ens revelava no un poeta més, sinó un gran poeta que apareixia amb la condició primera del que n'és de debò: l'originalitat, la novetat.»

Seguint el camí tan gloriosament començat, en els Jocs Florals de l'any següent guanyà la Flor natural i en els del 1877 hom li concedí els tres premis ordinaris per les poesies "Cleopatra", "L'any mil", que hagué de llegir-se dues vegades entre entusiàstiques aclamacions, i "El darrer plant d'En Clarís". Aquesta triple victòria és un cas únic de la restauració dels Jocs Florals ençà. Un any més tard fou secretari, i el 1879 mantenedor dels Jocs.

L'any 1874 entrà a formar part de la "Jove Catalunya", que fou la primera entitat catalanista que existí. A partir d'aquest moment actuà activament en la política, prenent part en molts actes en els quals pronuncià importants discursos. El 1888 tornà a ésser mantenedor dels Jocs, i redactà el missatge que Catalunya dirigí a la reina d'Espanya, que vingué a Barcelona aquell mateix maig amb motiu de la cèlebre Exposició Universal d'aquell any. A l'Assemblea de la Unió Catalanista de Manresa, celebrada el 26 de Març del 1892, llegí el seu discurs "L'autonomia de Catalunya", i el 1894 fou elegit president de la Unió Catalanista i de l'Assemblea de Balaguer.

L'any següent fou elevat a la presidència de l'Ateneu barcelonès. Aquesta elecció i el discurs presidencial que pronuncià marquen una fita importantíssima en els anals del renaixement.

En Maragall, que hi intervingué activament, descriu les lluites que precediren l'elecció i les escenes de la sessió inaugural, amb les següents paraules: «La lluita era començada; l'elecció presidencial fou disputada pam a pam en les sessions de la junta electora, seguides i tumultuoses; les votacions es repetien interminablement igualades; ja tot venia d'un vot, ja tot venia de la indecisió d'un votant en passar d'una banda a l'altra. A la fi aquell vot caigué en la nostra i En Guimerà fou president. Però no havia estat sinó la primera escaramussa.

»Aleshores es presentà En Guimerà entre nosaltres i tinguérem per capità aquell home de gran fe i poques paraules, infantil i fort, humil i tossut, que tirant avant amb la gran senzillesa del món entre amenaces i improperis, i ofenses i burles i les passions polítiques desenfrenades, ho resistí tot sense ni vacil·lacions ni grans gestos, ni un instant de debilitat ni un mot de provocació; i, segur del seu fet, travessant aquella gran sala esfereïdorament plena d'una multitud agitada, se'n anà reposadament cap a l'estrada presidencial a aixecar-hi una tempestat segura, com si anés a la tasca més normal de la seva vida. I és clar que per ell ho era; per un home de fe íntima, per un poeta líric ¿què podia haver-hi de més normal que anar a parlar en català en una càtedra tan catalana com aquella?

»Pronuncià la primera paraula, i la protesta esclatà; primer un esquitx de burla com un fulminant que es dispara, i de seguida l'estrèpit de l'ira, formidable. Tot foren crits i braços enlaire i gent alarmada; contraris escometent-se i amics que descompartien; cadires fora de lloc i gent fora de si; la rotonda del vell Ateneu se'n deu enrecordar encara d'aquell vespre del 30 de novembre de 1895...

»Serenament davant de tots, de peu dret, amb el paper als dits, nostre president esperà quietament la fi del tumult, que acabà tanmateix amb una gran aclamació al que així a peu ferm el resistia. Llavors seguí la lectura com si res no hagués passat, com si el lector s'hagués pres senzillament un xic de repòs. Amb la mateixa veu de ferma moderació i amb entonació senzilla seguí la lectura fent l'elogi de la llengua. Sense extremituds, sense arrogància, anà llegint En Guimerà planerament el seu treball, no interrompent-se més que pels grans aplaudiments que tot sovint alçaven sos conceptes i ses belleses, fins que al terminar amb la grandiosa imprecació del toscà Alighieri esclatà l'ovació unànime coronant la primera victòria». [1]

L'autor dramàtic

Aquest és, sense vacil·lació, l'aspecte més gran d'En Guimerà. Amb ell entra la passió al nostre teatre; ell l'universalitza donant-li un fons d'humanitat que no tenia. Fins que hi aboca el doll dels seus endecasíl·labs roents no desapareixen les tirallongues fades dels enamorats de pessebre. En un mot: fins ara el nostre teatre solament pot dividir-se en dues èpoques ben determinades: la primitiva i la post-guimeraniana, que comença amb la seva tragèdia "Gala Placídia", estrenada el 8 de maig del 1879 al Novetats. En Guimerà tenia 36 anys.

Abans d'aquesta representació, que consagrà públicament el geni del gran tràgic, el 28 d'abril del mateix any un grup d'amics i admiradors del jove poeta havia representat l'obra en una vetllada íntima al Teatre Principal. Els intèrprets foren l'Adolf Blanch, l'Artur Masriera, l'Artur Gallart, En Josep Vilaseca i En Riera i Bertran. L'Ixart, En Josep Miró, l'Agulló i l'Alfons M. Solà feien de comparses. Els papers de Gala Placídia i de Llèdia foren intepretats per la Carlota de Mena, segurament l'actriu més gran de totes les que han fet comèdia en català, i la senyoreta de Simon. El públic confirmà amb entusiasme l'èxit d'aquesta representació privada.

La segona obra escènica d'En Guimerà, "Judith de Welp", fou estrenada

(1) Del discurs d'En Joan Maragall amb motiu del gran homenatge fet a En Guimerà, pel maig del 1909.

també en una sessió privada, el 30 d'octubre del 1883, a l'Ateneu de Canet de Mar. Els assaigs de l'obra es feien a casa del doctor Blanch, un pis del carrer del Carme, cantonada al de Ponent; ell i l'Ixart dirigien, i els intèrprets foren l'Eduard Toda, En Riera i Bertran, En Claramunt, En Masriera, En Mariescurena, el mateix Ixart i l'Agulló. Dels papers de les dones se n'encarregaren la Balbina Pi, que ja feia anys que s'havia retirat de l'escena on en poc temps s'havia fet un sòlid prestigi, i N'Elvira Musté. En Domènech i Muntaner pintà el decorat. Aquesta representació a Canet de Mar fou una veritable solemnitat literària, a la qual assistí tota la intel·lectualitat catalana. El 22 de gener de l'any següent l'obra s'estrenà a Romea amb èxit igual que a Canet de Mar.

Després d'aquestes dues primeres tragèdies vénen "El fill del rei" i "Mar i Cel". Establint l'ordre cronològic segons les estrenes, la primera d'aquestes dues obres és la tercera en l'ordre d'estrenes, però no saben quina fou escrita de primer, perquè aquestes dues produccions varen donar peu a una anècdota que demostra una vegada més com en les coses de teatre l'experiència i l'autoritat dels pràctics molt sovint s'erra de mig a mig.

El cas és el següent. Per aquell temps s'havia fundat una agrupació amb el nom d'«Associació d'autors catalans», l'objecte de la qual era emancipar-se de la mena de tirania que En Pitarra i els seus companys d'empresa exercien sobre els autors que no eren de la seva colla i donar a conèixer les produccions dels joves autors que devien ésser els modernistes d'aleshores. En Tutau, que era director i empresari de Novetats, oferí el seu concurs i la seva companyia a la novella associació, que entre altres obres estrenà "Sogra i Nora" d'En Pin i Soler. Per decidir l'admissió de les obres s'havia constituït un Comitè format per l'Adolf Blanch, gran lector i home entès en coses de teatre, En Vidal i Valenciano, un prestigi de la nostra escena, i En Tutau, actor meritíssim i segurament el primer director d'escena que hi ha hagut a Catalunya. En Francesc Matheu era secretari de l'Associació.

En Guimerà va enviar els manuscrits de "El fill del rei" i "Mar i Cel" al Comitè de lectura, el qual després de llegir les dues obres amb viu interès, fallà que, si bé els mèrits literaris eren iguals, la teatralitat de "Mar i Cel" era tan poca, que no veien manera de portar-la a les taules. Per tant, optaren per "El fill del rei", que s'estrenà a Novetats el 24 de Març del 1886, i el manuscrit de "Mar i Cel" quedà en el calaix del secretari fins que a principis de la temporada següent En Guimerà el reclamà per dur-lo a Romea, on li havien demanat una obra. La notícia deixà admirats el jurat i els amics que coneixien

la tragèdia, els quals, convençuts de la impossibilitat material de representar-la, temien un desastre per al seu estimat company. Però vingué el 7 de febrer del 1888 i l'estrena de "Mar i Cel" a Romea fou un èxit clamorós.

Tanmateix un hom no sap avenir-se del judici d'aquelles persones competentíssimes. Si alguna tragèdia d'En Guimerà es pot posar com a model d'estructura i de teatralitat, és aquesta. Unitat de lloc i de temps; acció senzilla, duta amb una lògica i un ordre admirables; cap incident inútil, tot convergeix al desenllaç sense ni un pas en fals. De totes les tragèdies d'En Guimerà, aquesta és la que s'ha representat més vegades, i fins en les pitjors condicions escèniques produeix sempre el mateix efecte en el públic. Nosaltres hem pres part en una representació en un teatret de poble, en la qual els corsaris de Said duien aquells barrets de xarol de fer els "Sobrinos del capitán Grant" i unes marineres que trencaven el cor, i malgrat tot, el públic, encisat pels versos, commogut pels amors de Blanca i Said, no veia que aquell vaixell «gavia de feres — on mon ser embrutit se corsecava, — sies avui el temple d'eixa dona» — com diu l'enamorat corsari, era representat, simplement amb els bastidors i el teló de fons posats del revés.

"Mar i Cel" es traduí immediatament al castellà, estrenant-la Rafael Calvo a l'Espanyol de Madrid aquell mateix any. A aquestes obres seguiren "Rei i Monjo" que motivà vives discusions entre pitarristes i guimeranistes i fins alguna escena violenta entre els dos autors, perquè sembla que En Pitarra, havent rebut el manuscrit de l'obra d'En Guimerà, escriví a corre-cuita "El Monjo negre", estrenant-lo abans de la tragèdia guimeraniana. Vingué després "L'ànima morta", que al cap de poc temps d'estrenada el gran Novelli representà en italià amb èxit extraordinari, donant-la a conèixer a Itàlia i als diferents països que visità en les seves excursions artístiques.

"La boja" marca el final del cicle de les tragèdies i inicia el dels drames, que culmina amb l'estrena de "Terra baixa", l'obra més representativa, no solament del teatre d'En Guimerà, sinó del de Catalunya. Aquesta obra, com altres d'En Guimerà, s'estrenà primer traduïda a l'espanyol per la companyia Guerrero-Mendoza.

Durant l'estiu del 1896, En Guimerà, accedint al prec dels esmentats artistes espanyols que li demanaven una obra inèdita, havia remès "La festa del blat" per posar-la a l'hivern a l'Espanyol de Madrid; però considerant que l'obra plantejava un problema que podia semblar excessivament exòtic al públic madrileny, que difícilment el compendria, En Guimerà demanà que li

tornessin l'obra, i els senyors Guerrero-Mendoza li respongueren que li tornarien quan rebessin l'obra que havia de substituir "La festa del blat". Aleshores En Guimerà els oferí "Terra baixa", que acabava d'escriure, i a últims del 96 l'obra s'estrenava a l'Espanyol de Madrid.

Coincidint amb l'estrena de la traducció castellana, es publicava a Barcelona l'edició original de l'obra, sense que l'empresa del Teatre Català s'interessés per donar-la en català. La indiferència de l'empresa barcelonina contrastà amb l'entusiasme amb què el gran Teodor Bonaplata, creador del Said en català, que en aquella ocasió feia temporada a Tortosa amb la Carme Parreño, emprengué l'estudi de l'obra, estrenant-la allí als 8 de febrer del 1897.

Tres dies més tard l'obra s'estrenava a Barcelona, però tampoc al teatre del carrer de l'Hospital, sinó a la societat «La Granada», situada al carrer d'aquest nom de la barriada de Gràcia. Els intèrprets foren les actrius senyora Verdier, que s'encarregà del paper de Marta, l'Elvira Fremont, del de Nuri i la senyora Solà del de Pepa. El Manelic l'encarnà l'Antoni Piera; el Sebastià, En Miquel Rojas; l'avi Tomàs, En Figueras i Ribot; el Josep, En Joaquim Montero. El públic barceloní que acudí a la representació tributà una entusiasta ovació a l'autor. Mentrestant la companyia Bonaplata anava donant a conèixer l'obra per diferents localitats de Catalunya. A Tarragona, durant el mateix febrer, l'hagué d'estrenar a l'«Ateneu Tarragoní de la Classe Obrera» perquè la Junta de l'Hospital de Tarragona, propietària del Teatre Principal d'aquella ciutat, trobà l'obra d'una moral massa dubtosa i no permeté que s'estrenés en el seu teatre.

Finalment, quan totes les ciutats i moltes poblacions catalanes ja coneixien la nova producció d'En Guimerà, el 10 de maig del mateix any s'estrenà a Romea, vint-i-un dies abans d'acabar la temporada. L'obra es representà amb el següent repartiment: Marta, Conxa Llorente; Nuri, Angelina Balestroni; Pepa, Maria Morera; Manelic, Enric Borràs; Sebastià, Antoni Piera; Avi Tomàs, Jaume Borràs; Josep, Joaquim Montero. És curiós de llegir les crítiques de l'estrena a Barcelona. Quina desorientació i quins punts de vista més inesperats s'hi troben! En canvi, s'observa una rara unanimitat a reputar l'execució de mediocre. Un dels crítics més afectes a l'autor, per atenuar el seu judici, fa constar que l'obra s'havia hagut de posar en cinc assaigs. Hi ha diari que no cita ni un sol nom dels intèrprets. Tanmateix això de la crítica està ple de trencacolls. Als que aleshores exposaven aquell parer, la majoria dels quals avui encara estan plens de salut, qui els ho havia de dir que aquesta obra havia d'ésser el fonament d'un dels més sòlids prestigis de l'art escènic peninsular?

Una cosa interessant a observar és que amb tot i l'èxit obtingut, i que l'última funció de la temporada, segons diuen els anuncis, fou en honor d'En Guimerà, l'obra solament es representà onze vegades dintre d'aquella temporada, i que el dia abans de l'estrena, que era diumenge, en les funcions de tarda i nit es representaren les obres següents: "Los plebeyos", "Ramón el Albañil" i "¡Cómo está el arte!" d'En Joaquim Montero, "La Dolores" i "Boca de fraile". Aquest repertori s'alternava amb "Terra baixa". Segurament que aquests programes de Romea, junt amb altres causes que seria llarg d'explicar, contribuïren a la naixença del Teatre Íntim d'En Gual, que vuit mesos després de l'estrena de "Terra baixa" donava la primera sessió al desaparegut Teatre Líric, amb l'estrena de "Silenci". Aquells programes són coses que cal tenir-les en compte quan es parli dels temps gloriosos del nostre teatre, temps que ens seria molt difícil de situar històricament, i quan es retreguin períodes de desorientació i decadència contraposant-los a èpoques d'esplendors i de puixança. Oblidar o desconèixer àquestes coses — i d'altres — que són elements importantíssims per a la història positiva i veritable de la nostra institució, pot fer cometre lamentables errors de perspectiva històrica, que tan poden provocar optimismes perfectament gratuïts com pessimismes igualment injustificats.

"Terra baixa", segons les nostres notícies, ha estat la primera obra escènica que ha passat els Pireneus. Als 28 de desembre del 1897, se n'estrenava, al teatre de La Bodinière, de París, una traducció francesa feta per Albert Gelée Bertal, de la qual Sarcey s'ocupà extensament, declarant que amb tot i que desconeixia l'ambient en què es desenrotlla l'obra, li havia produït una forta impressió, sobretot l'escena octava del segon acte, que qualifica d'una bellesa salvatge emocionant. Al cap de deu anys d'aquesta estrena a París, es pot dir que "Terra baixa" s'havia representat a tots els escenaris d'Europa i d'Amèrica, traduïda a tots els idiomes civilitzats. L'obra cabdal d'En Guimerà ha donat tema a dues òperes: una de francesa, adaptació escènica de Tiercelin i P. Février, música de Ferran Le Borne, amb el títol de "La Catalane", i una altra d'alemanya, "Tiefland", música del mestre Eugeni d'Albert, llibre del famós dramaturg hongarès Rodolf Leothart, autor d'"Arlequí rei", obra incorporada a totes les literatures dramàtiques del món. Aquesta òpera, que ha recorregut tots els escenaris lírics i que també s'ha cantat al Liceu de Barcelona, per una d'aquelles paradoxes absurdes de les lleis no ha produït cap benefici a En Guimerà i en canvi ha donat considerables ingressos als arranjadors i al músic alemany.

L'homenatge popular

L'any 1909, en què el poeta complia la seixantena, Barcelona declarà fill adoptiu de la ciutat el gran Poeta, i tot Catalunya li reté homenatge públicament. El dia 23 de maig, diumenge, s'instal·là una tribuna a la plaça de Catalunya, des d'on el poeta, acompanyat de la comissió formada per altes personalitats ciutadanes, rebé, en una apoteosi triomfal, l'acatament de tota la ciutat. Les entitats literàries i culturals li dedicaren sessions d'homenatge i a tots els teatres de la ciutat on es feia comèdia en català i a gairebè a tots els de Catalunya s'organitzaren representacions d'obres d'En Guimerà, que foren altres tantes manifestacions d'entusiasta adhesió al gran poeta de la llenga catalana.

El poeta en la intimitat

La vida d'En Guimerà ha estat tranquil·la, ordenada, íntimament familiar. Des de la mort del seu pare, visqué sol amb la seva mare, que morí sobtadament, mentre el seu fill era a l'assaig general de «Judith de Welp». Al cap de poc temps d'haver perdut la seva mare, En Guimerà anà a viure amb la família Aldavert, la companyia de la qual no ha deixat mai més.

Home de costums senzills, ha passat pels trencacolls de l'absurda vida dels escenaris sense abandonar mai aquella invencible ingenuïtat, que ha estat el tret més típic del seu caràcter.

Un dia que érem a casa seva acompanyats d'un fotògraf, per tal de fer alguna fotografia del seu interior, el nostre company apartà les cortines del balcó provant d'aprofitar l'escassa llum que entrava a la sala d'aquell primer pis del carrer d'En Petritxol on fa molts d'anys que viu amb els Aldavert. En Guimerà, veient que la fotografia era imminent, intentant trobar una excusa per salvar-se de l'objectiu que l'amenaçava inexorable, ens advertí:

— Em sembla que no podran fer re... No hi ha llum. — I com una vaga disculpa, afegí: — Vegin: jo sempre he viscut en carrers vells... De primer amb el pare al carrer de les Freixures, amb la mare al carrer de Jerusalem, cantonada al carrer del Carme... [1] Després hem viscut molts anys al carrer d'En Xuclà, allà a la impremta de *La Renaixença*. Ara ja en fa bastants que som al carrer d'En Petritxol...

En Guimerà ha estat un adorador de Barcelona. Molt sovint, quan l'estat de

1) També va viure als carrers de Jovellanos i Pelayo, on morí la seva mare.

la seva vista, avui gairebé perduda del tot, i la salut li ho permetien, li agradàva de perdre's pels vells carrers ciutadans, passejar pels claustres de la Catedral o entrar a la gran nau, i asseure's prop del cor a l'hora de l'oració i seguir embadalit el cant litúrgic. Si en la vida corrent ha estat ordenat, en canvi en la producció ha estat intermitent. Ha començat obres de les quals no ha passat del primer acte i n'ha escrit d'altres d'una estrebada. La seva hora de treball sempre ha estat la tarda.

Un dia que li preguntàvem quin moment del dia li era més propici, ens respongué amb una decisió sorprenent: — La tarda. No he treballat mai al matí... I a la nit tampoc... Si escric o llegeixo abans de ficar-me al llit, em desvetllo, i després, quan m'adormo, faig bots...

Respecte a la continuïtat de la producció, ens deia: — De vegades em passo molt de temps sense fer res... No em poso a treballar fins que sento una força dintre meu, una mena de força estranya que m'empeny, i aleshores escric... escric... tant si l'assumpte va per un costat com per un altre. No faig lectures parcials; quan ho he acabat del tot, ho llegeixo... Ho posem en net amb l'Aldavert.

Encara que s'hagi tractat d'una obra en prosa, En Guimerà sempre ha escrit en unes quartilles llargues i estretes, que talment semblaven tallades a la mida dels endecasíl·labs i amb una lletra espessa i enrevessada.

En els quinze anys que van des de l'homenatge de consagració popular, En Guimerà ha produït diverses obres: l'última, sense comptar el drama "Joan Dalla", la representació del qual fou prohibida governativameut a Barcelona pocs dies abans d'estrenar-se a Novetats, pel maig del 1921, fou "L'ànima és meva", estrenada en el mateix teatre el desembre del 1919 amb un èxit popularíssim, comparable al que el 1917 obtingué a Novetats "Jesús que torna".

"L'ànima és meva" va estrenar-se a Madrid el mateix any que a Barcelona, per la companyia Guerrero-Mendoza, que en moltes ocasions havia donat a conèixer les obres d'En Guimerà al públic de Madrid, abans que el de Barcelona pogués aplaudir l'obra original. L'amistat amb què En Guimerà corresponia a l'admiració i l'afecte que li professaven els il·lustres artistes espanyols era ben antiga. L'incident que amb motiu de l'estrena de la dita obra es produí a Sevilla, incident que inspirà a una alta personalitat el famós telegrama «Te felicito a ti, a María y a toda la compañía», sembla que ha obert un parèntesi en aquesta vella amistat. D'aleshores ençà, ni el públic de Barcelona ha tornat a veure els eminents artistes a cap teatre barceloní, ni En Guimerà, per la seva banda, ha tingut ocasió de respondre a cap moviment dels seus il·lustres admi-

radors, que si bé han exclòs "L'ánima és meva" de llur repertori, han representat alguna de les antigues produccions guimeranianes.

Sembla, doncs, que no tenien cap fonament sòlid els rumors que asseguraven que el gran poeta havia rebut alguna lletra en la qual, planyent-se de l'esdevingut, se li reiterés la consideració cordial que un lamentable incident podia haver fet aparèixer com a esvaïda. Sembla que això no és cert, com tampoc ho és que darrerament amb motiu d'una visita de gran significació a la ciutat, se li hagi fet entendre ni de la manera més remota la possibilitat de la concessió d'alguna distinció, que tanmateix no afegiria res a la glòria del seu nom.

Actualment, l'estat de la seva vista i de la seva salut extremadament delicada, l'obliguen a un retraïment del qual rarament surt. La seva vida s'escola silenciosa i tranquil·la en la intimitat dels que han estat i són els seus companys inseparables i sol·lícits i entre els quals ha trobat sempre l'escalf d'una família amorosa. Des del seu obscur repòs, la figura d'En Guimerà, de peus en una època ja extingida, projecta damunt de l'actualitat catalana, igual que un planeta del nostre cel, els raigs immòbils de la seva glòria.

CARLES CAPDEVILA

ESTRENES I PUBLICACIONS. — Gala Placídia (1880), Judith de Welp (1884), El fill del rei (1886), Mar i Cel (1888), Rei i Monjo (1890), La boja (1890), La sala d'espera (1890), La Baldirona (1892), L'ànima morta (1892), En Pólvora (1893), Mestre Olaguer (1893), Jesús de Nazareth (1894), Maria Rosa (1894), Les monges de Sant Aymant (1895), La festa del blat (1896), Terra baixa (1899 Madrid, i 1897 Barcelona), Mossèn Janot (1898 Madrid i Barcelona), La farsa (1899), La filla del mar (1909), Arran de terra (1901 en italià a Barcelona per la Vitaliani), La pecadora (1892), Aigua que corre (1892), El camí del sol (1904), La Miralta (1904 en espanyol a Barcelona i en català el 1911), Sol solet... (1904), Andròmica (1904 Madrid i 1911 Barcelona), En Pep Botella (1906), L'Eloi (1906), La Santa Espina (1907), La reina vella (1908), L'aranya (1908 Madrid i Barcelona), Sainet trist (1910), La reina jove (1911), Indíbil i Mandoni (1917), El cor de la nit (1918), Jesús que torna (1919), L'ànima és meva (1920).

El 1887 es publicaren les poesies completes (1870-1887) amb un pròleg de l'Ixart i amb il·lustracions d'En J. Ll. Pellicer i A. Fabrés. El 1905 se'n publicà una segona edició popular i el 1909, amb motiu de l'homenatge, es publicà un recull popular. El 1906, amb el títol de "Cants a la Pàtria", es publicaren tots els discursos formant un volum.

TRADUCCIONS. — A més a més de les espanyoles que hem anotat, hi ha les següents: Gala Placídia i Judith de Welp, a l'espanyol; Mar i Cel, al francès, al bohemi, a l'italià, a l'anglès, al sicilià i al portuguès; Maria Rosa, a l'espanyol, al francès, a l'anglès, al portuguès i al sicilià; La festa del blat, al francès, a l'alemany i a l'italià; Terra baixa, al francès, al portuguès, a l'italià, al sicilià, a l'anglès, a l'alemany, al suec, al rus, al txec, al serbi i al yidiss; La boja, a l'espanyol; Mossèn Janot, a l'anglès, a l'italià i a l'alemany; La filla del mar, a l'italià i al portuguès; La pecadora, a l'espanyol, a l'italià, al francès i a l'anglès; Aigua que corre, a l'espanyol i a l'italià; Sol solet.... a l'anglès i a l'italià; L'Eloi, a l'italià; La Baldirona i L'Aranya, a l'espanyol.

El conflicte entre els Estats Units i el Japó

1. Cap a una guerra de races?

Les relacions entre la República nordamericana i l'Imperi japonès són tivants temps ha. Fa uns vint-i-cinc anys que es plantejà el problema de l'emigració japonesa als Estats Units. I aquest problema, junt amb el de la Xina i amb el problema més ample del domini del Pacífic, han convertit els japonesos i els nordamericans en dos pobles rivals.

La història d'aquesta rivalitat mostra períodes alternatius de milloria i d'empitjorament. El conflicte ha evolucionat; però ha seguit en peu a través dels canvis i de les vicissituds. Ara, com en l'any 1907, i en el 1913, i en el 1916, es troba el conflicte en una fase aguda i perillosa. Potser la situació actual és més greu i més amenaçadora que cap de les anteriors. Si no vingués aviat una fórmula transaccional d'arranjament, hom podria témer una guerra entre els Estats Units i el Japó, sigui una guerra dual només, sigui una guerra complicada amb una conflagració europea o mundial. I una lluita entre els nordamericans i els japonesos seria una guerra de races.

Comentant aquesta eventualitat, dèiem no fa gaire en un altre lloc:

«No es tracta d'un conflicte entre nacions. Es tracta d'un conflicte entre races, que és una cosa molt pitjor. I un conflicte entre races de color diferent, que és la pitjor cosa de totes. En els homes de diverses nacions que pertanyen a una mateixa raça i tenen la pell d'un mateix color, hi ha, a despit dels odis i de les rivalitats, moltes coses comunes, moltes coincidències d'interessos, de pensament i de sentiment. Aquests lligams profunds no existeixen, o són més fluixos, entre els homes de pells i d'ànimes diverses.

»Una guerra inter-racial és més greu i més temible que una guerra civil, internacional o inter-estatal. Això d'ara és l'Àsia groga que es defensa; i per defensar-se, ataca. Fa vint-i-cinc anys, el Japó, vencent els russos, es defensà d'Europa. Actualment es vol defensar d'Amèrica. La grogor es defensa, atacant, si cal, contra les dues amenaces blanques.

»La guerra dels colors pot ésser més sinistra encara que la guerra de les nacions. El color és raça, la nació és cultura. La raça, element primitiu, està més aprop de la ferocitat, més lluny de la humanitat.»

Els esdeveniments d'aquestes darreres setmanes (aprovació de la nova llei d'immigració als Estats Units, protesta del Japó, retirada de l'ambaixador japonès a Washington), són senyals d'una pròxima guerra de races?

2. L'aparició del problema immigratori

En la segona meitat del segle XIX, el Japó, que era un país tancat als estrangers feia més de dues centúries i mitja, entrà en el concert dels pobles civilitzats. Amb un admirable esforç d'adaptació, del qual molt pocs pobles són capaços, s'assimilà els avenços de la civilització moderna, sobretot en el terreny material. Aquella gent groga adquirí tot el cabal científic i tècnic de la civilització blanca.

Foren precisament els nordamericans els qui obriren les portes del Japó a totes les gents del món. L'any 1853 es presentà davant de l'illa l'esquadra del comodor Perrey, i amb l'amenaça dels seus canons poderosos donà entenent als japonesos d'entrar en negociacions. L'any següent es signava un tractat de comerç entre el Japó i els Estats Units, que fou el primer tractat d'aquesta mena convingut pels nipons. A partir d'aquest moment, els nordamericans manifestaren una viva simpatia per aquell poble, del qual admiraven les qualitats extraordinàries revelades en la seva ràpida transformació.

Però en els darrers anys de la centúria, els nordamericans s'adonaren que els grocs anaven entrant als Estats Units en nombre cada vegada més alt, establint-se principalment a Califòrnia. L'any 1880 només hi havia en aquesta regió 86 japonesos; l'any 1905 n'hi havia 30,000.

Els immigrats japonesos eren quasi tots agricultors. En aquest ram, resultaven molt superiors als fills del país i als immigrats d'altres procedències. Els pagesos nipons, treballadors i sobris en grau superlatiu, donen un rendiment notabilíssim. Estan avesats al conreu intensiu dels camps i a les treballades que duren des de l'alba fins a boca de fosc. Llur menjar és tan frugal i llurs necessitats són tan limitades, que poden llogar-se per un preu baix. I encara estalvien. Sovint, a Califòrnia, passaven de jornalers a arrendataris i d'arrendataris a propietaris de les terres. Espais de terreny que hom havia declarat improductius, foren convertits pels japonesos en importants explotacions agrícoles.

D'altra banda, els japonesos establerts als Estats Units no es mostraven propicis a l'assimilació. Conservaven llur idioma i llurs costums. Vivien espiritualment allunyats dels nordamericans, com un poble apart. A desgrat de la convivència geogràfica, es feia accentuada la separació ètnica i moral. En realitat, els immigrats japonesos de Califòrnia formaven una província del Japó dins el territori dels Estats Units.

El corrent immigratori, que s'havia iniciat l'any 1885, arribà al seu punt més alt cap a l'any 1900. L'antiga simpatia dels nordamericans envers els japonesos havia desaparegut. Cada vegada els grocs eren mirats de més mal ull. A Califòrnia eren considerats com a competidors perillosíssims i com a hostes indesitjables.

3. La lluita contra els japonesos a Califòrnia

Aviat els nipons van compartir amb els xinesos, dedicats al comerç en les grans ciutats, l'antipatia dels californians. A San Francisco i a Los Àngeles es demanà el reforçament de la llei d'exclusió dels xinesos i l'exclusió dels japonesos. En un gran míting celebrat a San Francisco l'any 1900, fou aprovada una resolució reclamant que fos revisada i reforçada la llei contra els xinesos i que hom adoptés «les disposicions necessàries per excloure totalment del territori americà els japonesos de totes les classes, llevat dels membres del cos diplomàtic».

Des d'aquest moment, la campanya antijaponesa a Califòrnia no parà. Els nipons se'n manifestaren profundament ressentits. Llur amor propi nacional, que és vivíssim, no podia suportar que se'ls donés un tracte igual que el que rebien els xinesos i inferior al dels homes de raça blanca. El descabdellament de les relacions comercials entre la gran República i l'Imperi japonès no pogué contrarrestar els efectes del plet ètnic.

Un diari californià, el *San Francisco Chronicle,* començà una violenta campanya contra els japonesos (any 1905). Mentrestant, l'Assemblea legislativa de Califòrnia, per unanimitat, requeria el Congrés de Washington perquè amb una llei federal restringís la immigració japonesa als Estats Units. Fou creada la «Lliga de l'Exclusió Asiàtica», que es convertí en una força política predominant dins l'Estat californià. Un any després, la pressió exercida per aquesta Lliga sobre el *Board of Education* aconseguí que fossin establertes escoles separades per als asiàtics.

La situació es féu greu. La campanya antijaponesa als Estats Units provocà una campanya antinordamericana al Japó. El Govern de Toquio, sostingut enèrgicament per l'opinió, protestà de les disposicions vexatòries. Es parlà de ruptura de relacions i de guerra i tot.

4. Un acord transaccional: el "Gentlemen's Agreement" (any 1907)

Aleshores era president de la República Teodor Roosevelt. La seva fama d'imperialista i bel·licista no fou obstacle per arribar a una solució pacífica i fins amistosa. Les negociacions van tenir un feliç desenllaç: el Pacte entre Cavallers *(Gentlemen's Agreement)*. Sense que es signés cap tractat, el Japó i els Estats Units s'avingueren sobre la base que la restricció de la immigració nipona es realitzaria, no per una llei nordamericana prohibitiva, sinó per les disposicions de les autoritats japoneses. El Japó, en efecte, prometé que només facilitaria passaports per als Estats Units als japonesos no treballadors, i als treballadors que hi anessin per reestablir-se en un domicili precedentment adquirit, o per unir-se als pares, mullers i fills residents al continent americà, o per pendre la direcció dels interessos agrícoles que abans hi haguessin adquirit.

Fou adoptat el *Gentlemen's Agreement* el dia 14 de març de l'any 1907. En aquella data hi havia als Estats Units 95,000 japonesos, 55,000 dels quals estaven establerts a Califòrnia. La gran majoria eren agricultors.

El Pacte entre Cavallers evità les complicacions que hom podia témer. Però no resolgué el conflicte. Els californians no estaven satisfets. Acusaven els japonesos de prosseguir la invasió immigratòria amb astuts procediments indirectes, un dels quals era que els solters establerts als Estats Units escollien mullers al Japó, valent-se de fotografies, i les feien venir a reunir-se amb ells. D'aquesta manera la població japonesa era augmentada considerablement per la naixença de fills dels matrimonis immigrats. Ja és sabut que la raça nipona és molt prolífica. També denunciaren els californians l'existència d'una infiltració japonesa per la via de Mèxic, del Canadà i de les illes Hawai. Mr. Roosevelt es va creure en el cas de dictar disposicions que ho evitessin.

5. Les lleis hostils. La "Alien Land Law"

Com a represàlies, el Govern japonès promulgà, als 13 d'abril de l'any 1910, una llei sobre el dret de propietat dels estrangers al Japó, dirigida especialment contra les propietats dels nordamericans.

Els Estats Units anaven a aprovar, com a contrarepresàlies, una llei sobre el dret de propietat dels japonesos al territori de la República. Però la celebració de l'Exposició de San Francisco, en la qual calia que prenguessin part els japonesos, deturà el cop.

La campanya continuà, apassionada, a Califòrnia. Un dels principals retrets que hom teia als japonesos era el de llur inadaptabilitat a la vida nordamericana. Desitjant una solució harmònica, ells es declararen disposats a fer esforços positius per adaptar-se i particularment a apendre l'idioma anglès. S'avenien a portar els fills a les escoles nordamericanes, a escampar-se per tot el territori de la Unió en lloc de concentrar-se a Califòrnia i a mantenir el nivell alt dels salaris. No foren aprofitades aquestes disposicions conciliadores. L'any 1913, el Parlament de Califòrnia aprovà una llei sobre la transmissió de la terra *(Alien Land Law)*, per la qual es privava els japonesos de posseir terres i d'arrendar-ne per més de tres anys.

La tensió de les relacions entre el Japó i els Estats Units s'accentuà novament en forma amenaçadora. Poc temps després, esclatava la guerra europea. Els japonesos, posant-se tot seguit al costat dels aliats, realitzaren algunes operacions terrestres i marítimes a l'Extrem Orient.

6. La intervenció japonesa a la Xina, l'acord Lansing-Ishii i la Conferència de Washington

Entre les operacions realitzades pels japonesos durant la gran guerra, la més important fou llur acció sobre el territori xinès, i especialment a la península de Xantung. En la primavera de l'any 1915, el Japó imposà a la Xina les famoses 21 demandes, obtenint importants avantatges econòmics.

Aquesta acció era malvista pels Estats Units, que atribuïen al Japó extenses ambicions imperialistes. Una gran part de la premsa nordamericana acusà el Govern de Toquio d'aprofitar-se de la conflagració europea per subjugar la Xina i per apoderar-se d'importants territoris xinesos. Unes paraules del primer ministre japonès, Okuma, van ésser explotades hàbilment per a aquesta campanya de premsa. «El Japó — havia dit Okuma referint-se a la Xina — ha d'aprofitar l'ocasió que esperava des de fa mil anys». La premsa pertanyent a Hearts, amb clara finalitat germanòfila, es distingí en els atacs al Japó.

Altra vegada la situació es féu perillosa. Però es trobà també una sortida: l'acord Lansing-Ishii (10 de novembre de l'any 1917), pel qual hom reconeixia

que el Japó tenia a la Xina interessos especials, però es proclamava el principi de la porta oberta i es declarava la improcedència dels drets o privilegis que poguessin posar en perill la sobirania xinesa.

Els enemics del Japó no es donaren per convençuts. Veient que, acabada la guerra, el Govern japonès retrassava el compliment de les clàusules de l'acord, ho atribuïren a deslleialtat i a segones intencions perverses. El problema de l'Extrem Orient fou plantejat a la Conferència de Washington (1921), evidentment dirigida contra l'Imperi japonès. El Govern imperial dubtà molt, abans de decidir-se a assistir-hi, puix comprenia que havia de trobar-s'hi sol i que faria el paper d'acusat davant les potències aliades, decantades a donar la raó als Estats Units, encara que només fos per conservar l'amistat nordamericana, que els havia estat preciosa en el darrer període de la gran guerra. La Gran Bretanya acabava de sacrificar l'aliança amb el Japó a les bones relacions amb els Estats Units, renunciant a renovar el tractat que havia estat en vigor durant dinou anys. La Conferència de Washington fou, com ja s'esperava, desfavorable al Japó, que fou exclòs de la Sibèria, del Xantung xinès i de la part russa de la illa Sakhalin.

7. La persistència del problema immigratori. Noves disposicions vexatòries

Independentment d'aquests problemes d'ordre internacional, persistia el problema dels immigrats japonesos. Els californians no cedien en llur ofensiva. A més dels interessos dels agricultors, de la competència dels obrers del camp i de la repugnància general a l'augment dels asiàtics damunt el territori de la Unió, hi havia en la campanya una maniobra política dels demòcrates contra els republicans, maniobra que es realitzava especialment amb ocasió de les eleccions per a la presidència de la República.

Un plebiscit celebrat a Califòrnia sobre la immigració japonesa donà el següent resultat global: 483,000 vots per la restricció de l'entrada de nipons i 163,000 vots contraris. L'any 1920, el Parlament de Califòrnia aprovà una altra *Alien Land Law*, més vexatòria encara que l'anterior. Per la nova llei, hom prohibia als japonesos l'arrendament de terres i la direcció de les explotacions agrícoles. Tampoc podien dirigir les explotacions les societats que tinguessin una majoria de membres japonesos. Una llei idèntica fou adoptada pels Estats d'Oregon, Nou Mèxic i Texas.

A més, els infants japonesos nascuts als Estats Units foren posats, com els indis, sota la inspecció de les autoritats, per tal d'educar-los en escoles especials nordamericanes.

En els últims anys, el conflicte semblava, si no resolt, almenys atenuat. Les relacions entre els dos països més aviat tendien a millorar. La pressa sol·lícita dels nordamericans a socórrer les víctimes del gran terratrèmol que sofrí el Japó mesos enrera, havia deixat en els nipons un sentiment de gratitud.

Però els californians encara no estaven contents, i no cessaven d'exercir pressió sobre el Congrés federal per aconseguir que aquest adoptés noves disposicions contra la immigració japonesa.

8. L'actual fase del conflicte. L'"Immigration bill"

Un projecte fou presentat pel senador californià Johnson, responent a aquesta finalitat. El *Johnson bill* restringia la immigració dels naturals de diversos Estats en el territori de la República, reduint a un nombre relativament petit els immigrants que poden ésser admesos anualment. Les limitacions a la immigració dels japonesos eren tals, que equivalien pràcticament a prohibir-los l'entrada als Estats Units.

Són recents els tràmits pels quals ha passat el *Johnson bill* (anomenat també *Immigration bill*) i els incidents que ha produït. Al Senat i a la Cambra de Representants predominaven els partidaris del projecte. Però el president Coolidge i el secretari d'Estat, Hughes, n'eren contraris, com la premsa i l'opinió, en general. Una intervenció intempestiva de l'ambaixador japonès, Hanihara, qui publicà una carta declarant que si el *bill* era aprovat tindria greus conseqüències, irrità el Congrés federal, i per enorme majoria fou aprovat el *bill*, a despit de l'actitud de Coolidge i dels esforços d'Hughes.

El president Coolidge féu proposar al Comité mixt de membres de la Cambra i del Senat una fórmula dilatòria, consistent a retrassar la data d'aplicació de la llei fins al mes de març de l'any 1925. Mentrestant, hom podria entrar en negociacions per trobar una solució al plet. Aquesta proposició fou rebutjada, i el Congrés votà la llei amb les clàusules antijaponeses i en forma que esdevé aplicable a partir del primer de juliol d'enguany.

S'havia suposat que Coolidge interposaria el seu vet; però no arribà a fer-ho. Signà el *bill* (26 de maig del 1924), i seguidament féu publicar un comunicat declarant que estava d'acord amb les grans línies d'aquesta llei, però que lamen-

tava els articles que prohibeixen la immigració als Estats Units de les gents de certes races, especialment dels japonesos. El president remarcava l'admiració i l'amistat que els Estats Units senten pels japonesos i feia observar que hauria estat preferible d'invitar el Japó a entendre's amb els Estats Units, com s'havia fet anteriorment en l'afer de l'exclusió dels treballadors japonesos.

9. La protesta japonesa

L'acte de Coolidge i àdhuc el seu comunicat, amb paraules amables que prenien davant dels fets un caient sarcàstic, van causar una forta decepció als nipons. Els comentaris de la premsa japonesa provaren qne la carta lenitiva del President fou considerada al Japó, segons la frase nordamericana, com *an insult added to a injure*, com un insult afegit a la injustícia. La premsa japonesa expressà amb energia aquests sentiments. Un diari, *Osaka Asahi*, escrivia: »Les clàusules antijaponeses del *bill* equivalen a expulsar els japonesos dels Estats Units. Això és una disposició grossera i ofensiva. És enormement injust que els nordamericans ens tractin com a éssers inferiors, amb prou feines diferents de les bèsties. L'agitació antijaponesa és la més important causa d'hostilitat entre les dues nacions. La limitació dels armaments no té sinó una importància secundària mentre subsisteixi aquesta animositat.»

En arribar a Toquio la nova que l'*Immigration bill* havia esdevingut llei executiva, el Consell de Ministres es reuní i redactà un comunicat de protesta que fou tramès tot seguit a l'estranger. En aquest document, breu i enèrgic, el Gabinet declarava que «resta infrangiblement oposat a una llei que fa una distinció contra els japonesos».

Tot cridant al Japó l'ambaixador Hanihara, el Govern de Toquio va trametre al de Washington una nota de protesta contra les disposicions de la llei d'immigració aprovada. «És indubtable — diu la nota — que la distinció (*discrimination*) entre nacions, qualsevulga que sigui la forma o l'objecte, àdhuc si està basada sobre fets econòmics, és contrària als principis de la justícia i de l'equitat.» Recorda que el Govern nordamericà, l'any 1912, denuncià el tractat de comerç entre els Estats Units i Rússia, per protestar contra el tracte injust i desigual que era donat en aquest país als estrangers d'una raça determinada, i que els Estats Units estableixen ara una distinció d'idèntic caràcter, puix que fa dependre l'admissió dels estrangers, no de llurs mèrits o qualitats personals, sinó de llur raça.

Nega la nota que els japonesos no siguin assimilables a la vida nordamericana. Cal observar en primer terme, al·lega, que no es pot esperar de gaires immigrants estrangers que s'assimilin a llur nou ambient a la primera generació. La immigració japonesa als Estats Units no data sinó dels darrers anys del segle XIX, i el període de temps escolat és massa curt per poder-ne deduir una opinió definitiva sobre les qualitats nadiues d'assimilació comparades amb les dels immigrants estrangers de les races classificades com a aptes per adquirir el dret de ciutadania a Amèrica.

Les noves disposicions nordamericanes sobre la immigració estan en complet desacord, segons els japonesos, amb l'esperit i amb les circumstàncies que presidiren la conclusió del tractat de comerç de l'any 1911.

Al·ludint al *Gentlemen's Agreement*, que entrà en vigor l'any 1908, el Govern japonès s'esforça a demostrar la seva eficàcia. Les xifres donades pel report anual del comissari general de l'emigració als Estats Units, demostren d'una manera autoritzada que durant 15 anys, del 1908 al 1923, els japonesos entrats, en excedent dels que en sortiren, no passen, en total, de 8.681, compresos, no sols els emigrants de la classe obrera, sinó els comerciants, els estudiants i altres que no eren ni treballadors ni immigrants, el nombre dels quals ha augmentat naturalment amb la creixença de les relacions comercials, intel·lectuals i socials entre els dos països.

Però en el cas, afegeix, que aquest nombre limitat d'immigrants japonesos hagués d'ésser causa de dificultats per als Estats Units, el Govern japonès ha manifestat ja que estava disposat a revisar l'arranjament actual per a limitar encara més la immigració. Desgraciadament, declara la nota, las inflexibles disposicions de la nova llei que testifiquen clarament una diferència de tracte respecte al Japó, li fan impossible d'empendre la continuació de l'empresa assumida sota els auspicis del *Gentlemen's Agreement*.

Ve't-ací la conclusió del document:

«Així un acord d'amical cooperació, obtingut després de llargues i completes discussions, entre els Governs japonès i americà, ha pogut ésser arruïnat sobtadament per una iniciativa legislativa dels Estats Units. L'observació pacient, lleial i afectuosa per part del Japó, durant més de setze anys, d'aquestes reglamentacions amb un esperit enterament desinteressat, per afavorir les bones relacions entre els dos països, sembla ara prodigada en va.»

»És incontestable que la limitació i el control de la immigració en el propi domini és una de les prerrogatives fonamentals inherents a la sobirania de cada

Estat; però quan, en l'exercici d'aquest dret, és comesa una injustícia flagrant envers una nació estrangera, sense tenir en compte el respecte als acords internacionals i a les regles ordinàries de la cortesia, aleshores la qüestió pren un aspecte que justifica una discussió i un arranjament per la via diplomàtica.

La contesta nordamericana fou publicada simultàniament a Washington i a Toquio el dia 19 de juny. Cortesa en la forma, és ferma en el fons. Manté la tesi que el Congrés federal obrà enterament dins el límit de les seves facultats en adoptar la llei.

L'argument cabdal de la nota consisteix en l'afirmació que la nova llei no modifica el *Gentlemen's Agreement* de l'any 1907, el qual no admetia cap limitació al dret dels Estats Units a resoldre com els semblés llurs qüestions interiors.

Consigna la nota que el president Coolidge hauria preferit l'arranjament del desacord per la via diplomàtica i que era favorable a la continuació de l'*status* existent. No obstant, recorda que, segons els termes del tractat del 1894, els Estats Units havien ja reservat expressament llur dret a posar totes les restriccions que creguessin útils a la immigració japonesa, i que si aquesta clàusula, a petició del Japó, quedà eliminada en el tractat de l'any 1911, fou perquè el *Gentlemen's Agreement,* pactat en l'interval, n'havia precisat els termes.

Els Estats Units consideren que aquesta nota clou l'incident, i per tant no recullen la suggestió de la protesta japonesa, que parla d'una discussió i d'un arranjament per la via diplomàtica.

10. La necessitat de l'emigració japonesa

Si hom planteja el plet en termes estrictament jurídics, els Estats Units tenen raó. Cada Estat sobirà pot limitar l'establiment d'immigrants en el seu territori i prohibir l'entrada de gent de tal o qual raça, d'aquesta o d'aquella nació. Però l'esperit d'equitat i d'humanitat no s'avé gaire amb les prohibicions i molt menys amb les distincions.

D'altra banda, els japonesos necessiten resoldre per l'emigració llur excés de població. Com hem dit en un altre lloc, el Japó té massa gent damunt la seva terra estreta. És un poble que sobreïx. Tancar-li les sortides emigratòries és provocar explosions. [1]

La creixença de la població japonesa ha estat ràpida i formidable. L'any 1870 el Japó tenia 33 milions d'habitants. L'any 1921 en tenia 58, sense comptar

1) «La Publicitat», de Barcelona. Editorial *La guerra de les races* (3 de juny del 1924).

Corea, Formosa i Karafuto (part sud de Sakhalin). Essent el seu territori de 386,765 quilòmetres quadrats, la densitat de població és allí de 152 habitants per quilòmetre. La terra insular, a desgrat dels esforços dels japonesos, no dóna prou per mantenir tanta gent. És sabut que l'arròs constitueix l'aliment principal del nipó; i les collites d'arròs no donen l'abast. Cal tenir també en compte que des del temps de la gran guerra la balança comercial del Japó li és desfavorable.

El Japó té dret — un dret biològic — a col·locar territorialment el sobrant de la seva població. D'una manera o altra ha de resoldre el problema creat per la doble insuficiència de l'espai i de la producció a la terra pròpia. L'augment de població, en els últims temps, és de 400,000 habitants per any.

11. L'esdevenidor

Si, com alguns pretenen, els fets econòmics dirigissin els pobles i fessin la història, no hi hauria cap perill de guerra entre els nordamericans i els japonesos. El Japó ha estat en aquests darrers temps el millor client comercial dels Estats Units, i els Estats Units han estat el millor client del Japó. Però, com remarca Georges Lechartier, «pocs interessos i cap sentiment resisteixen una ferida d'amor propi.» [1]

Pel costat del Japó, els darrers canvis polítics són més aviat favorables al manteniment de la pau. A conseqüència del resultat de les eleccions generals celebrades el dia 13 de maig, el Govern dretista del vescomte Kiyura ha estat reemplaçat (mes de juny) pel Govern esquerrista del vescomte Kato, cap del partit demòcrata. En arribar al Poder, el nou Govern ha emprès una acció per convèncer els japonesos que no són convenients ni dignes d'un gran poble certes manifestacions d'hostilitat realitzades últimament contra els nordamericans.

S'arribarà a un nou arranjament? És dubtós. Si vingués, vindria més endavant. Durant la campanya presidencial als Estats Units, que ara està en el seu ple, les conveniències electorals destorben les iniciatives conciliatòries.

ANTONI ROVIRA I VIRGILI

1) Article publicat a la revista *Le Correspondant*, de París, número del 25 de maig del 1924.

SAGITARI

Quin és el primer poeta? Quin és el primer novel·lista? Quin és el primer cronista? Joc de penyores estivals, per a no arriscar res ni amb la censura ni amb el codi. Hauria estat igual que ens haguéssim posat a fer acròstics. O estadístiques de cap-i-cues. O ocellets de paper, com l'Unamuno, o com En Cambó, els dos homes més antitètics que han coincidit en l'aplicació del paper a la història natural.

Però aquests entreteniments amaguen una crueltat: la de la preterició que sofreixen els poetes, els novel·listes, els cronistes que no reben la investidura de prínceps. Així En Lòpez-Picó, postergat. En Josep Carner ha estat elegit príncep de la poesia catalana, per unanimitat. Val a dir que la unanimitat només era de deu o dotze vots, i aquesta ínfima quantitat serà el consol d'En Lòpez-Picó, gran orgullós, a més, per a no admetre com a control poètic el sufragi universal, amb el qual se confeccionen els principats poètics i les regidories municipals.

Tota la culpa ha estat d'aquell que va llançar primer, amb temerària franquesa, el nom d'En Carner, no triant, amb prudència conservadora, un nom de conciliació. Si el primer elector hagués votat per En Joan Alcover, príncep de la poesia mallorquina, hauria fet una obra diplomàtica, estalviant una petita guerra civil poètica. En Carner? En Lòpez-Picó? En Joan Alcover! Immediatament, la resta dels votants, comprenent la sotil designació, repetirien el nom, a tothom plaent, de l'Alcover. En la designació de prínceps de la poesia s'ha de procedir amb tant hàbil circumspecció com en l'elecció de pontífex.

De totes maneres, En Lòpez-Picó, gran poeta, és, també, un gran filòsof. S'entretenia, un dia, amb un amic, analitzant la seva obra i la seva fama, per a nosaltres totes dues excelses, i com l'amic trobés que accentuava la convicció de la seva vàlua, li digué, rient:

— Home! Fes-te retratar.

Va coincidir a passar un fotògraf ambulant, i En Lòpez-Picó, amb elegant displicència, el cridà :

— Retrati'm !

I En Lòpez-Picó es va fer retratar per complaure l'amic.

/ / /

Ja és sabut que a Europa és l'hora de les esquerres. A Europa i a l'Ateneu. No es tracta d'una preponderància d'elements subversius, sinó senzillament de la consagració de l'esquerra gramatical, amb l'elecció, per a president, d'En Pompeu Fabra. La política no intervé en la docta casa del carrer de la Canuda, i si hi ha esquerra i dreta, són exclusivament literàries, millor dit, filològiques, car la lluita entre clàssics i romàntics, entre materialistes i espiritualistes, no existeix tampoc, ja que l'Ateneu és lloc gairebé monacal, un petit Port-Royal de meditació, lectura i escriptura.

Però allí dins subsisteix la rivalitat entre la i llatina i la y grega, entre normistes i anti-normistes, i aquests, vençuts en els diaris, en les impremtes i en la voluntat de la joventut literària, segueixen formant el quadro en una penya de l'Ateneu. Allí En Guimerà, i l'Aldavert, i En Pin i Soler, i de tant en tant En Francesc Matheu i En Narcís Oller. ¿No s'ha dit de la penya d'En Guimerà que era el Sant Sepulcre? Doncs, no ho és solament d'una doctrina política, sinó també de la y grega.

L'elecció d'En Pompeu Fabra va caure com una pedra en el brollador del jardí. El senyor Martínez Domingo i el senyor Pere Rahola, encara que normistes, no feien més que de Pilats ortogràfics. Vacil·lant entre la veritat llatina i la veritat grega, es decantaren per la llatina, seguint el corrent. Però En Fabra, no; En Fabra és l'as de la i llatina, el Sant Pere de l'Església normista, el definidor i l'evangelista. Allò equivalia a un cop d'Estat ateneista afermant la dictadura de la i llatina.

El senyor Pin i Soler, a qui tant estimem, el dia de l'elecció, no podent contenir la seva inquietud, preguntà a un compromissari :

— És veritat que han elegit president En Pompeu Fabra ?

— Fa mitja hora.

— Però, què han fet ?

— No ho troba bé ?

— No, senyor.

— Però si En Pompeu Fabra és un home simpàtic, intel·ligent, abnegat, i un gran filòleg!

En Pin i Soler alçava esbalaït les seves celles espesses.

— Miri, vostès l'han elegit perquè té fama de gramàtic, i precisament d'allò que menys sap En Pompeu Fabra és de gramàtica!

Sempre les guàrdies imperials, siguin de Napoleon o de la y grega, moren, però no es rendeixen.

/ / /

L'Exposició de primavera, de Madrid, ha estat per als madrilenys una exposició superior en un grau a les pintoresques parades de pintura de portal. Els nostres pintors hi havien fet acte de presència, res més que acte de presència; però no han estat advertits. Una segona medalla per al senyor Puig Perucho i una tercera per a En Dunyac, escultor, que anà a París.

Aquest resultat no ha impressionat el senyor Eugeni d'Ors, que està decidit a beneir les bodes del pintor Sunyer i de Madrid. Tot l'espera al nostre pintor: les revistes il·lustrades, els cronistes, el dalit de la joventut per conèixer-lo, el moment propici... Prou que En Sunyer es posa cera a les orelles, i es lliga a la seva casa blanca i blava de Sitges. La sirena segueix cantant...

NÒTULES

No us fieu massa dels dibuixos antics

Els dibuixos antics, representant una figura humana, un edifici, una població, un monument, tenen sempre un fort encís i sovint un alt interès. En algunes ocasions són els únics testimonis que ens resten de les coses desaparegudes totalment o parcialment.

Però cal anar amb compte. L'experiència ensenya que els dibuixos antics són moltes vegades infidels. Ja sabem que no és possible de demanar-los la fidelitat de la fotografia. La fidelitat que s'els pot demanar és la d'avenir-se amb les línies principals i característiques de la cosa representada. I bé: la comparança dels dibuixos antics amb les coses representades que encara existeixen, mostra en certs casos modificacions importants i fins invencions fantàstiques.

Citarem ara, com a exemple, tres monuments de l'època romana situats a la rodalia de Tarragona: el sepulcre anomenat Torre dels Escipions, l'Arc de Barà i l'Aqueducte conegut amb el nom de Pont del Diable.

L'historiador Beuter, català de València, publicà uns dibuixos dels dos primers monuments, dibuixos que no tenen res que veure amb l'original. Són falsetats desvergonyides, com es pot veure a continuació: [1]

Fals dibuix de l'Arc de Barà, publicat per Beuter

Fals dibuix de la «Torre dels Escipions», publicat per Beuter

1) En el volum I de la *Història de Catalunya* d'En Rovira i Virgili, apareixen reproduïts els dibuixos apòcrifs.

Jeroni Pujades, en la seva *Corònica de Catalunya* (Barcelona, 1609), reproduí els dibuixos de Beuter, denunciant que no s'assemblaven gens amb els monuments al·ludits. El bo del cas és que Pujades, al seu torn, publicà pel seu compte un dibuix del Pont del Diable, que tampoc és fidel. No arriba, però, al grau de fantasia dels dibuixos de Beuter. Aquest no devia haver vist mai la Torre dels Escipions ni l'Arc de Barà. Pujades havia vist sens dubte el Pont del Diable; en fer el dibuix, no recordà prou bé el monument, i en lloc de dos ordres d'arcades, n'hi posà tres, com es pot veure:

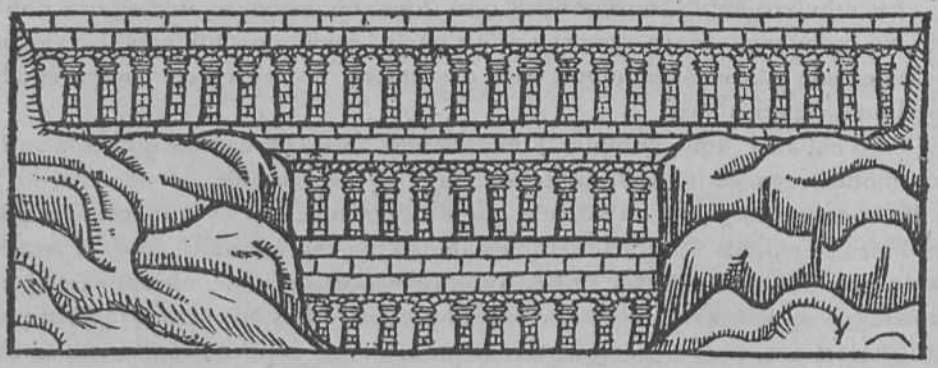

Fals dibuix del Pont del Diable, de Tarragona, publicat per Pujades

Aquests exemples, i molts més que hom pot citar, ens ensenyen a ésser una mica malfiats davant els dibuixos antics que no podem comprovar. Molts n'hi haurà de fidels o passadors; però també n'hi haurà molts de tan fantàstics com els de Beuter i de tan greument errats com el de Pujades.

Els dibuixos antics no poden tenir, doncs, per si mateixos, una valor documental provatòria.

LLORENÇ MONTORIOL

ELS POBLES i ELS ESTATS

El Bloc de les esquerres a França. — La tornada de l'esquerrisme francès al Poder ha vingut marcada per una forta crisi política. La premsa ha parlat llargament de la crisi presidencial francesa, afegida a la crisi ministerial motivada pel resultat de les eleccions de l'onze de maig i oberta oficialment el dia primer de juny amb la dimissió de Poincaré.

Els grups d'esquerra de la Cambra, després d'algunes vacil·lacions interiors per part dels radicals, adoptaren l'acord de demanar la dimissió al president de la República. Millerand es resistí. Volia, per retirar-se, una votació oficial del Parlament. Davant la negativa d'Herriot a acceptar el Poder de les seves mans, Millerand confià a François Marsal, ministre dimissionari de Finances, la formació d'un nou Govern (7 de juny), encarregat de presentar al Parlament el missatge de Millerand on era explícitament plantejada la qüestió presidencial.

La formació del Govern Marsal, qualificat de «Ministeri del sacrifici», indicava ja que Millerand havia d'ésser vençut en la lluita. Un tal Govern no podia tenir majoria a la Cambra de diputats. Val a dir que Millerand, abans d'encarregar a Marsal la formació de Gabinet, havia volgut encarregar-la a un radical-socialista de certa alçada, Steeg, governador general d'Algèria i amic íntim del president de la República, qui l'any 1919 l'havia imposat com a ministre de l'Interior, contra la voluntat de la dreta i de gran part del centre. Però Steeg no volgué abandonar la seva «opulenta prebenda colonial», segons paraules d'un cronista francès, per córrer una aventura de fosc desenllaç. I així Millerand hagué de limitar-se a obtenir la formació d'un Govern que no tenia altra finalitat sinó la de portar el missatge presidencial al Parlament.

La presentació del missatge es realitzà el dia 10 de juny. Ni el Senat ni la Cambra de diputats volgueren obrir discussió sobre el document, i amb llur refús manifestaren llur voluntat de no tenir relacions amb el nou Govern. Aquesta actitud hostil fou adoptada al Senat per 154 vots contra 144, i a la Cambra per 339 contra 218. Millerand presentà la seva dimissió.

El dia 13 de juny es reuní a Versalles el Congrés nacional per elegir el nou president de la República. Dos candidats es trobaren davant per davant: Painlevé, que dies enrera havia estat elegit president de la Cambra de diputats per 296 vots contra 208 que n'aplegà Maginot, i Doumergue, vell republicà esquerrista, que en aquesta ocasió fou candidat de la gran majoria dels senadors i del

centre i la dreta de la Cambra. I Painlevé, que el dia anterior havia estat designat candidat únic de les esquerres per 306 vots contra 149 que n'obtingué Doumergue, el dia de l'elecció presidencial va ésser derrotat, obtenint només 309 vots contra els 515 de Doumergue, victoriós.

El resultat de l'elecció fou un fort contratemps per al Bloc de les esquerres. La història política de Doumergue no autoritza pas a presentar-lo com a home d'opinions dretistes o moderades. S'ha recordat, amb aquesta ocasió, la seva procedència combista. Fou Combes qui el féu ministre per primera vegada. S'ha recordat, també, que en el Govern per ell presidit fou ministre Caillaux. No obstant, aquesta vegada apareixia Doumergue amb una significació contrària a la política del Bloc de les esquerres i com a sostenidor de la unió nacional per damunt de les lluites dels partits.

A l'endemà de la seva elecció, Doumergue féu cridar Herriot a l'Elisi, i li encarregà la formació del nou Ministeri, que el capitost dels radicals constituí ràpidament. El Govern Herriot, que ha estat anomenat Govern de professors en contrast amb l'anterior Govern d'advocats, compta amb l'ajut decidit dels socialistes, els quals, però, per acord de llur Congrés, no han accedit a la col·laboració governamental.

Més que la crisi ministerial, ha estat la crisi presidencial el fet polític que ha agitat l'opinió francesa. Els esquerristes i Millerand s'han acusat mútuament d'haver faltat a la Constitució. Hom retreia a Millerand la seva política de partit feta des de l'Elisi a favor del Bloc nacional i la veritable destitució de Briand, l'any 1922, quan negociava a Cannes amb els aliats. Hom ha retret al Bloc d'esquerres la ruptura del precepte constitucional que assenyala una durada de set anys al mandat del President de la República. La veritat és que Millerand, si no féu mancaments explícits a la Constitució, prengué una part massa activa en les lluites dels partits i en els afers dels Governs, i això justifica l'hostilitat del Bloc de les esquerres, el qual tampoc faltà verament a la Constitució, puix que el President no fou destituït, ans bé fou obligat a deixar el seu lloc per la negativa — perfectament constitucional — del Parlament a acceptar un Govern que rebés el Poder de les seves mans.

No entrarem ara en l'examen de l'aspecte constitucional dels darrers esdeveniments polítics de França. Ens limitem a fer-ne un breu resum, tot remarcant que aquestes lluites de la democràcia francesa, per apassionades que siguin i per injustícies i perills que continguin, no tenen la gravetat política i moral de la lluita encesa a Itàlia amb motiu de l'assassinat vilíssim del diputat socialista Giacomo Matteotti. Mentre que la crisi política francesa presenta un aspecte normal dins el règim democràtic, la crisi nacional italiana representa un terrible cas de patologia col·lectiva. — A. R. i V.

CRÒNIQUES CATALANES

PARAULES DE COMENÇAMENT

La Revista de Catalunya, en presentar-se al públic, ha volgut prescindir de les rutinàries fórmules de salutació i de l'exposició d'un programa prolix.

El nostre programa està contingut en la realitat inicial d'aquest primer número.

La nostra salutació catalana és per a tots els homes i totes les fulles de premsa que lluiten noblement per un ideal.

L'alta cultura

Introducció. — Stravinski. — Ballets russos. — Weingartner. — Pau Valery. — Plató en català. — Anuari de Filosofia. — Memento.

En els nostres jorns d'ultrada especialització, de fragmentació espiritual, cap lligam exterior d'obligació ni de col·laboració no reexirà a unir els homes, a fer-los mutualment comprendre's, sinó és la convivència en el terreny de les idees. Sols l'adquisició d'una cultura general, ideològica, humanística, abans de tota especialització i tècnica, podrà evitar els mals enormes de la parcialització dels esperits. Cal desenvolupar en les ments el sentit de totalitat, donar-los l'aspiració a la universalitat en la coneixença, a la integralitat espiritual i corporal en l'educació, la solidaritat i la continuïtat amb les grans cultures antigues. Posar en contacte, en el terreny de les idees generals, les produccions de l'esperit més diverses; sumar en totals de cultura quantitats que molts creuen heterogènies, irremeiablement; heu's ací el propòsit d'aquestes cròniques.

Hi serà feta, doncs, informació d'alta cultura, o des del punt d'albir de l'alta cultura. Entengui's bé: informació veritable, qui tria i valora; res tan infidel i mentider com aquella informació qui es diu objectiva i arrenglera en un mateix

pla les coses de valors més desiguals. Evitant expressions massa tècniques, el llenguatge d'aquestes cròniques voldrà ésser a l'abast de tot home culte; verament culte, però; vol dir que mai els pensaments s'expressaran ací en aquelles formes ofensives qui donen al lector la sensació que l'escriptor creu el lector ignorant o incomprensiu. D'home culte a home culte hi ha d'haver molts sotsentesos, sobre els quals no serà necessari mai d'insistir, moltes idees convingudes. L'home culte no es creurà mai obligat de parlar a un altre home culte amb aquell to que molts es creuen obligats d'usar en parlar al «públic», o al «poble», o als «electors», o a les criatures. Cal observar que àdhuc entre les criatures n'hi ha moltes ja qui s'ofenen quan un senyor creu haver de parlar-los simplificant el seu llenguatge o fent-los posturetes.

El lector serà indulgent envers les omissions i les mancances d'aquesta primera crònica, per a la qual no estaven disponibles els necessaris mitjans d'informació. Seran agraïts, tramesos amb temps, invitacions, notícies, anuncis de cursos, conferències, periòdics i llibres qui puguin interessar aquesta secció [1] Un *Memento* d'esdeveniments no esmentats en les cròniques, en completarà els comentaris.

* * *

Les abundants visites, en aquests temps darrers, d'homes gloriosos, consolen de moltes coses.

Igor Stravinski. El geni més original de la música moderna, és un home de vasta cultura general; no sols la seva enorme erudició musical, el seu domini absolut de les tècniques clàssiques, sinó els seus coneixements humanístics i filològics i àdhuc el seu títol de doctor en lleis, serveixen a la més bella expressió de la seva inspiració genial, sempre viva i renovada.

Quina música de fades! Com la de Mozart ens sorpren i encisa a cada instant amb l'imprevist d'una invenció; però com sap, amb divina saviesa la gentil inventora, on posa els peus lleugers, aquells peus lleuguers que tant amava en art el pobre i gran Frederic Nietszche. Art del més pur i més desinteressat, a mil metres per damunt de tot propòsit d'extravagància. Art qui s'avergonyiria d'ésser espontani, però que aspira a la gran naturalitat que sols ateny una labor molt refinada (només a còpia de refinament pot l'art arribar al *grau natural;* a fer com fa Natura).

Passionat de recerca, investigant damunt la matèria sonora amb tot l'afany de descoberta que pugui moure el més ardent científic. Matemàtic subtil de les més noves i belles relacions entre els sons i entre les formes. Però com tot veritable inventor, fent presidir la seva labor pel coneixement profund de l'obra dels seus predecessors; volent ésser original i continuador a la vegada. És dels antics que ell sap com res no dura sinó estructurat per la intel·ligència, i les seves arquitectures musicals són d'una solidesa, d'una simplicitat clàssiques.

1) Amb preferència a casa de l'autor: Avinguda República Argentina, 181.

I amb tot això, incomparable psicòleg (cal recordar el recitatiu *psicològic* de les seves cançons, com el dels gloriosos mestres del passat). I amb tot això encara poeta: si ell fes versos, pocs el guanyarien en finor de sensibilitat, en intuicions ensems profundes i gracioses. Pel grans temperaments poètics li és donada aquella capacitat de fer-se infant, sense la qual ningú no entrarà a les regions més pures de la bellesa; aquella gràcia, do rar i diví, a tants pocs concedida, i aquella riquesa de cordial ironia dolorosa qui sap fer una tragèdia puixant d'un conte de marionetes.

Ha observat algú com la música de Stravinski és casta? Cosa raríssima en la nostra època de música sensual i sexual. En l'art com en la vida la sexualitat i la sensualitat s'apaivaguen quan més alts interessos ocupen l'esperit.

I encara una altra observació. No hi ha quant a la *substància*, música més rússa que la seva. Però Stravinski com el seu mestre gloriós, Rimsky Korsakoff, ha evitat sempre, amb gran pudícia, d'ésser un exemplar ètnic i un pintoresc, i ha sabut fondre l'ànima del seu poble amb el millor de la cultura europea.

Els qui el cregueren esclau de l'*expressió ballada* recordin ara la beutat pura dels seus poemes escoltats sense ballets. Els que el creien un anarquista sense lligams amb el passat, es desorientaven davant la seva genial *col·laboració* amb el Pergolese.

D'un temps ençà intensifica el seu conreu de la música pura. Aquesta música de càmera seva, no és gaire coneguda a Barcelona. El prodigiós cant dels *Sirgadors del Volga,* les cançons, algunes obres per a piano, la gavota amb variacions del *Pulcinella,* tot el *Pulcinella,* fan desitjar ardentment a molts esperits de conèixer l'*octet* famós i altres obres d'ell més recents. Ara, alguns joves, a França, d'aquells que volen ésser, negant els altres, fingeixen parlar de Stravinski com d'un home d'ahir. Una obra de la solidesa que té la seva obra no és ja d'ahir, ni d'avui, sinó de sempre. Stravinski *ja* no passa; és.

Floració d'alta cultura europea, i no produït sexual o pintoresc, són els ballets russos, àdhuc en els pitjors moments, quan es complauen a jugar amb perversitats de literatura d'ahir, o amb convencionals arqueològics. I no com alguns creien, art malaltís ni decadent, sinó de plena joventut i senectut i robustesa. I en alguns moments alta beutat, art del més pur, refinat i culte. El més alt d'aquests moments, el *Pulcinella,* on música, decorat i vestuari s'harmonitzen en síntesi de meravelles. Qui podria negar que la interpretació, la composició plàstica d'aquesta obra són en tot moment pura bellesa? Si entre els *gèneres* reconeguts per les estètiques no hi caben obres com aquesta, com el clàssic *Petrucka* o els *Contes russos,* cal aixamplar a causa d'elles el quadre dels gèneres admesos. Que fan obra d'alta bellesa, autors i interpretadors en tenen plena consciència. Per això treballen sempre ocupats d'ells mateixos per a ells mateixos i per a uns pocs escollits i no per al públic. Ja saben ells que la gran part, la millor de les innombrables fineses de gest, d'intenció, de línia, passen inadvertides del gran nombre.

Cal ara recordar la indiferència beòcia amb que el nostre públic rebia els intel·ligentíssims ballets suecs (les *Verges Folles*, fina perfecció inoblidable!), els quals més purs, més austers, si no més destres, han influït, sense cap dubte, en les últimes produccions dels ballets russos.

* * *

Una d'aquelles festes espirituals que es recorda amb delectació tota una llarga vida, l'execució de la Novena Simfonia per Feliu Weingartner. Certament, per dirigir com Weingartner cal tenir la seva immensa cultura i ésser com ell un gran escriptor i llegir com ell els clàssics en les llengües originals. La seva serenitat, la seva presència d'esperit sobirana, la seva capacitat de labor minuciosa, infinitament conscient, el fan acusar de fredor per alguns. La seva interpretació de Beethoven no satisfeia massa els professionals de la emoció, els qui veuen Beethoven amb els vidres d'augment wagnerians o post-romàntics. Beethoven i Weingartner prou s'entenen. El gran vell immensament dolorit, però immensament serè, hauria amat sentir en la *Novena* per Weingartner *planar* i no *agitar-se* el seu doloriment i la seva joia.

Després, la mesura d'aquell gest director, bona lliçó per a tants *sofistes* del gest.

* * *

Un altre visitant gloriós: Pau Valery. Ell, gràcies a una original, rica i vivent cultura, qui en fa un dels primers pensadors de la França d'avui, sap donar, poeta, al seu ric lirisme, la joiosa vida eternal de les idees. Sols el tracte amb les idees perllonga la joventut en l'obra d'art com en els homes. Alt exemple, la vida i l'obra de Goethe. En canvi, quants sensuals, sentimentals, emocionals, als trenta anys són vells en l'art i la poesia.

Els extrets poètics de sola emoció o de sentiment són tèrbols produïts que aviat donen fetor de ranci. Les pures destil·lacions de l'intel·lecte poètic són les úniques verament perennals: Dant, Goethe, Ausias March.

Una revista literària retreia suara un mot de Valery parlant amb André Gide: «La sentimentalitat i la pornografia són germanes, bessones; les detesto.»

Després Valery detesta la producció espontània; ell sap, com Plató, que l'art és difícil. I que el fer poesia és un treball amb totes les dolors i les joies d'una labor pacient, obstinada, difícil, mai contenta d'ella mateixa. En conversa particular ens deia Valery: «Sabeu què ha mort la poesia provençal? La seva facilitat.»

Cal, per altra banda, compartir sense restriccions la gran admiració de Pau Valery envers l'obra i la vida del gran Stephane Mallarmé.

Mallarmé, que molts creuen una mena de vague impressionista, era el literat de més clara intel·ligència, de més pura i conscient sensibilitat de la seva època. En la seva obra palpiten elegantment abillades de les colors i les sono-

ritats més fines. Mallarmé era, doncs, un home d'idees; amb les seves converses omplí d'idees sobre art tres generacions. S'estendrà encara a més generacions la seva eficàcia.

Treballador minuciós i turmentat de l'expressió. Experimentador, descobridor de noves alquímies poètiques. La escrupulositat de la seva recerca i del seu treball no li permeteren una obra nombrosa, però ha deixat en prosa i en poesia uns quants joiells absolutament perfectes. La sensibilitat, la idea, la imatge i la música hi col·laboren amb la més alta excel·lència. La seva admiració envers Wagner, potser els últims anys del poeta l'esgarriava una mica? No era la culpa de Wagner; el seu prodigiós simbolisme sonor, mai no prescindia de la valor significativa de la paraula, ans l'accentuava Mallarmé, encisat pel recitatiu wagnerià i per l'harmonització wagneriana, finia per tractar les paraules com purs elements musicals; no en quant al so, com molts pensen, sinó en quant a la música íntima, interior, psicològicament significativa. Però la valor d'expressió social, s'evaporava, algun cop, de les seves paraules. Mallarmé, esdevenia, realment, obscur. No tant sovint, però, com alguns pensen.

I ara perquè es vegi l'eficàcia de la crítica universitària, objectiva i científica, ens plau de recordar l'opinió sobre Mallarmé del professor Gustau Lanson en la seva Història de la Literatura Francesa. No es poden dir més inèpcies en menys paraules:

«Mallarmé, qui ha exercit per la seva conversa, segons sembla exquisida, una acció considerable, és un artista incomplet, inferior, qui no ha arribat a expressar-se.»

* * *

Unes notes sobre el curs Delacroix i uns cursos a l'Institut de Química Aplicada, les reservem per a la crònica vinent, per tal de comentar en aquesta dos fets cabdals en la història de la nostra cultura.

Plató ha començat de publicar-se integralment en català (Fundació Bernat-Metge). Heu's ací un dels més considerables esdeveniments espirituals que s'han produït a Catalunya.

Plató és el més gran, el més vivent, el més complet dels mestres de pensament i de vida. Ell eleva a perfecció en els seus diàlegs la manera d'ensenyar socràtica. Interrogant el deixeble, del contacte entre les accions humanes més corrents entre les coses més quotidianes en fa saltar la guspira del coneixement; la idea de definició, el principi. Tot seguit els experimenta en llur veritat d'extensió damunt les accions i les coses humanes.

Tota la vida del seu temps es mou en les pàgines de Plató. Per damunt ell descobria el món de les idees, dels exemplars perfectes de tota cosa; i és una de les descobertes més fecundes que ha fet la pensa humana i de les més indispensables per al nostre esperit, en moral, en estètica, en tot moment de la vida nostra.

Aristòtil, descobrint en tota la seva eficàcia el procés abstractiu, destriant el concepte, instrument de precisió, posava fonaments a la ciència, realitzava un dels invents més fecundes per a l'humanitat: la lògica. La veritat, la realitat del món natural li deu els més grans serveis que mai li feia home. Plató servia en tot moment una realitat, una veritat més alta: la Perfecció. Ell no pensava segons conceptes, sinó segons perfeccions ideals, i no sobre abstraccions sinó sobre coses concretes i vivents. D'ací la vida perennal, l'esplendor sobirana de la seva obra.

S'ha dit que de tant pensar la realitat del món de les idees, les coses del món sensible esdevenien en la seva filosofia pures ombres inconsistents. I no obstant, en pocs llibres les coses del món natural tenen el relleu, la realitat, la precisió de línia i forma que tenen en els llibres platònics. Com si només de participar a les idees ja les coses restessin tocades d'una vida eternal.

Certament si ens és indispensable el mestratge d'Aristòtil, no podem pas prescindir de Plató. Ens cal, europeus, la unió harmoniosa de la veritat real amb la veritat ideal. I tant portem ja en la sang i en els instints la doble influència dels dos filòsofs, que renunciar a l'un en favor exclusiu de l'altre fóra mutilar-nos d'una meitat de nosaltres mateixos. Els catalans, per influència molt antiga dels nostres pensadors, sempre hem experimentat més que altres pobles la influència de Plató. I estudiar Plató serà també per a nosaltres una manera de compendre'ns més bé ara i en el passat. Altrament ignorar Plató fóra renunciar a compendre més de la meitat de les coses que han passat en la civilització nostra, i l'origen de les tendències més nobles dels nostres esperits. Tot el que en la nostra civilització és bon gust i elegància i finor d'enginy i de sensibilitat, ardents ideals, amors pures, serens, espirituals heroismes, graciosos misticismes, ironies amables, ho devem a Plató.

Plató és la gentilesa, és a dir, la flor de la gentilitat. Tornant a descobrir Plató, reivindica el Renaixement el mot *gentile* i s'en fa el símbol parlat de tota amable cosa. I d'haver trobat i amat el mot *gentile* tota l'espiritualitat antiga li és revelada i li és donat participar-hi, continuar-la, renovar-la.

Després (i el parlar d'això ja ens portaria massa lluny) no compendrà l'esperit més profund de la ciència moderna en allò que té de ciència i no d'art observadora i experimentadora, qui no comprengui la penetrant influència que té Plató d'ençà del Renaixement.

No s'ha escrit mai prosa com la prosa de Plató i difícilment es tornarà a escriure. Totes les gràcies, totes les perfeccions portades al grau més alt d'excel·lència i no sols ja per la virtut meravellosa de la seva paraula expressiva, sinó de la seva mateixa música incomparable, i la diversíssima línia melòdica, tota palpitant de significació només amb la màgia del so i del ritme. Cal, en llegir-la, gairebé cantar-la com un bellíssim recitatiu. Solament un altre home, un músic, a moments, iguala la vida, la diversitat expressiva i graciosa d'aquella línia: Mozart.

Com traduir tantes perfeccions, tantes subtileses de pensament i de forma? Totes les traduccions de Plató que coneixem són dolentes: comencen ja per cometre una infidelitat essencial a l'esperit platònic en quant no són fetes per bons artistes de la prosa; les descurances d'estil, les dureses, les cacofonies, són ja envers ell una traïció fonamental. L'art de Plató només en alguns imitadors seus pot llunyanament endevinar-se. En certes pàgines del *Castiglione*, de Lleó Hebreu. Sols intentar la magna empresa de traduir-lo ja és una glòria. De la tasca traductora de l'estimat Crexells, en parlarem críticament en un altre lloc. Ara ens cal només felicitar-lo i felicitar-nos. Plató comença de publicar-se integralment en català. Comparades amb aquest esdeveniment, quantes coses d'ara qui fan terrabastall i escàndol, porten als llavis un somriure d'ironia platònica, com a vanes, inútils, efímeres.

* * *

»La Societat Catalana de Filosofia no és encara una realitat», confessa el senyor Turró en la seva introducció molt interessant: «avui és una esperança, un dolcíssim despertar». I ja plens de belles prometences els treballs del nostre primer *Anuari de Filosofia*.

El senyor Corominas el comença amb un treball de rigorosa erudició i gran finor pensadora sobre el concepte de Persona Política en la «Constitució d'Atenes», de Aristòtil. Nosaltres, que tenim entre mans aquest llibre d'or, mentre hem anat preparant text i traducció per a la «Bernat Metge», ignorant que el senyor Corominas hagués fet aquest treball, hem pensat nombroses vegades — i alguns amics ens en han sentit parlar — que fora el senyor Corominas, sens dubte, el millor comentador que la *Constitució* podia tenir entre nosaltres. Aquest treball de l'*Anuari* confirma el que pensàvem i dèiem.

El senyor Serra Hunter, filòsof de raça, que molts joves que valen estimen ja com a veritable mestre, un dels nostres homes més preparats, més aptes per a l'especulació, parla de «Idealitat, Metafísica, Individualisme». És un treball fecund en suggestions i que demanaria llarg comentari. Les veres i belles coses que diu sobre les idees i com a veritable punt de vista (no ho són per ell el de la representació, el del concepte) de la Filosofia, ens inspira un prec a l'amic i mestre. Que dediqui un treball a definir la seva concepció de les idees.

Molt penetrant i ben escrita (com de la ploma d'un humanista excel·lent) la defensa de l'observació interna com a mètode metafísic i com a mètode psicològic, del professor Dwelshauvers.

Resultat de pacients treballs i bona documentació en els problemes de la psicologia ètnica, el treball del senyor Carreras Artau (Tomàs) sobre el concepte de mentalitat primitiva. És un dels treballs que ens plauria més discutir; sobretot en allò que la psicologia ètnica pugui considerar l'infant com a mentalitat primitiva.

En Josep M.ª Capdevila, finíssim pensador i ja un dels nostres millors

prosistes, recercador intel·ligentíssim de l'estètica tomista, publica en l'*Anuari* un treball sobre el concepte de creació artística. La distinció entre concepció i execució artística; la restricció del concepte de creació en l'obra d'art (submissió de l'artista a l'ordre de la natura), la concepció integral del treball artístic on han de concórrer harmoniosament els sentits, l'intel·lecte, la nostra inclinació volitiva, i les idees prototípiques, són punts sobre els quals d'anys ençà, ens declarem conformes. Als nostres literats i artistes amics de teoritzar, interessa molt de conèixer aquest treball.

Posem en un grup que anomenaríem d'erudició filosòfica els altres escrits d'aquest volum. «La demostració de l'existència de Déu pel moviment, i l'escola tomista catalana» on el senyor Bordoy-Torrens, amb la seva paciència investigadora i comentadora, tot comparant textos, ens va descobrint noms interessantíssims d'antics pensadors nostres.

Un estudi del P. Bartomeu F. M. Xiberta sobre la metafísica i la psicologia del mestre Guiu de Terrena (segle XIV) ens revela la personalitat puixant d'aquell singular i vigorós intel·lectualista.

El cardenal Joan-Tomàs de Boxadors (segle XVIII) i la seva influència en el renaixement del tomisme per J. Tusquets i Terrats, és un estudi ben documentat sobre la vida ben viscuda i admirablement reexida d'un gran català en qui els dons més excel·lents de la natura i de l'esperit es reunien.

Una pàgina inèdita del professor Xavier Llorens sobre «La Unitat de la Filosofia», un curiós treball del senyor d'Alòs sobre els Estatuts del Col·legi Major de Sant Vicent i Sant Ramon (1668) i un estudi en alemany sobre l'escola lul·lista maguntina en el segle XVIII, del senyor Gotton, completen el volum: passaran a la crònica del mes vinent per tal de no allargar més aquesta.

J. FARRAN I MAYORAL

Memento: *Acadèmia de Bones Lletres.* — Recepció del nou acadèmic senyor Artur Masriera; discurs sobre «Bibliografia de la Barcelona vuitcentista». — Recepció del nou acadèmic senyor Rosend Serra i Pagès; discurs sobre «Les nostres llegendes». — Dissertació del senyor Carreras Artau (Tomàs), «Introducció a l'estudi filosòfic de Ramon Llull.

Acadèmia de Ciències i Arts. — Recepció del nou Acadèmic doctor Pius Font i Quer: dissertació sobre els «Herbaris ds Catalunya».

Palau del Governador (Parc de la Ciutadella), lliurament del premi «Pelfort» al doctor Enric Moles (de qui parlarem en la nostra crònica vinent) pel seu treball sobre el nostre gran home de ciència Antoni Martí.

Les Lletres

Notes sobre poesia catalana

«LES BRUIXES DE LLERS». — Ventura Gassol, que ha prologat admirablement aquest primer llibre de Carles Fages, gairebé el defineix quan li adreça aques-

tes paraules: «No hi fa res que, endut del teu classicisme que ha cenyit d'una gran simplicitat les teves cançons i les ha lliberades de falses sensibleries i les ha dotat de nobles i d'amples sonoritats, no hagis escollit per al primer cant als teus sofriments secrets i les teves delectances. A aquest goig personal de dir les teves coses, has preferit l'objectivació de les del teu poble i, en gràcia d'aquest sacrifici et fou donat que allò que no hauria passat d'una confessió pública de les teves febleses, sigui ara concreció simbòlica de les de la humanitat.» Classicisme, simplicitat, esforç pacient, heu's ací el que representen, abans de res, "Les bruixes de Llers".

Aquests versos de Fages de Climent, escrits sota mestratges venerables, seguint corriols ja fressats, són, no gens menys, la palpitació més actual de la poesia catalana. Llur valor és, sobretot, representativa: plana damunt ells i els empeny, un mot d'ordre literari: «tractes amb el poble.» El poble dóna al poeta l'objecte del cant; el paisatge li obre les seves imatges; el terrerol que «amb la seva mà forta — de sol a sol va darrera el mantí» li encomana la seva visió meravellada i aspra; la corranda humil li dóna el seu ritme simple i pur, la seva gràcia. El poeta il·lumina tot aquest món amb la llum de la poesia. Recrea, amb tants d'elements primaris, la beutat. Quan el poeta fa confessió pública del seu goig i de les seves febleses — oh, Ventura Gassol! — goig i febleses dits «en el secret boscatge de les muses», esdevenen eterns i genèricament humans. Com no han d'esdevenir-ho els somnis i els neguits de tot un poble?

La idea de "Les bruixes de Llers" reposa damunt un objecte definit i limitat: l'Empordà.

Les bruixes teixeixen llur malastrugança del Cap de Creus a l'estany de Banyoles; Llers, Lladó, Palau, i tants i tants pobles empordanesos apareixen en les pàgines del poema, auriolats de llegenda i mullats d'enyorança. "Les bruixes de Llers" són, potser, al fons del fons, una elegia geogràfica. Sovint us colpeix, més que el dring de les imatges, la llum dels noms despullats i evocadors: «Rossolant a la Selva pels camins de Llansà...» I la «vila de Llers, entre brancs d'olivera» és anomenada sempre amb emoció.

Aquesta unitat geogràfica és, potser, tota l'ossada del poema. L'elegia s'en duu Carles Fages de Climent, l'arrenca del descriptivisme i el fa líric. No hi ha acció. És esbullada, quan totjust s'inicia, pel cant desinteressat. Cants i episodis els lliga només, damunt la mateixa terra que els nodreix, la terenyina prima de la superstició. La plana dolça on madura el gra i dormen els morts, la cavalcada fantàstica de les bruixes pel cel estrellat, són les dues línies paral·leles entre les quals creixen com fils d'aigua les cançons de Fages de Climent.

Volem dir que a la unitat de concepció no ha correspost la unitat d'execució. Ho constatem, simplement. En "Mireia", posem per cas, la balada del batlle Joffrèn i la cançó de Magalí, tan distants, lliguen a través de la narració mistraliana. En el "Canigó" de Verdaguer, els cants de les fades i els rius i les fonts, no farien una remor eixordadora si no reposessin en el marge verd i tou de la

llegenda pirenenca contada pel poeta? En "Les bruixes de Llers" trobeu, costat per costat, un aiguafort aspre com el "Romanç de la gent de Llers" i una estampa dolcíssima com la "Balada de la pastorel·la i el soldat". Aquesta és, individualment, la millor composició del llibre. Com a més poemàtics, assenyalaríem els "Romiatges nocturns de les bruixes per l'Empordà". La "Rondalla del carboner", inspirada directament en la cançó popular, impressiona com les primeres escenes del "Peer Gynt". La "Rondalla de la pubilla de Lladó", feta de contrastos, resplendeix de la beutat d'aquella minyoneta de la qual diu el nostre romanceret: «Mireu-se-la com balla — de punta i de taló — el vent de ses faldilles — dóna aire al ballador.»

El poema de "Les bruixes de Llers" no és una obra definitiva, és clar. Ultra la seva desarticulació, hom hi troba versos massa durs i adjectius poc justos. *Clàssic* Empordà? *Magnes* collites? A despit de les petites fallides que la crítica assenyali en el llibre de Carles Fages de Climent, la seva actitud i el seu bagatge literaris són prou esperançadors perquè volguem enterbolir el bell efecte de "Les bruixes de Llers". El camí per on Fages de Climent s'endinsa no és ample i llis, encara. Creixen a les seves vores la flor i l'herba olorosa. Però en els revolts punxa l'esbarzer. El cor ens diu, no obstant, que aquest camí no fa marrada.

«Mireia» — El nom de Mistral ha estat pronunciat, aquests dies, davant el llibre de Fages de Climent. I heu's ací que justament aquests dies, l'Institut d'Estudis Catalans llança al públic la segona edició de «Mireia» en la traducció catalana de Maria Antònia Salvà. «El Mal Caçador» de J. M. de Sagarra i aquesta traducció de M. A. Salvà contenen, evidentment, el vocabulari poètic més nodrit que s'hagi posat en moviment a Catalunya de vint anys ençà, si més no. Cal pujar fins a Verdaguer per trobar un esforç semblant. El de la traducció de «Mireia» és assenyaladament lloable. M. A. Salvà ha fet una obra d'art tan pura, que gràcies a ella el poema de Mistral queda definitivament incorporat a la nostra llengua. I gosaríem dir a la nostra literatura. Sembla talment que «Mireia» hagi trobat una expressió idèntica a la que, a mig segle passat, Mistral glorificava per fer-se entendre del pastors i de la gent del mas. Mistral, que és tan nostre, per la fraternitat dels idiomes; per la intenció que presidia la seva lírica i crea la nostra literatura; pel pes de la tradició on ell bevia i hem de beure, és encara més aprop, en els versos madurs de Maria Antònia Salvà. Tan aprop, que el sentim contemporani i mestre de la nostra literatura.

El poema de «Mireia», la noia «verge i màrtir d'amor», és encara un convit per als poetes catalans. La versió catalana de M. A. Salvà ens diu les mateixes paraules amb un accent més íntim, a cau d'orella.

Verdaguer, als setze anys. — Verdaguer, als setze anys, va sentir la influència de Mistral fins a l'extrem que mostra el poemet titulat «Amors d'En Jordi

i Na Guideta», que ara acaba d'editar la *Il·lustració Catalana*. És un quadern de versos escrits sota la suggestió directa de «Mireia» quan l'instint poètic de mossèn Cinto, adolescent, era tot ingenuïtat i primers passos. Verdaguer no l'hauria publicat mai, és clar. Quan algú li demanava què s'havia fet d'aquell poema, responia — ens ho conta V. Serra i Boldú — «el vaig posar damunt d'una viga, i se'l van menjar les rates». El senyor Serra i Boldú creu que realment fou així, però «per sort — comenta — en resta una còpia més o menys completa». I heu-se-la ací, estampada damunt bon paper de fil.

Verdaguer als setze anys! Ens hauríem estimat més, en comptes de la publicació del poema, un anecdotari verdaguerià i un estudi crític de les «Amors d'En Jordi i Na Guideta», referint-les a l'obra posterior de Verdaguer. L'anecdotari ens duria, palpitant, la vida simple del poeta, lla baix, a la masia de cân Tona, anant i venint sempre dels camps al Seminari. L'estudi crític hauria pogut fer força llum sobre els inicis verdaguerians. La reflexió, projectada damunt els versos de les «Amors d'En Jordi i Na Guideta» hauria permès de fixar el primer vocabulari poètic de Verdaguer i hauria subratllat aquells indrets on apunten les preferències líriques del nostre poeta: així, posem per cas, els ocells com element d'escenografia poètica. Un estudi semblant hauria estalviat al lector, de passada, un nombre de passatges insignificants i estrofes falses i expressions i imatges gairebé grotesques.

Es tracta, és clar, d'un poema de Verdaguer als setze anys. No hem de fugir d'aquests límits. Tanmateix cal reconèixer que l'admiració no és prou discreta, de vegades.

TOMÀS GARCÉS

En el pròxim número, la crònica de Tomàs Garcés comentarà les més importants novel·les catalanes aparegudes darrerament.

L'art

A hores d'ara que la temporada artística està del tot closa, s'escaurà de fer-ne el balanç, certament un bon balanç. Això dels bons balanços artístics no era cosa corrent, d'uns quants anys ençà, a Catalunya. La pintura i l'escultura anaven de mal borrasc: una mena de repapiejar o de timidesa, potser quelcom d'encegament, degradava la nostra producció artística. El sol fet de poder dir, doncs, enguany que anem a fer balanç artístic, ja és una grossa valor en el nostre actiu.

Un altre fet a constatar plaentament és que aquest any, que després de tants anys de raquitisme artístic, esdevé sobtadament tan fèrtil, siga justament l'any que pel nostre mercat d'art hagin passat menys artistes forasters; per manera que la bona impressió que en ullada panoràmica hom haurà d'aquesta

anyada d'art, és, més que mai, una bona impressió produïda exclusivament per l'art català gairebé sense barreges de prestigis de fora.

És aconhortador de constatar que justament a l'hora del gran trasbalsament de Catalunya, quan tantes valors trontollen i s'anul·len, aquestes altres valors d'art que, tot i no ésser massa considerades, són essencials, les millors ponderadores de la nostra espiritualitat, no sols s'aguantin fermes i actives, sinó que s'excreixin i s'esponerin, tan segurament, tan certament, que ni el dubte, ni el miratge, ni l'apassionament, puguin tórcer el juí. És clar que hom mai no pot afirmar amb certesa absoluta que el juí aplicat a tal o qual objecte siga el que li correspon, emperò ja és prou que hom pugui dir enguany, en guaitar en ràpida sobtada evocació les pintures que han estat exhibides durant l'escolada temporada artística, que ha estat una temporada millor que les anteriors, i que aquesta constatació hom se la formuli amb espontània claretat, amb totes les aparences ordinàriament acceptades i valoritzades com de certitut. Hom ha sentit enguany davant de les teles dels nostres pintors i davant de les escultures dels nostres escultors, aquell diví embadalinent que sols sentia enfront de les grans exposicions dels principals centres d'art d'Europa. I que aquest fruir, alhora subtil i profund, hom el sentí igual o semblant davant dels artistes coneguts, els nostres, els de casa, que davant dels bons artistes de fora casa, és quelcom que pesa pel seu propi pes, quelcom de convincent, ben ingènuament persuasiu. Val a dir, però, que en parlar tan òptimament dels nostres artistes no pretenem estimar-los com a homes tots i un per un excepcionals o genials, ni tan sols un per un d'igual vàlua artística superior. Hi ha, ací a Catalunya, com a tot arreu, artistes que ni depuren, ni eixamplen, ni profunditzen llur magna, mediocre o detestable visió artística; n'hi ha que fins reculen, i n'hi ha que avancen. Això és el que passa arreu i en tots temps. En jutjar la nostra anyada artística ho fem en línies generals, com ho féiem malincònicamente en els balanços d'altres anys, com ho fem en considerar els *Salons* de París; o en gustar l'art que els viatges ens mostren, més o menys dispers, en tal país que veiem amb l'encís i la sorpresa d'un primer esguard de gustador foraster.

Ens sentim, doncs, ben orientats quan tenim per legítim i segur el juí falaguer sobre el nostre art d'enguany. No sentim tan sols el dubte sobre la continuïtat d'aquest avenç, la temença que només siga per casualitat que l'any artístic que ara ha finat ha estat any de fertilitat; perquè, si bé l'esclat de bellesa perfecta, alhora intel·ligent i cordial, que ara constatem s'ens presenta sobtadament, en canvi la voluntat d'aconseguir-lo, la tenaç persecució d'aquesta humaníssima dualitat d'intel·ligència i cordialitat ja era palpable i en progressió ascendent en els anys anteriors.

De mica en mica els artistes anaven deseixint-se de les empresess fàcils, del que en podríem dir la frase-feta i de mil altres vicis aclaparadors.

Els mals balanços dels anys anteriors ens destriaven en llurs passius esgarri-

fosos unes grosses partides de peresa mental, d'engorroniment espiritual, una covardia d'introspecció i d'acció centrífuga, un abandarrament de l'ofici, de la bona tècnica de pintor, una mena d'en dormiscament en les acomodatícies teories que de fora ens venien propugnant l'art bàrbar i la incorrecció, la tècnica de poc més o menys — i, per torna en el nostre dolor, havíem de constatar que totes aquestes marfugues de mal teoritzador la nostra gent artista les assimilava sense la teoria, sense el risc ni l'esforç de plantejar, desenrotllar, comprovar i defensar una teoria: allò era la bandarreria més desoladorament provinciana. Acabava d'afegir provincianisme a aquell estat de coses les rivalitats puerils entre grups, tendències i individus.

Alhora que el nostre art de pintar i d'esculpir es decantava cap a una seriosa densificació els costums dels nostres artistes canviaven també: les rivalitats de sarauista es canviaven en emulació artística; en lloc de fer-se mútuament la traveta, en lloc de desficiar-se dia i nit en la intriga, en la cacera del client, en la murmuració, els artistes afinaven la percepció i la dicció per vèncer el contrincant, el rival o el company; l'artista esdevenia més exigent per a si mateix, més ambiciós de perfecció i afinament, fugia de l'art de recepta i de les coses fàcils, acumulava bones dificultats i aprenia a vèncer-les.

Aquesta lluita, més noble que la passada lluita gitanesca, era benvinguda, providencialment oportuna: per poc que hom hagués continuat abandonant-se als ruïns procediments d'abans, el nostre art no hauria tingut remissió; l'art tan espantosament desorientat que hom conresa al Nord i al Sud, al Llevant i a Ponent de la Península ibèrica, hauria aconseguit desbancar l'art català del escambell que d'ençà de tants anys ocupa dominant els altres sense contesta. I encara no hauria pas estat el pitjor aquesta pèrdua de la preeminència en terres d'Ibèria, sinó que el més greu hauria estat l'abjecció que allò hauria significat.

Enguany, com si els feliços averanys que hom feia davant del progrés més o menys lent del nostre art, passesin de cop i volta a realitzar-se, veiem un esclat de coses perfectes i saboroses que ens sorprèn gaiament com l'arribada abans d'hora de la felicitat glatida. Hom ja ho pressentia que el nostre art anava a fer un bon avenç, però no sospitava que es produís ja en aquest any: tot d'una, són diversos casos els que es revelen com fites segures d'una ascensió. En primer lloc, el cas Gargallo; segonament, el cas Togores; en tercer lloc, potser el cas del rossellonès En Gustau Violet, si no li sap greu de passar la frontera espanyola...; en quart lloc, el cas Espinal, no tan ferm i decisiu com el cas Togores, però enguany practicant un refinament pictòric més turgent; en el lloc cinquè gosaríem posar-hi l'esculptor primitivista Granyé, i en el sisè lloc hi escaurà segurament l'art de preciosa digitació i no pas desproveït de lluc que En Ignasi Mallol ens féu admirar; i en el setè lloc caldrà posar-hi l'art honest i fort d'En Mombrú. I tot això entremig de l'obra forta dels altres artistes de primer rengle que sense avançar ni endarrerir, sense innovar ni adotzenar-se, seguien sostenint les bones posicions adquirides.

Això és molt important. Un esplet d'artistes capaços de reaccionar contra els perills, d'eixir de la crisi més greu que hom pugui imaginar, i d'eixir-ne sense altra coerció que la que dimana de llur dignitat espavilada, capaços de produïr continuament obres tan denses de significació, d'anar-se superant cada dia més, és un fet incontestable de fortitut racial: vol dir que la nostra gent no són solament homes de carn i ossos com els que pul·lulen arreu del món, sinó homes de carn i ossos i d'intel·ligència infusa, gent capaç de tocar el cel amb les mans.

JOAN SACS

El Teatre

Invasió de companyies madrilenyes. — La buidor del teatre castellà. — El suau provincianisme del públic barceloní. — Influència nul·la de la crítica catalana.

La temporada d'estiu, en els teatres barcelonins, es caracteritza per la invasió de companyies castellanes, les millors, això sí, que han actuat a Madrid durant l'hivern.

Talment com els nostres còmics de Romea, els de la Comèdia de Gràcia i alguns altres que representen en català, s'escampen per les poblacions subalternes de Catalunya, duent les novetats de més èxit en la capital, així els madrilenys recorren les *provincies*, començant per Barcelona. De manera que Barcelona és respecte a Madrid el que Sant Sadurní de Noia o Vidreres són respecte a Barcelona en qüestió de coses de teatre. I mentre la major part de l'any sols en dos escenaris d'importància es treballa en català — Romea i Espanyol —, amb les primeres calors, com fruita primerenca, ens arriba un bé de Déu de companyies forasteres.

El passat mes de juny *anaven* sis teatres barcelonins moguts per aquesta allau madrilenya. Actualment han finit llurs compromisos la d'En Simó Raso a Romea, la de Diaz-Artigas al Barcelona i la d'En Martínez Sierra amb la senyora Bàrcena, a Novetats. Aquestes dues últimes han estat substituïdes, respectivament, per la de Tatay-Tovar i per la de l'Alba-Bonafè. Segueix en el Poliorama la companyia de comèdies de l'Infanta Isabel i en el Goya la del Teatre de la Comèdia, potser les més genuïnament madrilenyes de totes. A Talia va plegar la que hi actuava, amb la qual farien l'enorme suma de vuit elencs estiuejadors, un exèrcit que ha fet desfilar pels nostres escenaris tota la sal d'Andalusia i la *garbosa* misèria dels barris baixos de la Cort, continguda en llurs interpretacions.

També en el Tívoli ha actuat la companyia d'operetes del senyor Cadenes, però no val la pena d'esmentar-ho tenint, com tenim, aquesta varietat teatral com un amfibi de classe inferior indigne de la nostra atenció.

Podríem recordar, amb amargura, enfront d'aquest acaparament, que sols un teatre de certa categoria mòlt bé la nostra collita.

El teatre Espanyol del Paral·lel no compta. Allí es fa més bilingüe que català, i no discutirem si en definitiva es catalanitza poc o molt la democràcia amb aquest gènere; però el que sí direm és que la dignitat de la nostra parla no hi guanya res en mans de traductors de vodevills, ni en les obres de originalitat dubtosa que allí es representen amb un cert coneixement de l'ànima popular, però amb una orgullosa ignorància de tot el que serveix per a purificar i redimir un idioma.

Hi han encara, pels teatres d'extrarradi, actors i públic de bona fe que, com si diguéssim en família, reten un tribut al teatre català; i aqueixes petites i entusiàstiques ofrenes sí que hem d'agraïr-les. Esmentem també la resurrecció de l'Íntim per esmentar-ho tot. Sis vetllades de protesta, contra un ver o suposat mercantilisme, en la Sala Míria. Llavor d'un apostolat o d'un refinament que no sabem si grillarà. Però, què significarien un Romea i un Íntim adversaris, amb uns satèl·lits de suburbis i uns escassos admiradors per banda, si intentéssim comparar pessimísticament la nostra vida escènica amb la que representa aquesta desfilada de companyies forasteres per sis teatres barcelonins absolutament castellanitzats?

La tristesa que ens produeix la dolça actitud provinciana dels nostres conciutadans envers les obres i els autors importats, tampoc pot ésser objecte d'aquesta crònica.

Amb la mateixa aflicció ens arriba el consol. No ens engresquen els èxits del teatre castellà.

Si haguéssim tingut el do d'ubiqüitat hauríem pogut assistir a dues o tres estrenes alhora, car les empreses sols refrescant el cartell arriben a fer suportable la xardor de les sales.

Amb aquests procediments se'ns ha exhibit tot l'equipatge intel·lectual confiat a cada companyia. Hem gustat del bo i millor i podem parlar amb coneixement de causa. La impressió que ens ha produït el conjunt és la d'un teatre insubstancial, barroer, tristament jocós.

Llevat d'alguns autors de consciència, els altres estiren la corda gruixuda de la facècia per extreure del pou rialles i moneda.

En Muñoz Seca, amb no importa quin col·laborador, va al davant. La broma d'En Muñoz Seca i del seu comanditari de torn, el mateix es basa en un fet macàbric que en les tribulacions llastimoses d'uns miserables. *Su desconsolada esposa* i *Bartolo tiene una flauta* en són exemple, exemple d'un grotesc cruel, tot malabarístic i gens intencionat ni subtil. No obstant, la personalitat de l'autor, el seu cinisme sincer, calcat en aquestes dues obres, les posen damunt de *Los chatos*, estrenada darrerament per la companyia Alba-Bonafè a Novetats i escrita amb certes pretensions en col·laboració amb el senyor Pèrez Fernàndez. No hi ha manera de tolerar el senyor Muñoz Seca quan es disfressa d'home

seriós o tràgic. *La dichosa honradez,* firmada per l'Arniches i un altre senyor que no recordem — la complicitat del qual, en definitiva, no és tan greu que mereixi premi ni càstig —, és també una obra banal i enfarfegada, però amb acudits més saborosos i dignes. L'Arniches dels grans encerts de saineter no s'hi albira pas en la tal producció, molt ben interpretada per En Valerià Leon i Maria Mayor, al Goya.

A l'ombra d'aquestes produccions han fet la viu-viu algunes comedietes insípides, entre les quals n'hi ha dues d'Honori Maura i una de Felip Sassone, totes tres ajustades al temperament i a la gentil entremaliadura de la senyora Bàrcena, la qual les ha salvades de la indiferència de l'espectador.

De manera que les obres característiques, els caps de brot de l'hort castellà, els grans èxits confirmats en cent i més vetllades pel públic madrileny, són les que acabem de dir.

Des d'ara tenim la base fonamental on assentar un judici de conjunt.

El teatre castellà, seguint per aquesta ruta, se'n va als llims, per no dir al bordell. És un teatre de *juerga* trista, d'un tipisme ombrívol i degenerat, dintre el qual la *manzanilla* i el *peleon,* el *chulo* i el *torero,* el cessant i la femella brava, l'embriac i la donzella cursi resulten imprescindibles.

No envegem aquests elements escènics; però si almenys es moguessin a so d'alguna cosa, si no fossin botzines de gramofon al servei d'un plaga desaprensiu, si els tractessin compassivament i amb rubor patriòtic, tanmateix no esdevindrien tan enutjosos.

Aquests saineters responsables d'una tal màcula artística, semblen insensibles al bé i al mal. Són només col·leccionistes d'acudits, i observen la vida a través de llur dèria, i la mixtifiquen i la reformen amb el cor sec i la consciència morta.

Tantes han estat les farses que hem hagut de suportar aquesta temporada, construïdes amb aquesta impertèrrita buidor, que les hem oblidades amb alegria.

Cal fer algunes excepcions. Els germans Quintero ens han ofert una obreta en un acte, *Vámonos,* molt ben observada i finament irònica, molt superior a *Mi hermano y yo,* que sembla escrita sense ganes. També En Martínez Sierra ha encertat en *Cada uno y su vida,* d'una amable transcendència i ben dialogada. *Cuando florecen los rosales* i *Una noche en Venecia,* d'En Marquina, mereixen tots els respectes. Potser la primera, escrita en prosa, no arribi a produir una gran sensació, ni la segona, escrita en vers, afegeixi un borrall de glòria al poeta de *El pavo real;* però són obres amb un segell de noblesa que les situa en lloc preferent.

El celoso extremeño, de Serrano Anguita, té un primer acte quasi impecable, i encara que després decaigui, cal no deixar-lo en el pilot. És possible que haguem comès algun pecat d'omissió. En últim cas, ni les nostres apreciacions ni les de tota la premsa de Barcelona commouen poc ni molt els autors. És

l'opinió de Madrid la que els afecta, i són els balanços i les liquidacions trimestrals el que els enorgulleix o els aclapara. Llur prosàpia de cortesans els fa insensibles al criteri d'un crític provincià.

Per acabar hem de fer justícia als actors castellans, volem dir als que actuen en castellà. Llurs interpretacions són acurades i vives, i presenten les obres amb tota propietat i àdhuc amb riquesa. En això darrer, la companyia d'En Martínez Sierra sobresurt, com la que acabdilla En Valerià Leon, en l'obtenció de conjunts arrodonits i homogenis. El favor del públic l'han assolit Josefina Díaz d'Artigas i Catalina Bàrcena, la primera per la seva incomparable dolcesa que atrau i es fa simpàtica de tothom, i la segona per la seva ductilitat d'actriu especialitzada en ingenuïtats i picardies.

L'actuació de Simó Raso, Maria Mayor, Irene Alba, Leocàdia Alba, Eloisa Muro, junt amb els ja esmentats anteriorment i algun altre, deixarà un bon record entre el públic barceloní.

Tinguem present que en l'escena castellana les obres perduren com no poden perdurar les nostres, la qual cosa permet als intèrprets un estudi seriós i una compenetració perfecta amb els tipus i les situacions. Això sigui dit en honor dels artistes del teatre català, escarraçats, atrotinats i mal compresos.

PRUDENCI BERTRANA

PERIODICS i REVISTES

La clerecia i la dona

El pare Miquel d'Esplugues, en els seus interessants estudis sobre Sant Francesc de Sales (*Estudis franciscans*, juny del 1924), contestant als qui acusen de feminitat el cèlebre bisbe de Ginebra, parla de les relacions entre les dones i els clergues. Qüestió delicada, que no ha d'ésser deixada al somriure dels maliciosos.

«La magnanimitat amb la dona — diu — l'elevació i la puresa de costums davant del tracte amb la dona, serà sempre la revelació més contundent d'un tremp cristianament baronívol.»

Ni una devoció cega al sexe femení, amb la conseqüent adoració idolàtrica, que és un testimoni evident d'inferioritat, ni un repudi violent i agre que és, pel caire invers, una demostració absolutament anàloga. Tal és la tesi del pare Miquel.

«Altrament — continua —, contra el sexe femení i de dintre estant del Santuari, s'han pogut construir deplorables antologies de dicteris. I en elaborar-les, ha vagat, diem-ho així, d'espigolar en quasi tots els camps de la literatura cristiana, sense excloure *alguns* llibres sagrats, i, *en majoria*, els Sants Pares de l'Església.

El Cardenal Vives, de santa memòria, sota la forma de «Carta a un sacerdot», en teixí un dels més complets i que donen més al viu la nota pessimista devers el sexe devot per antonomàsia, amb els perills que ell representa per als ministres del Santuari, joves sobretot, inexperts i presumits.

A través d'aquest florilegi espiritual s'endevina prou quin ha estat el sentir respectabilíssim d'un gros sector de l'Església devers el problema femení, més que més en relació amb la clerecia.

Tots els neguits, totes les temences, totes les exageracions de concepte, de tàctica espiritual, de comportament i de terapèutica, tot té allí expressió irada i crua, deixant en l'ànima del lector una impressió deprimentíssima que si les coses són d'aquella manera, el millor és deixar-ho córrer... quan el deixar-ho córrer fos una solució sacerdotal i cristiana al dit problema.

Sant Francesc es troba situat (ell, parlem d'ell només) en un pol oposadíssim. Per això (i amb perdó pel mot), és el més elevadament cristià i cristianament feminista dels sants i dels doctors de l'Església. És en conseqüència el més baronívol dels seguidors de Jesús.»

El pare Miquel d'Esplugues acaba dient:

«Ni adulacions ni improperis en l'àrea de les doctrines.

Adular la dona és ofendre-la, denigrar-la és rebaixar-se, coses evidentment indignes d'un cavaller de Jesús.

La cosa pròpia del *gentleman* de Crist, com fou anomenat aquest gran Sant i Mestre insigne de la vida cristiana, és protegir generosament i desinteressada a ella i a tota ànima de bona voluntat.

Orientació humil i dreturera en totes elles en qualsevulla estat o condició; guiatge digne i exemplar en les vies de l'esperit; revelació paternalíssima de les extraordinàries capacitats del sexe per a la devoció; menyspreu d'aquelles vanitats o afeccions que les solen tenir lligades a la terra, derivant amb delicadesa cap al cel el sobrant de llur capacitat d'estimar; ve't ací l'etern problema femení, clau de la civilització, vist i resolt d'una manera absolutament idèntica i divinament baronívola per l'Evangeli de Jesús i pel sant Patró del periodisme catòlic.» — A. R. i V.

El plet de Bessaràbia

En el número de juny de *La Revue de Genève* publica l'escriptor romanès N. P. Comnène un article *(La question de Bessarabie)* sobre el plet russo-romanès a propòsit de la Bessaràbia. Després d'una ràpida exposició d'antecedents històrics, explica els fets esdevinguts des de la gran guerra ençà i la forma com s'ha realitzat la unió de la Bessaràbia al reialme de Romania.

«A la tardor del 1917 — escriu Comnène—, pel seu propi impuls, i mentre l'exèrcit romanès era al front, la Bessaràbia volgué afirmar el seu desig d'enfranquir-se de tots els llaços amb Rússia. Una Assemblea local es constituí, formada per representants de totes les classes socials, de tots els oficis, de totes les nacionalitats.

El 2 de desembre del 1917, aquesta Assemblea nacional proclamà la creació de la «República democràtica moldava». El 22 de gener del 1918, votà la independència de la Bessaràbia. La República d'Ucrània reconeix aquesta independència tractant i liquidant diferentes qüestions pendents entre ella i la jove República romanesa. Durant totes les negociacions de Brest-Litowsk, els delegats ucranis s'abstenen de tractar en nom de la Bessaràbia, que sabien que s'havia separat de la Ucrània. El 18 de gener del 1918, el Govern de Kief fa saber al general Coanda, delegat militar romanès en aquesta ciutat, que «la Ucrània no s'oposa a la unió de la Bessaràbia a la Romania, si tal és el seu desig.»

Cal tenir en compte que durant tots aquests esdeveniments l'exèrcit romanès era al front occidental i, per conseqüent, hom no pot afirmar, com es fa de vegades, que tots els actes dels quals s'ha parlat més amunt foren realitzats sota la pressió de la soldadesca romanesa.

El 3 de març del 1918, l'Assemblea dels *Semstvo* de Baltsi proclama la unió amb la Romania. El 13 de març del 1918 la *Semstvo* del departament de Soroka, la Duma de la ciutat de Soroka (elegida per sufragi universal), així com els delegats dels grans i petits propietaris territorials, els representants de la clerecia ortodoxa, els delegats de la nacionalitat jueva, proclamaven a llur torn espontàniament la unió amb la Romania.

A conseqüència d'aquestes manifestacions poc equívoques, la qüestió fou portada davant l'Assemblea nacional de Bessaràbia, *Staful Tarei*. El 27 de març del 1918 l'Assemblea proclamà la unió amb certes condicions. El 27 de novembre del 1918 la mateixa Assemblea, renunciant a les condicions esmentades en l'acte del 27 de març, adoptà per unanimitat la moció d'unió pura i simple amb la Romania.

Aquestes manifestacions de la voluntat nacional foren seguides més tard per tres eleccions generals a l'Assemblea constituent de la Gran Romania, a saber: en l'any 1919, 1920 i 1922; aquestes elecciones es verificaren sobre la base del sufragi universal directe, secret i igual. El 80 per cent dels electors es presentaren a les urnes, a despit de la distància i dels

camins sovint espatllats pel mal temps. Així la Bessaràbia fou representada en el Parlament de Bucarest per 120 mandataris, pertanyents a totes les classes, a totes les religions i a totes les minories ètniques de la província.

I bé: cinc anys han passat des de la unió, i mai no s'ha sentit una sola veu alçar-se dins l'Assemblea contra la reunió de la Bessaràbia a la mare pàtria. Al contrari, durant les més violentes lluites entre els partits polítics del país, tan bon punt la qüestió de la incorporació de la Bessaràbia era posada en joc directament o indirectament, fos per qui volgués, els diputats bessarabians es creien en el deure de pujar a la tribuna i declarar que, qualsevulga que fossin llurs divergències amb el Govern, eren tots solidaris per afirmar llur adhesió a la Romania i al seus sobirans. Apenes fa un mes, el diputat de Bessaràbia Buzdegan, ho repetia enmig dels aplaudiments *unànimes* de la Cambra».

L'autor d'aquest article passa per alt la forma com renuncià l'Assemblea de Bessaràbia a les condicions posades a la seva unió amb Romania, que anaven dirigides a salvaguardar l'autonomia regional. La renúncia no fou pas espontània. La supressió d'aquesta autonomia és el punt flac de la tesi romanesa. Tanmateix no afecta essencialment la tesi del caràcter nacionalment romanès d'aquell territori.

Completen el treball una selecció de textos d'autors no romanesos. Entre altres, Comnène cita els testimoniatges del cèlebre escriptor rus L. Dikomirof i del famós general Kuropatkin.

En el llibre *La Rússia política i social* (1886), escriu Dikomirof:

«Avançant cap al Migdia, veiem encara un petit territori fronterer de la Romania i de cap manera rus. L'ambició dels tsars ha creat allí per a Rússia una causa de complicacions internacionals. El Danubi, a l'embocadura del qual estan situades aquestes comarques... no té res de comú amb Rússia.

No obstant, aleshores de la darrera guerra (1877-1878) Alexandre II cregué necessari de pendre-les als romanesos — els seus propis aliats — que protestaren enèrgicament contra aquesta injustícia. Alliberada, Rússia s'apressarà — és gairebé segur — a restituir als romanesos aquests territoris.»

En el seu llibre *Els problemes de l'exèrcit rus* (1910) declarava Kuropatkin:

«El poble romanès de Bessaràbia, anexat fa cent anys, viu encara avui separadament, com si estés fora de la població russa. En l'esdevenidor, sigui per camins pacífics, sigui a conseqüència d'una guerra, la unitat del poble romanès és inevitable.»

El ministre romanès a Londres, N. Titulescu, publicà en el número de juny de *Nineteenth Century* un article (*Roumania and Bessarabia*) per l'estil del que acabem de resumir. — A. R. i V.

El dret democràtic i el dret nacional

Charles Maurras, a la *Revue Universelle* (15 juny), diu que és un mal senyal per als defensors de la democràcia llur plantejament de la qüestió jurídica: «Hom recorre al dret — diu — quan la causa és perduda de fet». Al·ludeix un estudi de l'eminent historiador italià G. Ferrero, en el qual s'assenyala la pèrdua de la superstició en un mite (dret diví, dret popular), per cridar l'atenció sobre

el perill que la violència s'aprofiti de ço que perd l'única superstició que resisteix. Segons Maurras, però, això no és exacte.

«No és exacte que el dret diví de l'antiguitat, el dret diví medieval i el dret popular s'hagin anat succeint tot reemplançant-se com si haguessin procedit de principis antagònics. De fet, moderna o antiga, tota idea de dret és divina. Que hom tingui fe en el dret del Senat romà, en el del rei de França o en el del poble francès, aquest dret suposa per aquell que hi creu una empremta sagrada; només pot tenir el seu caràcter absolut de la divinitat, sigui quina sigui. Auguste Comte ho havia ben vist: pràcticament, per horror del metafísic en tot, esborrava el mot «dret» del seu vocabulari. Els fundadors de la democràcia moderna, protestants com Rousseau, catòlics com Lamennais, confirmen la regla; llur dret de poble és un dret diví. Així són divins tots els drets: no únicament el dret del cap polític (popular o col·lectiu, únic o hereditari), sinó el dret del pare de família, el dret del propietari, el dret del mercader i del treballador. No parlem, doncs, de dret, o comprenguem que hi és implicada una garantia teològica».

Seguidament Maurras retreu uns quants exemples per demostrar que no hi ha cap dret diví particular. Àdhuc la democràcia francesa ha vist manifestades pels seus doctors les rels celestes del seu dret popular, i quan hom ha volgut rejovenir el «dret republicà», ha calgut enfortir-lo amb les idees de Péguy o de Marc Sangnier. Per a Maurras, però, l'autoritat té un caràcter positiu reconegut per l'escola medieval, la qual exigia del poder digne d'ésser ungit amb la gràcia divina, que fos capaç d'assegurar el *bonum commune*.

«Es permès, doncs, de separar l'element diví del Dret, que sabem que és la corona de tots els poders, que no és el fonament directe de cap, si exceptuem els reis de Judea en la doctrina catòlica. Resta descobrir ço que justifica, en general, l'obediència a una llei, l'autoritat d'un tribunal, el respecte i l'eficàcia del poder d'un Estat».

Per a Charles Maurras l'èxit de les majories és un fenòmen de força. D'ací que el vençut no s'adhereixi al vencedor com s'esdevindria si hi hagués comunitat de fe en el sentit moral de llur debat i en la solució majoritària. Mentre la pàtria és una idea-força per la qual milers d'homes han volgut morir, el dret electiu és una ficció per la qual ni es viu ni es mor.

«No dicta cap sacrifici voluntari; els partits de comunisme i d'anarquia el rebutgen i prefereixen la força pura. Cas que hagi existit mai, l'imperatiu moral del vot és un monument en runes».

¿Què justifica, doncs, el poder, la llei i l'Estat? Allò que l'ha justificat i recomenat tot temps:

«El Govern legítim, el bon govern, és el que fa allò que deu, que ho fa bé i que reïx en l'obra del bé públic. La seva legitimitat és comprovada per la seva utilitat. El poder just neix per procurar als homes allò que els cal quan es troben reunits en comunitat.»

Prevé després Maurras contra el malentès que podria deixar creure que ell vol persuadir els homes que es governin en vista de llur utilitat superior. No tracta de suscitar actes humans, sinó de justificar una llei que els regula. Un cert govern és necessari al poble. La prova feta, el règim mereix aleshores, segons Maurras, la consagració religiosa que decideix les ànimes a favor de la legitimitat.

Aquest bé públic, però, on és? La societat de l'edat mitjana fou fundada i configurada per la idea contractual de la fidelitat al cap i del deure del cap envers el fidel; els dos segles darrers, segons Maurras, han estat descompostos i recompostos per les idees de llibertat i d'igualtat populars. Era el dret democràtic substituïnt el dret reial. Però damunt l'agonia del dret democràtic, punteja el flam naixent del dret nacional. Alguns pobles (p. ex. Itàlia), abandonen la democràcia com a nervi de llur acció i propulsor de llur moviment i es col·loquen sota la invocació nacional. El nom d'una pàtria comprèn aleshores el sentiment de la continuïtat de les famílies i de les races que es succeeixen; és la terra dels pares que els fills adapten a llurs desigs novells; és la terra fèrtil, humanitzada, rica de tresors artístics, riqueses lligades estretament a les forces de la terra i de la sang.

«Sobre aquests factors inanimats brilla la llengua, la que parla i la que canta, expressant un esperit civil i religiós»

És sofístic, diu Maurras, d'isolar un per un tots els caràcters nacionals per refusar-los.

«Si la llengua de la raça no basta per caracteritzar un poble, més insuficient és encara de reduir el seu ésser a la voluntat que passa i a la consciència que vacil·la».

I més avall:

«Una pàtria elevada al rang de nació és una obra que resta una nació. Puix que l'obra és inacabada, i l'acció continua».

El dret nacionalista de l'interès comú, per l'ordre que fa nàixer, per la intel·ligència que escampa, per l'abundància i la pau que anuncia, tendeix a reunir una unanimitat de sufragis.

«L'evolució es produirà sense que cap novetat *moral* o religiosa hi intervingui. El comandament nacional és el más modern de tots, i el món contemporani no en coneix cap de més eficaç».

Maurras cita l'exemple de Rússia i d'Amèrica, en les quals la Revolució i la plutocràcia, respectivament, han avivat el sentiment nacional fins a la xenofòbia, i acaba amb aquest important paràgraf:

«La democràcia estimula el nacionalisme arreu on les tribus humanes poden dir: *Per què no?* I: *Jo valc tant com els altres.* Bo o dolent, l'esdevenidor és de les nacions. Allò que no és unit en cos de nació serà anorreat. Hom pot deplorar aquestes competències en interès de les nacions antigament constituïdes, que ja no són soles a gaudir dels privilegis d'aquest règim. Mentre l'evolució seguirà aquest camí, estigui segur el senyor Ferrero que en els pobles que s'en duu, no cal témer ni veritable crisi de disciplina i d'obediència, ni carència profunda de comandament». — J. V. F.

Tànger, Itàlia i la Mediterrània

Després de referir-se a la situació actual, a les contradiccions de la política francesa, al nou estatut i a la posició de França, Gran Bretanya, Espanya i de

les altres potències signatàries, F. Nobili Massuero, a *Politica*, diu que hi ha una qüestió fonamental que roman absoluta:

«Itàlia és cridada a participar, amb les altres potències mediterrànies, a la solució dels problemes mediterranis. La seva posició de potència mediterrània li imposa el concórrer directament a l'elaboració de l'estatut jurídic d'una zona que es troba a l'entrada de la mar on respira. També Itàlia hauria de tenir el dret de participar a la repressió del contraban d'armes en les aigües territorials de Tànger.»

Les marines britànica, acaba dient el senyor Nobili Massuero, francesa i italiana, s'ajuden recíprocament en la repressió del contraban a la mar Roja. Per què no podria prestar el mateix ajut en les aigües territorials de Tànger? — I. V. F.

El medievalisme de G. K. Chesterton

Com és sabut, G. K. Chesterton defensa una tendència medievalista. Com ha d'ésser entès aquest medievalisme, ens és explicat en el seu darrer article habitual de *The Illustrated London News*.

«És absurd... d'acusar-nos de voler restaurar tot el decorat i els detalls de l'edat mitjana. De fet, els nostres contraris són els que restableixen aquest decorat i aquests detalls, i aleshores insinuen que no hi ha res més a l'edat mitjana que decorat i detalls. Les coses externes de l'edat mitjana han estat ressucitades en tots els balls de disfresses moderns i en totes les pantomimes i en totes les cavalcades. Però és l'home que no creu en Robin Hood el que diu que ell és Robin Hood. Els que no veuen res més que plasenteria en les croades, són naturalment aquells que no veuen res més que follia en la idea de les croades. El cas exactament contrari és el d'aquells que són medievalistes en l'únic sentit que jo sóc medievalista. Nosaltres sabem millor que ells que l'hàbit no fa el monjo. Nosaltres sabem millor que ells que un home pot tenir les virtuts i els vots de Sant Francesc, boi duent un barret tou o un turbà turc. L'única cosa que valorem en la croada és allò que el revivalista romàntic més aviat té tendència a deixar-se: aquell detall decoratiu de la Croada que s'anomena la Creu. Nosaltres desitgem crear un cert sistema social damunt de certs principis intel·lectuals, certament diferents dels del món modern i tal volta més semblants als del món medieval. Però són els principis ço que ens importa i no el període. I com que nos altres defensem aquests principis per llurs mèrits, esperem que seran atacats per llurs mèrits i amb alguna cosa més coherent que la noció que, als nostres ulls, l'únic mèrit del medievalisme és que és mort, quan precisament només l'estimem perquè és tan viu.»—J. C.

La diplomàcia secreta

És un fet que es pot constatar fàcilment que l'etapa reaccionària de la postguerra està finint ràpidament. Hom torna a certs conceptes democràtics i liberals de l'època anterior al 1918. Per exemple, hom demana que la diplomàcia sigui pública o si més no que s'obrin els arxius diplomàtics. Un article de G. K. Webster a *The Nation* del dia 21 de juny, és simptomàtic.

«Si no podem conèixer els secrets de la diplomàcia d'avui, almenys podríem ésser autoritzats per conèixer els d'ahir. Però la data a què està limitat l'accés no ha estat alterada d'ençà de la guerra i roman al 1837 sense observació i al 1861 sota observació. És vital

per la comprenssió dels problemes del dia que coneguem més de la història diplomàtica del segle XIX. Els arxius de Viena són oberts fins al 1895, i documents fins ara ocultats pels oficials de Ball-Platz són avui revelats lliurement. No creu el Govern laborista que nosaltres també tenim un cert dret a conèixer els fets? La data fins la qual els papers del «Foreign Office» poden ésser consultats hauria d'ésser fixada molt més endavant i avançada progresivament any per any.

En segon lloc hi ha la immensa importància de publicar tota la correspondència del nostre «Foreign Office» necessària per elucidar les causes de la guerra. El Govern alemany té el compromís de publicar una col·lecció oficial de la correspondència diplomàtica des del 1871, que tindrà trenta volums, abans que no serà completa l'any que ve. És conegut per tots els estudiosos que l'obra ha estat feta imparcialment. Àdhuc les notes al marge de les minutes han estat reproduïdes. Pot el «Foreign Office» anglès fer una cosa anàloga? La qüestió és d'una gran importància, ja que degut a les indiscrecions d'alguns polítics s'ha insinuat que els termes dels tractats depenen de la qüestió de la culpa de la guerra. Mr. Ponsonby no compartí el punt d'albir de la majoria dels seus compatriotes respecte a l'origen de la guerra. Ara té una ocasió de provar les seves conviccions. Té el coratge d'aprofitar-la? Si és així, que proporcioni personal al distingit conseller històric del «Foreign Office» i que li pregui de publicar sense por ni parcialitat. Àdhuc pot demostrar la bona fe del Govern britànic, invitant algun historiador distingit sense càrrec oficial, com per exemple el doctor Gooch o Mr. Temperley, a compartir la responsabilitat. Jo, per la meva part, no crec que la reputació del nostre Govern com a cercador de pau, sofrís en el procés.» — J. C.

Les responsabilitats de la gran guerra

A l'endemà mateix de signat l'armistici, començà la polèmica documentada per escatir les responsabilitats de la guerra; responsabilitats dels pobles i dels dirigents respectius. Cada un dels Estats bel·ligerants un dia, ha portat a aquesta polèmica la seva manera d'ésser. Els italians l'orgull de la història, la fe en el destí propi embolcallats en una retòrica mig lapidària, mig violenta. França, la raríssima aliança de la passió democràtica i els més purs valors universals. Altres pobles, actes i documents secretament elaborats per la seva diplomàcia. De les publicacions documentals cap no té, segurament, l'envergadura que tenen les dels arxius del Ministeri de l'Exterior alemany, de les quals és apareguda enguany la segona sèrie. El comentari d'aquests sis volums ocupa sencer el darrer fascicle del *Archiv für Politik und Geschichte* de Berlín.

Deia Rhatenau l'any 1922, pocs dies abans de morir, comentant la primera sèrie de tal publicació, que comprenia des de la pau de Francfort fins a la destitució del canceller de ferre, que ... «En aquesta obra no hi ha sols un treball al servei de la ciència, ni una contribució inapreciable per a conèixer la història europea dels darrers decennis, sinó una coratjosa actitud ètica del poble alemany.» Aquesta idea és repetida al llarg de tot el fascicle. Iguals conceptes trobeu en un discurs de Stresemann; v. Jagow i v. Schoen es vanten de la sinceritat i el coratge del Govern alemany, i recullen opinions de firmes no alemanyes en igual sentit.

Després d'aquestes paraules liminars d'alguns ex-ministres o ex-ambaixa-

dors, publica l'*Archiv für Politik una Geschichte*, un resum del Dr. Freedrich Thimme, que és qui ha dirigit la publicació.

Thimme comença declarant que és naturalíssim que ni França ni Anglaterra, ni àdhuc Nord-Amèrica, on començà i arrelà la condemnació de la diplomàcia secreta, que amb tanta cridòria s'estengué arreu d'Europa, no hagin publicat cap col·lecció documental semblant. Únicament Rússia s'ha permès aquest luxe, i es comprèn, perquè Rússia i Alemanya són els únics Estats on la pau va acompanyada de truncament revolucionari, on els homes de la guerra no continuen governant com Poincaré fins ahir, o influint poderosament en la vida del país com el mateix Poincaré i com els polítics anglesos dels partits històrics. Mostres isolades com certes publicacions d'Emile Bourgeois i Georges Pages permeten, però, endevinar que la tasca fóra utilíssima.

Si els sis primers volums, la vida de l'Imperi sota el govern de Bismarck, palesaren la voluntat pacífica del primer canceller, els volums següents, els que descriuen *Der Neue Kurs* (la nova direcció) no permeten pas afirmar el mateix dels seus successors en la política tudesca. No és que els manqués la voluntat pacífica, sinó que la tasca era superior a llur capacitat. Respecte a Bismarck, un dels escriptors d'història contemporània més solvents, G. P. Gooch, en les «Recent revelations on european diplomacy» (1923), consigna que la política bismarckiana fou la clau de volta de la pau europea, i únicament França s'ha negat a acceptar aquesta conclusió que deriva de la primera sèrie.

En canvi els seus hereus Guillem II, Caprivi i el *Freiherr* Marschall v. Bieberstein, fan l'efecte exactament contrari; són uns neòfits arriscats, i amb un llenguatge poc a propòsit; però menys ho era encara llur actuació.

Malgrat això, una voluntat guerrera com s'ha suposat, no es troba en la segona sèrie de documents; ni tan sols la guerra preventiva a la qual en algun moment Caprivi sembla inclinat. Però si no tenien una voluntat de guerra, tampoc tenien una capacitat suficient per resistir les causes generals que preparaven la guerra, especialment per llur no recolzar-se en la voluntat del poble. Resulta que els homes de l'Imperi no són responsables davant del món, però ho són davant del poble alemany, del qual no saberen aprofitar la bona disposició i salvar l'herència. I aquesta responsabilitat és més precisa per al Kaiser, que fou son propi canceller i son propi cap d'Estat Major. Resulta més evident aquest fet perquè el cap de l'Estat troba sovint resistència en els serveis diplomàtics, i (cosa que sorpendrà) la solució bona, l'instint segur fou en algun cas el de l'Emperador, que apareix com un home agut i ben dotat, feble només per comparança amb els homes que el precediren. Però malgrat aquestes intervencions, la línea, la continuïtat de la tasca era de les oficines del «Auswärtiges Amt».

Justifica Thimme el no haver publicat els documents amb les notes marginals i comentaris del propi Kaiser, com ho féu Kautsky amb escàndol de tothom a l'endemà de la revolució. Thimme es proposa publicar, complint la comanda

oficial que li fou feta, tot el que és d'interès per a determinar successos històrics, però no les notes que depenen de l'humor imperial del moment, i que expressen menyspreu o malícia. És sabut que el Kaiser designava amb noms familiars i àdhuc d'animals els Estats i els polítics amb qui tractava, que feia «calembours» i dislocacions verbals, i posava notes marginals de menyspreu i de malícia. Només quan han tingut transcendència es recullen aquestes *boutades*, però no quan les petiteses donarien camí a la xafarderia, sense utilitat per a la crítica històrica. Els compiladors no han seguit una tal conducta per raons d'amistat envers el monarca caigut; al contrari, en uns articles publicats fa un any a la «Kölnische Zeitung» pel mateix doctor Thimme es fa la crítica més despietada de la persona del Kaiser.

Quant al contingut dels volums, el màxim interès de la nova sèrie l'ofereix el volum II, que du el títol *Die Krügerdepesche und das Europäische Bundnissystem 1896.*» (El telegrama a Krüger i el sistema europeu de les aliances l'any 1896.)

Comença el volum amb una introducció històrica i de crítica dels documents. Els actes s'inicien amb una nota del secretari d'Afers exteriors, Marschall von Bieberstein, on recull les queixes que l'ambaixador anglès li presentava per l'estat dels ànims al Transvaal, on es descomptava l'ajut del Kaiser. El ministre alemany replica inculpant Cecil Rhodes. L'ambaixador anglès, Malet, insistí (14 d'octubre del 1895) i Bieberstein duplica al·ludint el perill que la gran Rodhèsia, on el Transvaal vindria a dissoldre's, implicava per al carril alemany projectat de Lourenço Marquès a Pretòria. El Kaiser, personalment molest per la política anglesa, se'n queixà a l'agregat militar anglès a Berlín, amenaçant Anglaterra amb la pèrdua de l'amistat alemanya, única que tenia al continent. L'agregat telegrafia al seu Govern, que no dóna importància a l'incident. Però el 30 de desembre, el cònsol alemany a Pretòria telegrafiava l'entrada violenta de 800 homes armats de la Chartered en territori de l'Estat lliure.

Marschall v. Bieberstein preconitzà la manera forta i proposà de posar a disposició del president Krüger el cos de desembarc del creuer «Seaadler», mentre remetia una nota al «Foreign Office». Aquesta nota, recollida en saber-se que el ministeri anglès desautoritzava el Dr. Jameson, era, doncs, d'inspiració ministerial i també ho era el famós telegrama del dia 3, que no fou acte personal del Kaiser, ni molt menys redacció atenuada d'un telegrama personal més cru encara, sinó acció deliberada de Marschall v. Bieberstein i Hohenloe. En canvi sí que és de Guillem II la carta a Victòria, reina d'Anglaterra, publicada quinze dies més tard, on es palesa una duplicitat ridícola, un maquiavelisme de pèssima qualitat i que tingué efectes contraproduents.

En resum, l'episodi no tingué transcendència i s'hauria oblidat si l'interviu publicat deu anys després al *Daily Telegraph* i l'actuació del príncep v. Bülow, no haguessin rescalfat la qüestió. Però és cert que produí un efecte enorme en la consciència pública anglesa i que marcava el final d'una col·laboració secular germano-britànica, que era un dels perns del sistema polític europeu. — M. R.

REVISTA DE CATALUNYA

Director: ANTONI ROVIRA I VIRGILI

Volum I	*Barcelona, agost 1924*	Any I - N.º 2

Àngel Guimerà

(Apunts per a un estudi crític)

VAGIN al públic, amb motiu de la mort de Guimerà, aquests apunts sobre el poeta i el dramaturg, el patriota i el polític. Els comentaris que, en la nostra ment, hem fet sovint davant les obres copioses i els actes sobris d'aquest gran català, els escrivim ara en homenatge a la seva memòria. No anem a fer una apologia de Guimerà, que això seria feina fàcil i vana. Volem estudiar, críticament, alguns dels aspectes de la seva personalitat.

El poeta i el dramaturg

No trobem justos el posat displicent ni les reserves menyspreadores d'alguns crítics i literats d'ara envers Àngel Guimerà. Per damunt de tot, el poeta de «L'any mil» i el dramaturg de «Mar i cel» posseeix una virtut innegable: la grandesa. Són grans, en ell, la concepció dels temes, la visió tràgica de les passions i el ritme espiritual. Aquesta magnitud pot dur a dins imperfeccions i buits. Però basta per classificar gloriosament un nom.

Ben cert que a Guimerà li mancava alguna cosa o alguna qualitat per a ésser un geni de la categoria de Sòfocles, Shakespeare o Racine. I tenia altres qualitats marcades tan fortament, que si hagués posseït aquella que li mancava,

potser hauria estat, com ha escrit Josep M. Junoy, un dels mestres més grans entre els més grans. [1]

Què mancava a Guimerà? En això ja no coincidim amb Junoy. Ell escriu: «Àngel Guimerà, al nostre personal gust i entendre, fou un gran animador de personatges i un notabilíssim retallador d'escenes. Fou un excel·lent dramaturg, un fort poeta. — No fou, però, un gran artista.» Ens sembla que no era l'art allò que a Guimerà mancava. Artista, i gran artista, apareix en els seus millors drames, en les seves millors poesies, en els seus millors discursos. Allò que mancava a Guimerà no era art; era vida. Volem dir els caires d'una vida anímica rica i complexa.

No es pot compendre el que acabem de dir si no es fa un estudi de la psicologia de Guimerà a través de la seva producció i del seu pas per la terra. Ell era una gran ànima feta d'un gran bloc. En el seu registre psicològic no hi havia gaires notes. Un atent observador sagaç hi troba zones buides. L'ànima de Guimerà era simple, pastada amb els elements primaris de l'espiritualitat humana. Sentia les passions tumultuoses i els dolors humans, quan surten a flor de pell i sobretot quan esclaten. El món interior, misteriós, pregón, complex, no era el món de Guimerà. Fou, psíquicament, un primitiu o, si voleu, un infant.

De les qualitats poètiques genials: potència creadora, altitud, profunditat i subtilitat, ell tenia les dues primeres. Poques vegades mostrava profundidat, i menys vegades encara subtilitat. Una escena, un vers o un paràgraf oratori de Guimerà sovint us eleven molt enlaire i us fan veure una vasta perspectiva. No us endinsen en la vida del món i de les ànimes, ni us ensenyen el que hi ha sota l'aparença prima de les coses. La mentalitat i l'emotivitat de Guimerà no estan influïdes, en el fons, per la civilització. Ell és, en certa manera, un home de natura.

Tanmateix el seu primitivisme psíquic no és tan pronunciat ni tan exclusiu com el de Verdaguer. L'autor de «L'Atlàntida» és més genial que el de «Terra baixa», però també més enorme i menys proporcionat. En la forma, Guimerà té més sentit de la bellesa plàstica. Hi ha un comú indigenisme primitiu en els dos poetes. Però Verdaguer és més antic. És, fins a cert punt, un indígena prehistòric. Guimerà és ja un indígena històric. (I no posem, és clar, cap significat pejoratiu ni cap to despectiu en aquests mots, usats únicament en una accepció psicològica.) El terrerol de Folgaroles era un ausetà

1) Josep M.ª Junoy: *Les idees i les imatges: Guimerà*. «La Veu de Catalunya». Número del dimarts 22 de juliol, edició del matí.

insubmís; el vilatà del Vendrell era un cosetà que havia conegut els romans. Els ulls de Verdaguer veien encara, dins els boscos espessos, els dòlmens de lloses gegantines; els ulls de Guimerà havien vist, damunt la via romana, l'Arc de Barà.

La doble filiació indígena i romana l'atribueix el nostre poeta, insistentment, a Catalunya, expressant així, per instint, la pròpia natura espiritual. La imatge de les dues àguiles que engendren Catalunya, apareix en una de les seves composicions, el *Darrer plant de Claris:*

que vora el sol un dia s'ajuntaren
l'aigla del Pireneu i la de Roma
i baixant a la terra, t'engendraren. [1]

Molts anys després, la imatge reapareix, reduïda a prosa, en un discurs de Guimerà. Saludant Tàrraco, diu: «Ets el niu ciclopi on l'àliga de Roma, que amagava a la terra la llum del sol, s'ajocà amb l'àliga dels Pireneus, empeltant vida nova a nostra raça.» [2]

Com ha escrit lúcidament Carles Capdevila, l'estada que en la seva adolescència féu Guimerà a les terres del Vendrell, als camps tarragonins — tan catalans i ensems amb un noble deix de romanisme —, emmotllà l'esperit i la sensibilitat del futur poeta. [3]

La simplicitat de l'ànima de Guimerà el feia bondadosament ingenu. Féu llarga estada en el món, i no conegué la vida. Tractà els homes, i no conegué els caràcters. Ell només veia les superfícies, i aquells llampecs de passió que, venint de dins, brillen en les finestres dels ulls.

Així, els seus personatges, els històrics i els actuals, són, més que homes de carn i òssos, sentiments i passions amb figura humana. Però aquestes passions i aquests sentiments, independentment dels personatges que els encarnen, són vius i veritables. D'ací ve que el poble, que és psíquicament primitiu, els comprèn del tot amb la seva intel·ligència simple.

La grandesa de Guimerà li dóna un lloc eminent en les lletres catalanes. No són justos ni són prou intel·ligents els joves d'ara que en senten parlar amb indiferència o en parlen evasivament en to despectiu. Precisament té Guimerà la qualitat cabdal que no té quasi cap dels nostres poetes noucentistes: l'altitud. Hi ha al Parnàs català d'avui una nombrosa i lluïdíssima legió de poetes subtils,

1) *Poesies.* Segona edició. Any 1906. Pàg. 110.
2) *Cants a la Pàtria.* Discurs *Catalunya romanitzada.* Pàg. 411.
3) CARLES CAPDEVILA: *Les grans figures del Renaixement de Catalunya: Angel Guimerà.* REVISTA DE CATALUNYA. Número de juliol 1924. Pàg. 49.

profunds, cultes i refinats, amb tres o quatre noms de primer rengle. Però rarament ens donen composicions d'alta volada.

És que la profunditat i la subtilitat i el refinament són incompatibles amb l'altitud? Ningú no ho pot creure. Tots els abismes paorosos, totes les visions subtils i tots els sentiments refinats coexisteixen amb l'elevació magnífica, per exemple, en aquell gran dolorós, Arthur Rimbaud, que a quinze o setze anys — la mateixa edat en què Jacint Verdaguer escrivia «Les amors d'En Jordi i Na Guideta» — compongué els versos parlant del temps de l'home

où, lentement vainqueur, il domptera les choses
et montera sur tout comme sur un cheval.

Els desfavorables judicis sobre Guimerà no estan justificats ni per la menor vàlua de la seva producció en el darrer terç de la seva vida. Quan es jutja un gran autor, el judici ha de basar-se en les millors obres que ha produït. Seria absurd el voler treure el promedi de la vàlua de totes, i seria absurd i fraudulós el fixar-se especialment en les menys valuoses. Quin guany immens per a les lletres catalanes d'avui, si l'altitud guimeraniana hi exercís una influència poderosa!

El patriota i el polític

Guimerà, que fou un patriota, no fou un polític, és a dir, no tenia condicions de polític, ni en el sentit vulgar, ni en el més noble sentit del mot. Però actuà com a polític durant un període relativament llarg, i aquesta actuació justifica que hom l'estudiï en l'aspecte polític. D'altra part, la seva intervenció en la política catalana està relacionada estretament amb el cas de la «Lliga de Catalunya» i de la «Unió Catalanista».

La passió pura, que era la qualitat essencial de Guimerà, aplicada a la qüestió catalana havia de fer d'ell un gran patriota. És notable la definició del catalanista que dóna Guimerà en un discurs seu. «L'ésser catalanista — diu — es fonamenta en estimar amb entusiasme, amb fervor, amb idolatria a Catalunya» [1]. Per a ell, patriotisme és passió patriòtica.

Guimerà, que té una retòrica sovint lapidària, més aviat curta de paraules, sap condensar en frases breus que vibren d'emoció continguda les grans afirmacions del nostre ideal. En molts dels seus discursos no hi ha exordi, i en

1) Discurs pronunciat l'any 1901 a la distribució de premis del concurs organitzat per l'associació «Els Segadors», de Sans (Barcelona).

cap no hi ha paraules sobreres ni paràgrafs de recanvi. Una de les seves oracions més fortes i més belles, el discurs presidencial dels Jocs Florals de l'any 1889, comença amb aquells mots inoblidables: *Catalunya no ha mort.* El calfred d'emoció que aquest començament, fet textualment amb quatre paraules, féu passar per l'auditori trenta-cinc anys enrera, passarà, igualment intens, per tots els catalans que avui, i d'ací a vint anys, i d'ací a cent, llegeixin o escoltin el crit guimeranià: *Catalunya no ha mort!*

Entre els discursos que ell aplegà amb el nom adequadíssim de *Cants a la Pàtria,* dos n'hi ha que són plenament dignes de les antologies: el dels Jocs Florals de l'any 1889, i el de l'Ateneu Barcelonès de l'any 1895. Amb alguns retocs imposats per posteriors rectificacions històriques i filològiques, aquests dos discursos viuran mentre visqui la gent catalana. Viuran encara quan ja seran morts i soterrats els discursos circumstancials de molts parlamentaris i d'alguns *leaders.*

L'audàcia i la vigoria d'expressió en els discursos guimeranians contrasten amb la timidesa oratòria del poeta. Aquests discursos no són parlaments, sinó escrits literaris. Són peces d'escriptor, no pas d'orador. És prou sabuda l'extrema dificultat que sentia Guimerà per dirigir la paraula al públic. I té una gràcia exquisida i és alhora un tret psicològic — per aquest motiu la citem — aquella anècdota que es conta de Guimerà, segons la qual, havent sortit un dia, vigília de Nadal, a l'escenari per rebre les ovacions de la gent, i essent-li demanat amb gran insistència que parlés, va limitar-se a dir: «Us desitjo unes bones festes». Aquell home vergonyós, com es feia franc i agosarat tan bon punt tenia als dits la seva ploma encesa!

Que ningú no cerqui, en els escrits de Guimerà, un pensament polític, i menys encara una orientació política. Quan ell, des de la presidència de la «Lliga de Catalunya» o des de la tribuna ambulant de les Assemblees de la «Unió Catalanista», parla de temes estrictament polítics, la seva visió és limitadíssima. Sembla que parli complint un encàrrec, dient les coses que la Junta o la tertúlia dels companys li ha encomanat que digués. En alguna ocasió, fa l'efecte que defensa una tesi sense creure-hi gaire. Tal és el cas dels seus dos discursos — el de Reus, l'any 1893, i el de Terrassa, l'any 1901 — defensant la intervenció en les eleccions, àdhuc en les de diputats a Corts i senadors.

Ell recull, agafant-les pel caire sentimental o poètic, les idees que floten en l'ambient que respira. Contradint de vegades els impulsos passionals del propi temperament, que es manifesten amb llibertat en les seves obres dramàtiques,

sostè les solucions ortodoxes del catalanisme de la seva època. Ell era, segons aquells discursos, autonomista, però no separatista ni independentista. Es declara partidari d'una Espanya constituïda seguint el model regionalista de la unió catalano-aragonesa. «I no és pas que nosaltres, els catalanistes — diu [1] — treballem per lograr l'absoluta independència de la Nació catalana, a semblança del que feren els nobilíssims pobles de la que va ésser un dia Amèrica espanyola. No anem, no, a desmembrar Espanya; anem a donar moviment a les seves articulacions que s'han tornat de pedra.»

Tal era, dins el catalanisme, la concepció política d'aquella hora. En la solució política de la qüestió catalana, els homes de la «Lliga de Catalunya», que s'havien separat del «Centre Català», no es diferenciaven de Valentí Almirall. I opinem que la superioritat ideològica era de l'autor de «El Catalanisme». La història crítica del moviment catalanista haurà de dir que l'escissió esdevinguda en el «Centre Català» i la conseqüent fundació de la «Lliga de Catalunya» representen, deixant de banda les causes personals de la divisió, una reculada, en quant vénen a posar el sentiment catalanesc per damunt de la idea catalanista. El «Centre Català» era una doctrina política. La «Lliga de Catalunya» era una afirmació patriòtica. D'allí sortí la «Unió Catalanista», unió de patriotes més que aplegament de polítics. Quasi tots els homes de la «Unió» eren, com Guimerà, patriotes, però no pas polítics [2]. Fou una desviació, que valgué a Catalunya deu anys de campanya patriòtica sense contingut ideològic i sense orientació política, i, per tant, de molt feble rendiment.

Cal tenir avui el coratge de declarar que, en la part essencial del litigi, Almirall tenia raó contra Guimerà, com en tingué, anys després, Prat de la Riba, polític autèntic que es trobà tancat dins una sala plena de purs patriotes. Cal dir i repetir que l'etapa dels patriotes correspon al començ dels moviments renaixentistes, i que l'etapa dels polítics representa un temps més avançat, un grau més alt en el descabdellament del fenomen de resurrecció, o per dir-ho més ben dit, de re-creació de les nacions.

Els patriotes purs — volem referir-nos als que són patriotes sense ésser polítics — han d'ocupar en la gran feina reconstructora llocs assenyalats i altíssims. Però no pas els llocs de direcció política. Una preocupació popular presenta la mancança de condicions polítiques com una excel·lència de l'ànima. Error greu! Un patriota pot tenir, és veritat, les més egrègies virtuts sense ésser

1) Discurs presidencial de la «Lliga de Catalunya». Any 1889. Volum *Cants a la Pàtria*. Pàg. 198.
2) Vegeu, sobre aquest punt, el nostre treball *Guimerà, patriota*, pròxim a aparèixer.

un polític. Però les condicions polítiques, posseïdes en grau elevat, són ja una excel·lència. I ho són sobretot a Catalunya, on, si els patriotes no han estat sobreabundants, els polítics han estat rars. Amb els dits de les mans podem comptar els grans polítics que ha tingut Catalunya en el curs de la seva història milenària. Segles enters s'han escolat sense que sortís cap gran polític català. «La terra sense Autoritat», ha anomenat Josep Pla a Catalunya [1]. Nosaltres l'anomenaríem «la terra sense Política». Potser les dues frases volen dir el mateix.

Una de les coses pitjors que hom pot fer, a Catalunya, és abominar de la política. Amb patriotes sols no n'hi ha prou per mantenir la puixança de les nacions, ni per salvar-les de les catàstrofes, ni per reedificar-les quan han caigut. Moltes enfonsades històriques no haurien arribat a produir-se si hi hagués hagut, en el moment oportú, els polítics aptes i clarividents. Entre les poques idees de Charles Maurras que són aplicables i aprofitables a Catalunya, hi ha la que l'il·lustre teoricista de l'*Action Française* ha resumit en aquestes paraules: *Politique, d'abord!* Sí: a França i en altres bandes, i molt particularment a Catalunya, cal política, primer de tot. Allò que s'alça sense una base política suficientment sòlida, està sempre amenaçat de ruïna. Cal política, repetim. Política feta per polítics. La política és un art de la intel·ligència, servit per la cultura i més encara per la intuïció.

Un ver polític que examini el nostre cas col·lectiu haurà de dir que les fórmules de solució del que hom anomena el problema català tenen, al capdavall, una importància secundària. L'aplicació d'aquesta o d'aquella fórmula depèn d'un conjunt de circumstàncies, algunes de les quals — i potser les més influents i les decisives — no poden ésser previstes, ni anticipadament valorades. La cosa essencial no és la fórmula de solució, sinó l'estat de consciència dels factors humans que han d'intervenir en la solució eventual. Per això no té transcendència l'afirmació aproximadament federalista de Guimerà en relació amb l'ideal català d'ara.

No es pot dir el mateix d'un altre paràgraf del discurs que comentem. En aquest paràgraf, eloqüentíssim, trobem una teoria que ha estat molt estesa entre els catalanistes: la de la distinció entre el poble espanyol i els polítics i cacics centralistes. És la teoria de les dues Espanyes. «I jo us saludo a vosaltres també, desgraciats pobles de Castella — s'exclama Guimerà — ; a tu, Castella,

[1] JOSEP PLA: *La crisi de l'Autoritat a Catalunya i l'hora de l'«Action Française»*. REVISTA DE CATALUNYA. Número de juliol 1924. Pàg. 17.

sí; que et mors d'inanició i de fam, sense ideals que t'endolceixin les tristeses. Gires els ulls a la terra, i la veus erma i arrugosa com cara de decrèpit; els gires al cel, i te'l cobreixen núvols de llagosta. Els teus fills se t'abracen als genolls demanant-te pa, i veus passar calmoses i buides les pesants carretes. Escoltes, i sents com se'n van els rius cap a la mar sense regar la terra ni ajupir l'esquena al jou de la indústria, ensenyant només el camí de l'emigració i de les llàgrimes, en tant que t'arriben de lluny, en estrepitós consorci, la gatzara escandalosa dels parlaments i dels toros... I vosaltres (els castellans) no la teniu tota la culpa... Víctimes sou com nosaltres de ses malifetes... Catalunya, quan crida, no és pas contra vosaltres...» Hi ha en aquestes paraules de viril sentiment l'expressió d'aquell catalanisme rudimentari que s'esbrava contra Madrid,

vila impura
que és món, dimoni i carn [1]

i contra el «Govern de Madrid», presentat com a flagell comú de totes les terres de l'Estat. És el mateix catalanisme dels segadors del Corpus cèlebre, quan cridaven pels carrers de Barcelona: *Visca el rei i muira el mal Govern!* Fou ja essencialment diferent el catalanisme de Pau Claris.

Aquests mots de Guimerà foren pronunciats l'any 1889. I ell ha mort en l'any 1924. En l'entremig han passat moltes coses. Si els retreiem, és per llur innegable interès dins la història de l'evolució de la consciència catalana.

Allò que hi pugui haver de caduc en les velles paraules patriòtiques de Guimerà, és molt poca cosa al costat d'allò que hi ha ple de vida perenne. De les frases duradores del gran desaparegut, nosaltres posaríem damunt la més bella làpida aquella forta frase de veritat resplendent pronunciada a Ripoll, l'any 1893: «En la vida dels pobles, qui vol viure té raó de viure».

ANTONI ROVIRA I VIRGILI

1) *Poesies*. Segona edició. *El cap d'En Josep Moragas*. Pàg. 216.